

Kompleksitet i norsk identitet: en analyse av norsk olje- og gassindustri

STV-3900

Jørn Håvard Iversen

*Mastergradsoppgave i statsvitenskap
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Universitetet i Tromsø
Våren 2012*

Forord

Denne oppgaven representerer avslutningen på min mastergrad i statsvitenskap ved Universitetet i Tromsø. Det er med blandede følelser jeg nå skriver mine siste ord som student for denne gang. Arbeidet knyttet til denne oppgaven har vært krevende og til tider altoppslukende. Det har likevel vært en lærerik og morsom prosess hvor jeg har fått tatt i bruk den kunnskapen jeg har tilegnet meg over mange år.

Oppgaven har lært meg utrolig mye om blant annet norsk olje- og gassindustri. En kunnskap jeg tror vil komme godt med videre. Dette er en utrolig spennende næring som blir stadig mer aktuell også her i nordlige deler av oljenasjonen Norge.

Først og fremst vil jeg takke min veileder, Gunnhild Hoogensen Gjørsv, for mange gode tilbakemeldinger og hjelp på veien. Jeg vil også takke alle mine medstudenter på lesehuset øst for en hyggelig tid og et bra arbeidsmiljø.

Til slutt vil jeg også takke samboer, venner og familie for at de har hjulpet meg på veien og støttet meg i perioder hvor oppgaven har krevd mye av meg.

Jørn Håvard Iversen

Tromsø, juni 2012

Antall ord: 28 851

Innholdsfortegnelse

1. Tema.....	1
1.1 Innledning	1
1.2 Bakgrunn for tema	1
1.3 Problemstilling.....	4
1.4 Begrunnelse for problemstillingen	4
1.5 Teori.....	5
1.6 Metode	7
1.6.1 Casestudie	8
1.6.2 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.....	9
2. Identitet som teoretisk verktøy	11
2.1 Identitet som teoretisk tilnærming	11
2.2 Konstruktivismen.....	13
2.3 Realismen	16
2.3.1 Neoklassisk realisme.....	17
2.4 Idealismen.....	19
2.5 Identitet – interesser og verdier	22
2.6 Identitet i utenrikspolitikken.....	25
3. Norske selvbilder.....	29
3.1 Introduksjon.....	29
3.2 En sosial konstruksjon	29
3.3 Norske selvbilder	30
3.3.1 Den norske fredsnasjon.....	32
3.3.2 Den norske bistandskjempen	33
3.3.3 Miljønasjonen Norge.....	34
3.4 Debatten rundt norske selvbilder	36
4. Selvbilder i spenning: Olje og gass som kontekst.....	41
4.1 Introduksjon.....	41
4.2 Norske myndigheters definisjon av utenrikspolitikken	41
4.3 Norske interesser	43
4.4 Norske verdier	44
4.5 Norsk olje og gass.....	46

4.6 Statoil.....	49
4.6.1 Statoils miljømessige og samfunnmessige hensyn.....	51
4.6.2 Statoils utvikling	52
4.7 Norsk olje- og gassindustri i praksis: To eksempler.....	52
4.7.1 Angola.....	53
4.7.2 Canada.....	55
5. Analyse.....	59
5.1 Introduksjon.....	59
5.2 Et konkurrerende marked	59
5.3 Norge går foran.....	61
5.4 Norsk identitet – interesser med verdier i bunn.....	63
5.5 Realpolitikk – Er idealismen keiserens nye klær?	66
5.6 Hvor norsk er norsk olje- og gassindustri?.....	69
6. Konklusjon	73
Litteraturliste	75

Figurliste

Figur 1: Ulike konstruktivistiske tilnæringer til statlig identitet i internasjonal politikk.....	12
Figur 2: Forholdet mellom verdier, holdninger og statlig adferd.....	24
Figur 3: Utenrikspolitikk som bro mellom innenrikspolitikk og internasjonal politikk	27
Figur 4: Oversikt over global produksjon og etterspørsel etter olje.....	47

Kapittel 1 – Tema

1.1 Innledning

Som småstat og et av verdens rikeste land har Norge over lengre tid utviklet sin identitet og rolle i det internasjonale samfunnet. Hvordan andre stater oppfatter Norge er avgjørende for hvilken rolle Norge har i det internasjonale samfunnet og er dermed avgjørende for norsk politikk. Over lengre tid har det utviklet seg en rekke selvbilder i det norske samfunnet som er avgjørende for hvordan vi oppfatter oss selv og hvilke forventninger som stilles til norsk politisk praksis.

“Norge skal være til å kjenne igjen” (Dagbladet, 2005).

Dette var ordene Jonas Gahr Støre brukte for å beskrive norsk utenrikspolitikk da han tok over som utenriksminister i 2005. Norsk utenrikspolitikk skal med andre ord reflektere sentrale verdier i det norske samfunnet. I dag opplever man at norske selskaper, som for eksempel Statoil, utfordrer tradisjonelle norske selvbilder og norske verdier når de opererer i land som Canada og Angola. Statoils prosjekter i disse landene har møtt mye kritikk for blant annet *signaturbonuser* og brudd på miljølover. Er dette en del av utenrikspolitikken Norge kjenner seg igjen i?

1.2 Bakgrunn for tema

Statlig identitet vil være fokus i denne oppgaven, og jeg vil presentere et teoretisk verktøy for å analysere dette. Spenningen mellom tradisjonelle norske selvbilder og Norges fremvekst som olje- og gassnasjon, vil bli brukt for å illustrere hvordan teori kan brukes for å belyse ulike sider ved statlig identitet. Olje og gass er i dag en viktig del av norsk politikk, og jeg ser derfor på dette som et spennende utgangspunkt i min teoretiske tilnærming.

På 1990-tallet ble det vanligere å omtale Norge som en humanitær stormakt og med dette har det vokst frem en rekke norske selvbilder (Tamnes, 2009:259). Gjennom de siste tiårene har det også blitt vanlig å omtale Norge som blant annet miljøforkjemper og fredsnasjon. Denne profilen har Norge bygget opp gjennom å være en sterk bidragsyter når det kommer til bistand, arbeid for menneskerettigheter, miljø og deltakelse i internasjonale samarbeid. Norge har aldri vært en nasjon med stor politisk slagkraft, og har derfor markert seg gjennom å jobbe

for et bestemt sett med idealer som man mener vil være til fordel for fellessamfunnet. Norges selvbilde som fredsnasjon er kanskje et av de eldste, konsekvente elementene i norsk utenrikspolitikk og går tilbake mer enn 100 år (Leira og Borchgrevink, 2007:11).

I senere tid har Norge også tatt rollen som klimaforkjemper og det uttales stadig at det er ønskelig å gå foran som et godt eksempel på flere politiske områder. Norske selvbilder har over lengre tid vært knyttet til et ønske om at Norge skal være et foregangsland når det kommer til områder som miljø, bistand og fred. Disse elementene ved norsk politikk har historisk sett vært viktig å fremheve for å gjøre Norge til en attraktiv samarbeidspartner for andre stater. Norges olje- og gassressurser har imidlertid også bidratt til å gjøre Norge til en attraktiv samarbeidspartner i senere år. Fremveksten av Norge som olje- og gassnasjon har på mange måter endret Norges posisjon i det internasjonale samfunnet og medført fremveksten av en rekke nye interesser for norsk politikk.

Siden 1970-tallet har Norge utviklet seg fra å være en liten fiskerinasjon til å bli en ressursstormakt på olje og gass (Tamnes, 2009:259). Olje og gass er nå Norges viktigste ressurs og vi er per i dag verdens femte største oljeeksportør (Olje- og Energidepartementet, u.å.-c). Denne utviklingen har åpnet for nye interesser og nye muligheter for norsk industri innenlands så vel som utenlands. Statoil har hatt en sentral rolle i Norges fremvekst som olje- og gassnasjon og er i dag Norge og Nordens største selskap (Byberg, 2011). Den norske stat eier i dag 66,7 prosent av aksjene i Statoil og tjener dermed store penger på Statoils aktiviteter i inn- og utland. Debatten i media har de siste årene vært preget av spørsmål rundt hvorvidt norske interesser knyttet til olje- og gassindustrien er forenelig med norske selvbilder og norsk identitet. For å illustrere spenningen mellom norske selvbilder og norske olje- og gassinteresser i denne oppgaven, har jeg valgt å trekke frem to eksempler. Eksemplene tar utgangspunkt i Statoils aktiviteter i Angola og Alberta, Canada.

Angola er en av Afrikas aller største oljenasjoner, men er i tillegg et land preget av borgerkriger, korrupsjon og fattigdom. Siden 1997 har det vært diplomatiske forbindelser mellom Norge og Angola, og store deler av samarbeidet mellom de to landene har vært konsentrert rundt oljeindustrien. Angola står nå for ca. 37 % av Statoils oljeproduksjon i utlandet, noe som tilsvarer nesten 10 % av Statoils totale produksjon (Utenriksdepartementet, 2011). Selv om landet er en stor oljenasjon, lever opp mot 70 % av befolkningen i fattigdom og regjeringen i Angola sies å være en av de mest korruperte i verden. Likevel betalte Statoil i

2008 10 milliarder NOK i skatt til styresmaktene. Angola er svært lite avhengig av bistand fordi landet besitter store naturressurser, spesielt olje og gass. De er imidlertid avhengig av faglig bistand for å forvalte disse ressursene og dette gjør dem svært attraktive for norsk oljeindustri, på tross av deres korrupte styresett (Norad, u.å.-a).

Et av de konkrete problemene knyttet til oljeaktiviteter i Angola har vært såkalte *signeringsbonuser*. Mangel på åpenhet rundt slike beløp og hva pengene brukes til, betegnes av mange som ren korrupsjon (Møllersen, 2007). Journalist Halle Jørn Hanssen har regnet ut at Statoil i perioden 2006 – 2008 hentet hjem over 45 milliarder kroner fra Angola og at Angola med dette er en av våre mest *vellykkede* utenlandssatsinger (Strøksnes, 2010). Angola er spesielt interessant for denne oppgaven fordi korrupsjon, dårlig styresett og brudd på menneskerettighet er elementer som norske myndigheter eksplisitt definerer som viktige satsningsområder (St.prp. nr. 1 (2006–2007)). På tross av dette har Norge valgt å samarbeide med Angola innenfor olje- og gassindustrien og tjener hvert år store penger på dette.

Det andre eksemplet jeg har valgt å benytte er Alberta, Canada. Dette området har den største påviste forekomsten av oljesand i verden og området dekker et areal som er større enn 40 % av Norge. Canadas oljesand er den nest største i verden, bare slått av Saudi-Arabia. Oljesand består av en blanding av sand, leire og andre mineralforekomster. Da Statoil i 2007 kjøpte opp North American Oil Sands Corporation, fikk de tilgang til 1100 kvadratkilometer oljesandkonsesjoner i Alberta. Oljesandprosjektet vil i følge planen produsere over 200 000 fat olje daglig når det er ferdig utviklet (Statoil, 2012a). Utvinning av olje fra oljesand er et omstridt tema fordi dette er en veldig komplisert affære, og fordi CO₂-utslippene er veldig høye under denne typen utvinning.

Den først oljen Statoil produserte fra oljesand i 2010, medførte 85 ganger mer CO₂-utslipp enn et vanlig fat nordsjøolje (Offshore, 2011). I 2011 saksøkte myndighetene i Canada Statoil for miljøkriminalitet i forbindelse med dette prosjektet. Statoil risikerte dermed en bot på over 60 millioner kroner for 19 brudd på loven. Grunnlaget for søksmålene er at Statoil skal ha overtrådt vannlisensen sin og gitt falsk/villedende informasjon om sine vannuttak. Statoil skal på ulovlig vis ha avledet vann fra vannkilder i området til bruk i utvinningen (Mon, 2011). 17. august sa Statoil seg skyldig i bruddene på miljølovgivningen i Alberta i forbindelse med oljeutvinningen fra tjæresand. Mange mener at disse handlingene rammer Norges *omdømme* fordi de aller fleste ser på Statoil som den norske stats oljeselskap.

Angola og Canada er valgt som eksempler fordi de belyser spenningen mellom norske selvbilder og norske interesser på to forskjellige, men sentrale områder. I Canada dreier det seg først og fremst om miljø, mens i Angola ligger hovedfokus på utvikling og korrupsjon. De to eksemplene har også blitt hyppig debattert i norsk presse, noe som tilsier at det er noe ved disse sakene det norske samfunnet reagerer på.

Interesser og verdier er begge sentrale elementer ved norsk identitet. Debatten rundt Statoils aktiviteter i Angola og Canada har skapt debatt rundt hvorvidt norske interesser i disse tilfellene bryter med de tradisjonelle verdiene man kjenner fra norsk politikk. Det er mange forventninger i det norske samfunnet til hvordan Statoil skal opptre som en representant for Norge internasjonalt. Statoil er som et norsk selskap med på å påvirke hvordan andre oppfatter Norge og dermed påvirker selskapet Norges identitet.

1.3 Problemstilling

Spenningsforholdet mellom norske selvbilder og norske interesser innenfor olje- og gassindustrien legger grunnlaget for en interessant debatt rundt norsk identitet og er i dag viktige elementer ved norsk politikk. I denne oppgaven vil jeg konstruere et teoretisk verktøy for å belyse de ulike sidene ved norsk identitet. Min problemstilling vil dermed være:

Hvordan kan man analysere spenningen mellom norske interesser og verdier innenfor rammene av norsk identitet?

Oppgaven vil ta utgangspunkt i de tidligere nevnte eksemplene på norsk olje- og gassindustri for å illustrere spenningen mellom norske selvbilder og norske interesser. Deretter vil jeg bruke det teoretiske verktøyet jeg har konstruert for å analysere hvordan norske selvbilder, interesser og verdier utgjør ulike sider ved norsk identitet. Målet med denne oppgaven er å belyse hvordan de ulike sider ved norsk identitet henger sammen. På denne måten håper jeg at oppgaven kan være et bidrag i debatten rundt norske verdier og norske interesser.

1.4 Begrunnelse for problemstillingen

Dagens utenrikspolitikk i Norge handler mye om avveininger mellom norske interesser og norske verdier. I dagens globaliserte verden sprer norsk politikk seg til stadig nye områder og det vil ofte oppstå spenningsforhold og potensielle konflikter mellom ulike interesser og

verdier. Det er dermed opp til norske myndigheter å føre en helhetlig politikk som tar hensyn til alle elementer i politikken. Norske utenrikspolitiske interesser er stadig tema for akademisk og politisk debatt (St.meld. nr. 15 (2008-2009)). Høye oljepriser og økende etterspørsel etter olje og gass i det internasjonale marked, har medført en vekst i norsk olje- og gassindustri. Dette gjør at prioriteringen av norske interesser og verdier/idealer i norsk utenrikspolitikk er mer aktuelt enn noen sinne. Norske myndigheter møter derfor mange utfordringer når det kommer til utenrikspolitiske spørsmål (St.meld. nr. 15 (2008-2009)).

Utviklingen av Norge som oljenasjon sees på av mange som en velsignelse og det har gitt den norske stat stor rikdom. Likevel er det mange som har reagert på hvordan Norge fremstår innenfor olje- og gassindustrien. Mye av grunnen til dette ligger i tradisjonelle norske selvbilder. Disse er basert på en rekke godt etablerte verdier som nå har havnet i spenning med norske interesser innenfor olje- og gassindustrien. Jeg mener derfor det vil være faglig interessant å se nærmere på ulike sider ved norsk identitet for å belyse flere sider av denne spenningen. For å gjøre dette vil jeg konstruere et teoretisk verktøy som kan benyttes for å analysere norsk identitet. Videre har jeg valgt å se konkret på olje- og gassindustrien, og dermed bruke teorien for å belyse ulike sider av den. Dette temaet er både samfunnsmessig interessant og svært aktuelt blant annet på bakgrunn av den oppmerksomheten norsk oljeindustri har fått de siste årene. Det har også vært lagt stort fokus på forholdet mellom norske interesser og verdier fra myndighetenes side. Blant annet gjennom refleksprosjektet som utenriksdepartementet startet i 2006, for å skape debatt rundt utenrikspolitiske veivalg (Utenriksdepartementet, u.å.-a).

1.5 Teori

Identitet knyttes ofte til konstruktivismen og denne teorien er derfor sentral i min teoretiske tilnærming. Konstruktivismen vil være bærebjelken i det teoretiske verktøyet jeg konstruerer, mens idealismen og den neoklassiske realismen vil bli brukt for å belyse de ulike sidene ved statlig identitet. Konstruktivismen er først og fremst valgt ut fordi identitet er en sentral del av denne teorien. Teorien tar i korte trekk utgangspunkt i forståelsen av sosiale regler, normer og identitet og hvordan disse faktorene er med på å forme politisk forhold (Zehfuss, 2002). I følge konstruktivismen er staters identitet sosialt konstruert, og påvirker hvordan stater opptrer i relasjon til andre aktører i det internasjonale samfunnet. Dette er et godt utgangspunkt for å se nærmere på statlig identitet, likevel sier ikke konstruktivismen nok om det forholdet mellom verdier og interesser jeg ønsker å belyse. På bakgrunn av dette har jeg

derfor valgt å trekke inn idealismen og den neoklassiske realismen i min teoretiske tilnærming. Idealismen og realismen er i utgangspunktet ikke anerkjente teorier når det kommer til identitet. På tross av dette sier begge noe om staters adferd som jeg er relevant i en analyse. Ved å trekke inn teorier som idealismen og den neoklassiske realismen vil jeg kunne belyse forholdet mellom verdier og interesser på en tydelig måte.

Ved hjelp av disse teoriene, tar denne oppgaven sikte på å konstruere et teoretisk verktøy for analyse av norsk identitet. Idealismen og den neoklassiske realismen fungerer som to søyler som hver for seg sier noe om identitet. Konstruktivismen er på sin side grunnmuren som binder dem sammen. Sammen vil de utvalgte teoriene bidra til å belyse de ulike sidene ved norsk identitet og de gir dermed et godt utgangspunkt for å foreta en helhetlig analyse.

Den realistiske skolen er i korte trekk definert ved at den ser på det internasjonale samfunnet som et anarki hvor statene er overlatt til seg selv. Statenes hovedoppgave er dermed å ivareta egne interesser gjennom å sikre seg makt. Staten ses på som en rasjonell aktør som handler for å maksimere sikkerhet eller makt gjennom distribusjon av makt i internasjonale relasjoner (Griffiths, 1992). Det finnes mange ulike retninger innenfor realismen, men jeg har valgt å legge hovedfokus på den neoklassiske realismen. Det er fordi den deler mange av den klassiske realismens verdier, men tar likevel hensyn til faktorer som internasjonalt samarbeid og beslutningstakers evne til å påvirke nasjonal politikk (Gideon, 1998:145-147). Dette gjør denne teorien godt egnet til å analysere maktspillet som utspiller seg mellom ulike aktører i dagens samfunn. Den neoklassiske realismen vil i denne oppgaven bli brukt til å belyse de realpolitiske sidene ved norsk identitet og da spesielt når det kommer til norske interesser innenfor olje- og gassindustrien.

Jeg har valgt å benytte idealismen fordi de gir meg mulighet til å belyse en side ved identitet som realismen ikke gjør. Idealismen omhandler i stor grad idealer og verdier. Man forsøker å omforme verden etter de idealene man har og mener er riktige. Man tar med dette mindre hensyn til faktiske maktforhold og konsentrerer seg om å handle ut fra det man selv mener vil være riktig å gjøre. I idealismen pekes det på en gjensidig avhengighet og multilateralt samarbeid er dermed noe man bør etterstrebe i et globalt samfunn. Idealismen er på mange måter realismens normative motpol, hvor man har en utopisk visjon på internasjonal politikk (Griffiths, 1992). Med lange tradisjoner som småstat i internasjonal politikk, har det vokst frem en politisk kultur i det norske samfunnet som bærer preg av et idealistisk tankesett.

Norge har over lengre tid jobbet for et internasjonalt system som støtter opp under fred og stabilitet, blant annet fordi dette skaper bedre forutsetninger for en småstat som Norge. Norge er på mange områder avhengig av samarbeid med andre for å få gjennomslag for sine interesser (Lange m.fl., 2009:77-78). En idealistisk orientert politikk har dermed vært nødvendig for Norge med tanke på å skaffe seg innflytelse i internasjonale forhold. Siden småstater som Norge må forholde seg til de institusjonelle rammene i den internasjonale politikken, er deres beste mulighet ofte å påvirke disse rammene gjennom å fronte verdier som styrker deres posisjon (Kjølberg og Nyhamar, 2011).

1.6 Metode

I denne oppgaven har jeg valgt å belyse problemstillingen ved hjelp av kvalitativ data. Kvalitativ metode er valgt fordi metoden gir meg mulighet til å oppnå en dypere forståelse for det temaet jeg ønsker å undersøke. Metoden tillater meg å studere fenomenet “innenfra” (Holme og Solvang, 1996:88). Jeg har valgt kvalitativ metode i oppgaven fordi jeg mener metoden er bedre egnet til å belyse min problemstilling enn kvantitativ metode er. Som alternativ kunne jeg foretatt en kvantitativ spørreundersøkelse for å kartlegge blant annet folks oppfatning av norske selvbilder. En slik undersøkelse vil være svært omfattende å gjennomføre, og i tillegg eksisterer det allerede mye litteratur som gir tilstrekkelig innsikt. Ergo er en kvalitativ tilnærming godt egnet.

Kvalitativ metode tillater et fleksibelt forskningsopplegg som gjør det mulig å jobbe med ulike deler av oppgaven parallelt. Datainnsamlingen kan på denne måten tilpasses dersom det dukker opp problemer underveis (Thagaard, 2003:27). Kvalitativ forskning forbindes ofte med induktiv metode, det vil si at man utvikler teori på bakgrunn av data. Kvantitativ forskning forbindes derimot ofte med deduktiv metode, hvor man tester teorier opp mot det datamaterialet som foreligger (Thagaard, 2003:173). Mellom induksjon og deduksjon finner man abduksjon. En abduktiv tilnærming gir data en sentral plass i forhold til utvikling av ideer, og teorien gir perspektiver på hvordan data kan forstås (Thagaard, 2003:174). Denne tilnærmingen er på mange måter beskrivende for min forskning. Induktiv metode er riktignok dominerende i oppgaven, men jeg vil også bruke mitt teoretiske verktøy som forankring i analysen. Hovedmålet vil dermed være å utvikle en teori for å analysere ulike sider ved statlig identitet.

Fordi hovedfokus er å utvikle et teoretisk verktøy vil teori utgjøre en stor del av metoden. Dette innebærer at måten jeg anvender og vektlegger de ulike teoriene vil være utslagsgivende for analysen. I tillegg til det teoretiske verktøyet, vil jeg benytte dokumentanalyse som metode. Det som skiller dokumentanalyse fra data som en forsker selv har samlet inn, er at dokumentene er skrevet for et annet formål enn forskeren benytter dem til (Thagaard, 2003:59). I dokumentanalysen vil jeg ta utgangspunkt i blant annet offentlige dokumenter for å kartlegge sentrale trekk ved norsk identitet.

Fordi dokumentanalyse ikke gir meg mulighet til å påvirke hvordan teksten utformes, er dermed tolkning av teksten sentralt. I hovedsak vil tilgjengelige rapporter, stortingsmeldinger og avisartikler benyttes for å dokumentere myndighetenes oppfattelse av blant annet norske verdier og interesser. Videre vil dokumentanalyse anvendes for å hente frem tilgjengelig data rundt de eksemplene jeg har valgt å benytte (Statoil i Angola og Canada). Deretter vil jeg benytte det teoretiske verktøyet jeg har konstruert for å gjennomføre en analyse av norsk identitet.

1.6.1 Casestudie

Casestudier er formelt en forholdsvis ny metode, men i praksis har trolig metodens utgangspunkt vært brukt så lenge man kan tenke seg (George og Bennett, 2005:5-6). Casestudier tar ofte sikte på å gjennomføre en detaljert undersøkelse av et aspekt ved historien. Formålet er ofte å undersøke en eller noen få enheter i dybden for å finne relevant informasjon. Videre kan undersøkelsen sammenlignes med andre caser av lignende karakter (George og Bennett, 2005:5). Casestudier blir ofte brukt for å gi dybdeforståelse av et virkelig fenomen. Det er en historie som skal fortelles, kontekstuelle forhold som skal avdekkes og årsakssammenhenger som skal vises. Samtlige av disse elementer lar seg gjennomføre i en casestudie, noe det ikke nødvendigvis lar seg gjøre i mange andre metoder (Yin, 2009:18). I casestudier fokuserer man på å analysere en eller flere enheter som representerer den aktuelle casen. I denne oppgaven er norsk identitet den aktuelle casen, og gjennom en casestudie vil analysere flere sider ved identitet. Casestudie som metode gjør det mulig å avdekke hvordan ulike elementer ved norsk identitet påvirker hverandre og henger sammen.

1.6.2 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

I kvalitativ forskning brukes ofte begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet for å vurdere kvaliteten i forskningen (Thagaard, 2003:169).

Troverdighet er et viktig element i kvalitativ forskning fordi det er essensielt at leseren har tillit til det arbeidet som forskeren har foretatt. Det er derfor viktig at man skiller mellom data man samler inn og egne vurderinger. Det er også viktig at man redegjør for hvor informasjonen kommer fra og relasjoner til eventuelle informanter (Thagaard, 2003:170). Det er imidlertid viktig å understreke at utgangspunktet for tolkningen kan være vanskelig å gjenskape. Den tolkningen man gjennomfører og den vinklingen man gir innsamlet data, er et resultat av forskerens oppfattelse/ståsted og dermed kan forskningen gi et annet utfall dersom den gjennomføres av noen andre. De tolkninger jeg gjør i denne oppgaven vil dermed være et resultat av min faglige bakgrunn og mitt syn. Derfor vil jeg redegjør for hva som er innsamlet materiale og hva som er egne meninger.

Bekreftbarhet fokuserer ikke på resultatet, men de tolkningene forskeren gjør for å komme frem til resultatet. Forskeren bør tenke gjennom hvilke forutsetninger som ligger til grunn for de tolkningene som gjøres (Thagaard, 2003:170). Tolkning av data kan være vidt forskjellig avhengig av hvilket ståsted forskeren har. Noe av utfordringen ved å bruke kvalitativ metode, er å unngå at personlige holdninger styrer hvordan man tolker data.

Overførbarhet er særlig relevant i casestudier. Dette innebærer at man mulighet til å gjenta en tilsvarende undersøkelse på en annen case på bakgrunn av den informasjonen man har opparbeidet seg. Thagaard (2003) mener det er en viktig målsetning at en tolkning kan ha relevans utenfor det enkelte prosjekt. Det er heller ingen selvfølge at tolkninger innenfor samme eller andre felt lar seg overføre fordi tolkningene alltid vil være påvirket av forskerens oppfatning. I forhold til denne oppgaven er det tenkelig at det teoretiske rammeverket jeg skal konstruere kan anvendes på andre caser. Det vil selvsagt være nødvendig å foreta visse endringer i strukturen, da blant annet teoriene er valgt ut på bakgrunn av forutsetninger som er spesifikke for denne casen.

1.7 Oppgavens disposisjon

I neste kapittel vil jeg konstruere det teoretiske verktøyet som benyttes for å analysere norsk identitet. Hovedfokuset i oppgaven vil være på hvordan verktøyet er konstruert, og hvordan

de ulike teoriene sammen speiler ulike sider ved norsk identitet. I kapittel 3 og 4 vil jeg presentere empirien knyttet til norske selvbilder, interesser, verdier og de utvalgte eksemplene. Mer spesifikt vil kapittel 3 komme nærmere inn på bakgrunnen for norske selvbilder, men kapittel 4 fokuserer på spenningen mellom disse og norsk olje- og gassindustri. I kapittel 5 vil jeg anvende det teoretiske verktøyet jeg konstruerte i kapittel 2 for å belyse ulike sider ved norsk identitet. Oppgaven avsluttes deretter med en konklusjon i kapittel 6.

Kapittel 2 – Identitet som teoretisk verktøy

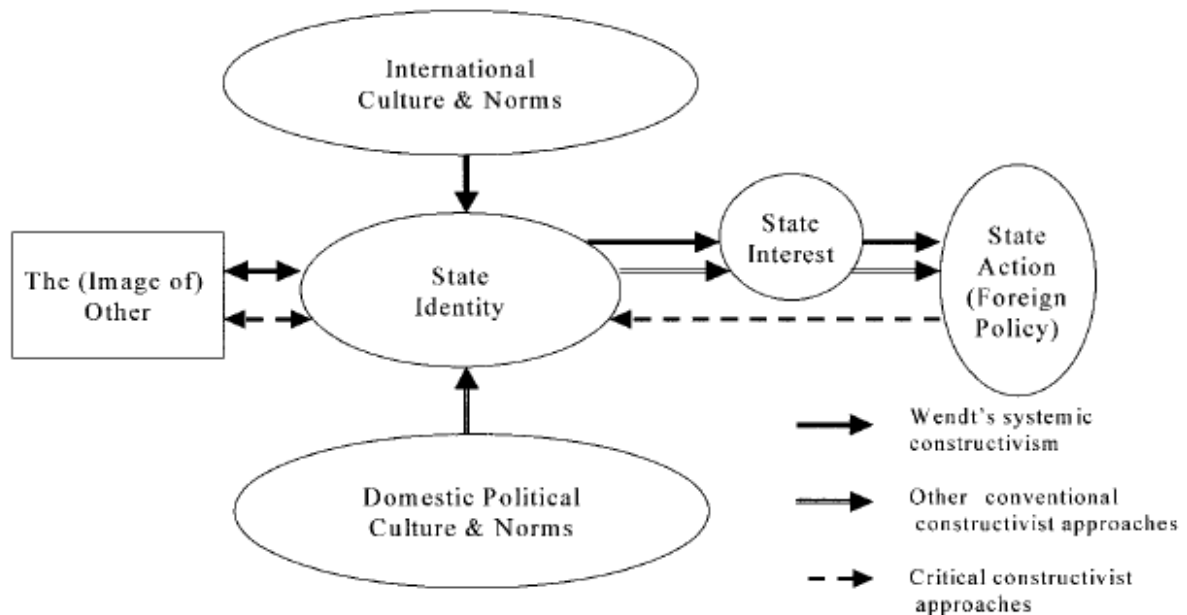
2.1 Identitet som teoretisk tilnærming

Identitet er en viktig del av internasjonal politikk fordi den gir oss muligheten til å forklare hvorfor stater opptrer som de gjør. Identitet forklarer hvordan internasjonale relasjoner utvikles og forandrer seg som et resultat av sosiale prosesser. Identitet er viktig i både internasjonal og nasjonal politikk fordi det skaper en viss forutsigbarhet. Det sier noe om hvem man (staten) er og hvor man står i relasjon til andre aktører (Zehfuss, 2002). Staters identitet påvirkes av ulike faktorer, som internasjonale normer og regler, andre staters oppfattelse, egen oppfattelse av omgivelsene, nasjonale kulturer og normer. Sammen legger disse faktorene grunnlaget for hvilke verdier og interesser en stat utvikler, samt hvordan den opptrer i relasjon til andre.

Selvbilder er et produkt av den nasjonale identiteten. Gjennom sosiale prosesser kan verdier og interesser i samfunnet endres, og dermed påvirke statens oppfatning av seg selv og andre. Siden selvbilder er et resultat av statlig identitet, vil de også påvirke/være påvirket av, hvordan staten definerer sine interesser og verdier. Statens handlinger vil påvirke befolkningens oppfattelse av seg selv og dermed skape en mobilisering rundt visse verdier eller normer i samfunnet. I internasjonal politikk er statlige interesser ofte forbundet med en realpolitisk tilnærming hvor man tar utgangspunkt i staten som en rasjonell aktør som følger sine interesser. Verdier, på den andre siden, er ofte knyttet til en mer idealpolitisk tilnærming hvor verdier og idealer legger grunnlaget for statlig samarbeid og felles interesser.

Figuren nedenfor gir en oversikt over hvilke elementer de ulike retningene innenfor konstruktivismen hevder er med på å påvirke staters identitet. Selv om det er en del uenighet rundt hva som påvirker statens identitet, vil jeg i denne oppgaven ta høyde for alle faktorene figuren presenterer. Som man kan se av figur 1 er statlig identitet påvirket av en rekke faktorer (Alexandrov, u.å.). Identitet legger grunnlaget for staters interesser og disse kommer, som figuren illustrerer, frem gjennom landets utenrikspolitikk. Utenrikspolitikk er dermed en sentral del av hvordan staten blir oppfattet av andre aktører.

Figur 1: Ulike konstruktivistiske tilnærminger til statlig identitet i internasjonal politikk

Hovedfokus i denne oppgaven vil være statens identitet, og på hvilken måte nasjonale selvbilder og interesser innenfor olje- og gassindustrien er en del av denne identiteten. For å analysere dette vil jeg konstruere et rammeverk med utgangspunkt i politiske teorier som har ulike syn på internasjonal politikk. Aktørbegrepet vil i denne oppgaven omfatte stater, statlige, så vel som ikke-statlige, organisasjoner (NGO-er) og internasjonale organisasjoner. Disse har ved hjelp av sin virksomhet evnen til å påvirke omgivelsene og på denne måten bidra til dannelsen av staters identitet.

Teorier benyttes som et rammeverk for å diskutere og analysere de observasjonene vi gjør, og for å sette dem inn i en kontekst. Teoriene bør ses på som en rekke antakelser og et rammeverk som kan anvendes for å drøfte ulike temaer (Hovi og Malnes, 2007:322). Jeg vil bruke konstruktivismen som grunnlag for rammeverket fordi teorien har stort fokus på statlig identitet. Den vil dermed beskrive hvordan statlig identitet konstrueres innenfor rammene av det internasjonale samfunnet. I rammeverket vil jeg videre benytte idealismen og den neoklassiske realismen for å belyse essensielle sider ved statlig identitet.

Konstruktivismen har en ontologisk tilnærming til internasjonal politikk. Det vil si at i stedet for å fokusere på hvordan stater burde opptre, prøver man å forklare hvordan identiteter, normer og verdier skapes på bakgrunn av sosial interaksjon (Zehfuss, 2002).

Idealismen og realismen har på sin side ulike tilnærminger til internasjonal politikk og vil dermed belyse ulike sider ved internasjonal politikk, og vil dermed belyse ulike sider ved politikken. Ved hjelp av en konstruktivistisk tilnærming vil jeg dermed kunne forklare ulike sider ved staters identitet på bakgrunn av de perspektivene idealismen og realismen tilbyr. Teoriene i denne oppgaven er dermed ikke ment å virke ekskluderende, men utfyllende, overfor hverandre. Verktøyet skal videre i oppgaven anvendes for å analysere ulike elementer ved den norske identiteten. Ved å trekke inn sentrale elementer ved de nevnte teoriene, vil jeg forklare hvordan norsk olje- og gassindustri kan belyse ulike sider ved norsk identitet. Dette vil gjøres med bakgrunn i to eksempler som har fått mye oppmerksomhet i Norge. Blant annet fordi mange hevder de er kontroversielle sett i lys av norsk identitet og norske verdier.

2.2 Konstruktivismen

Konstruktivismen er grunnmuren i oppgavens teoretiske verktøy. Jeg vil ta utgangspunkt i teoriens oppfatning av identitet som et sosialt konstruert fenomen når jeg gjennomfører analysen. Fundamentet i konstruktivismen er at den ser på bakgrunnen for normer, identitet, og sosiale og politiske forhold (Goldstein og Pevehouse, 2011:87). Mens teorier som realisme og idealisme oppfatter enkelte verdier som objektivt fastslått, fokuserer konstruktivismen på å forklare bakgrunnen til at en stat har slike verdier.

Konstruktivismen tar utgangspunkt i at staters identitet er komplekse og forandrer seg som et resultat av forholdet til andre aktører, statlige så vel som ikke-statlige. Staters identitet er med andre ord sosialt konstruert og kan forandre seg. Internasjonale normer er stadig under utvikling og konstruktivister argumenterer for at dette påvirker hvordan aktører opererer i det internasjonale samfunnet. Humanitære intervensjoner er et godt eksempel på dette. Hvorfor skulle et land som USA sende militære styrker til Somalia i 1992? Somalia var et land av minimal strategisk eller økonomisk betydning for USA, men folket der opplevde politisk kaos og hungersnød. Et eksempel på en konstruktivistisk tilnærming til dette kan være fremveksten av menneskerettigheter som en viktig verdi i samfunnet (Goldstein og Pevehouse, 2011:88-89).

En viktig bidragsyter til konstruktivismen er Alexander Wendt. Wendt definerer konstruktivisme i relasjon til internasjonal politikk på følgende måte:

“Constructivism is a structural theory of the international system that make the following core claims: (1) states are the principal units of analysis for international political theory; (2) the key structures in the state system are intersubjective, rather than material; and (3) state identities and interests are an important part constructed by these social structures, rather than given exogenously to the system by human nature or domestic politics” (Zehfuss, 2002:39)

Wendt argumenterer for at internasjonale politiske forhold er et resultat av identitet. En stats identitet legger grunnlaget for interesser og er dermed avgjørende for hvilke interesser en stat forfølger.

I sitt verk “Anarchy is what states make of it” tar Wendt (1992) et oppgjør med Kenneth Waltz og neorealismen. Wendt tar her utgangspunkt i en strukturell teori som er sentrert rundt staten som aktør i likhet med realistene. Han sier seg enig med Waltz og andre (neo)realister i at det internasjonale samfunnet er karakterisert av anarki og selvhjelp, men argumenterer samtidig for at dette er sosialt konstruert og ikke et resultat av en historisk utvikling. Han argumenterer også for at selvhjelp ikke er en nødvendig del av anarki. Han hevder med dette at selvhjelp og maktpolitikken er sosialt konstruerte virkemidler som har vokst seg frem i et anarkisk system (Zehfuss, 2002:14-15). Det tas med dette forbehold om at staters identitet er utslagsgivende for hvilke virkemidler som blir tatt i bruk for å hevde sine interesser i det realistene beskriver som et internasjonalt anarki.

Wendt hevder at gjennom kollektive meninger vokser det frem identitet og denne identiteten legger så grunnlaget for hva man oppfatter som egne interesser. Identitet vil med dette også være med på å forme hvordan anarkiet eller sikkerhetstilnærmingen i et internasjonalt samfunn utvikler seg. Man kan dermed si at identitet og selvbildet er et sentralt element i Wendts konstruktivisme. Wendt (1992) bruker USAs militærmakt og forholdet til Canada og Cuba som et eksempel på hvordan identitet påvirker maktbalansen i samfunnet. USAs selvoppfatning påvirker hvordan deres interesser utformes i utenrikspolitikken. USAs militærmakt har, som et resultat av dette, forskjellig betydning for Canada og Cuba selv om disse to statene har en relativt lik posisjon i et anarkisk samfunn.

Andre konstruktivister, som Friedrich Kratochwil, har også bidratt til teoriens utvikling. Kratochwil, på sin side, vektlegger rollen samfunnets regler og normer har i internasjonal politikk. Kratochwil kritiserer den rasjonalistiske tilnærmingen i neorealisme og neoliberalisme. Han hevder at sosiale problemer ikke nødvendigvis har logiske forklaringer, men er tolket på bakgrunn av sosiale normer og verdier. Han ønsker med dette å sette fokus på grunnlaget for at man føler det er legitimt å foreta ulike valg under gitte omstendigheter (Zehfuss, 2002:16-17). En felles forståelse for normer i et samfunn kan dermed gi enighet om hvilke valg som bør tas. På denne måten vil man for eksempel kunne se hvordan en felles oppfatning av normer og verdier i et samfunn gjør seg gjeldene i politiske beslutninger. Kratochwil tar dermed avstand fra en normativ oppfatning av politikken.

Nicholas Onuf har hovedsakelig bidratt til konstruktivismens utvikling innenfor internasjonale relasjoner og internasjonal lov. Onuf legger stor vekt på begrepet *regler* innenfor internasjonale relasjoner. Onuf beskriver konstruktivismen som gjeldene for alle felt relatert til sosiale spørsmål (Zehfuss, 2002:19). Han mener at regler er grunnlaget som gir handlinger og sosiale relasjoner mening. Regler er i følge Onuf det som forteller mennesker hva de burde gjøre, og danner derfor et felles grunnlag for forståelse i samfunnet.

Onuf mener språket er det som danner grunnlaget for regler. Om en person kommer med en uttalelse som andre personer godtar og handler utfra, vil denne uttalelsen over tid utvikle seg til en regel. Han argumenterer med dette for at det ikke er noe normativt rett eller galt, men at aktører i et samfunn danner sitt bilde av hva som er rett og galt basert på argumenter eller på hvordan man rettferdiggjør handlinger. På bakgrunn av dette kan man argumentere for at ideer og handlinger er avhengige av hverandre. Ideer og handlinger tar begge utgangspunkt i den kunnskapen man besitter, og denne kunnskapen er utviklet gjennom språk og utviklingen av regler (Zehfuss, 2002:22-23). En handling kan dermed oppfattes som riktig i ett samfunn, men helt feil i et annet samfunn. Det hele må ses på bakgrunn av en kontekst som er utviklet gjennom språk og regler.

Selv om Wendt, Onuf og Kratochwil ikke nødvendigvis deler hverandres syn innenfor den konstruktivistiske tradisjonen, anerkjenner de hverandre som konstruktivister (Zehfuss, 2002:22). Deres bidrag til den konstruktivistiske skolen vil i denne oppgaven bli brukt som en link mellom den neoklassiske realismen og idealismen i analysen av norsk identitet. Ved hjelp av konstruktivismen er målet å forklare hvordan sentrale elementer ved både den neoklassiske realismen og idealismen belyser viktige sider ved staters identitet.

2.3 Realismen

Realismen fokuserer på elementer som makt, egeninteresser og anarki. Dette er viktige områder for enhver stat og er sentrale elementer dersom man ønsker å analysere maktspeillet som utspiller seg mellom statene. Realismen danner et bilde av staters adferd som er viktig når man ønsker å forstå alle sider ved staters identitet. Den klassiske realismen er en av de eldste politiske teoriene og kan spores tilbake til kjente navn som Thucydides og Machiavelli. Det var likevel først i kjølevannet av første verdenskrig at den fikk fotfeste (Heywood, 2002:128). Realismen fokuserer på makt og hvordan staten opptrer på den internasjonale arena for å oppnå makt gjennom egne interesser. I realismen ser man på det internasjonale samfunnet som et anarki hvor staten, på grunn av sin suverenitet, har autonom makt og dermed kan betraktes som en enhet i seg selv. I et slikt system er det ingen større makt man kan appellere til for å hjelpe seg. Man er dermed alltid avhengig av selvhjelp.

I et anarki vil det dermed være statens oppgave å sørge for sin egeninteresse og staten vil dermed alltid gjøre hva den kan for å overleve eller skaffe seg mer makt (Nau, 2007:20). Selv om man i realismen snakker om anarki, er det ikke snakk om et samfunn bestående av evige konflikter og krig. Man ser heller på hvordan det internasjonale samfunnet formes utfra den maktbalansen som eksisterer mellom de forskjellige statene. Dette bildet av et anarkisk samfunn, hvor staters posisjon i samfunnet begrenser deres evne til å påvirke, er en sentral del av bildet på staters identitet. Hvordan stater oppfatter hverandre i det internasjonale samfunnet er særdeles viktig for identiteten deres, og legger dermed grunnlaget for utviklingen av interesser og verdier. Interesser er en del av identitet og vil dermed påvirkes av hvilken mulighet stater har til å påvirke omgivelsene rundt seg.

Et av realismens viktigste premiss er at den ser på geografiske baserte grupper (staten) som den sentrale aktøren i et internasjonalt system (Kegley, 1995:36). Som en følge av dette anser man det slik at staten opptrer rasjonelt.

I denne oppgaven vil jeg vektlegge den neoklassiske realismen fordi jeg mener dette er den retningene innenfor realismen som er best egnet for å analysere identitet. Denne teorien tar i likhet med den klassiske realismen utgangspunkt i at et lands politikk er et resultat av statens maktposisjon i det internasjonale samfunnet. Den største forskjellen fra klassisk realisme er imidlertid at man tar hensyn til press fra både interne og eksterne faktorer i samfunnet (Gideon, 1998). Dette gjør neoklassisk realisme til en mye mer nyansert teori som kan forklare flere aspekter i analysen av en stats identitet.

2.3.1 Neoklassisk realisme

Waltz mente at siden en stats utenrikspolitikk påvirkes av både interne og eksterne faktorer, burde man gjøre en analyse ut fra hvilke faktorer som er relevante i den aktuelle casen, og dermed ikke streve etter en overordnet teoretisk forklaring (Gideon, 1998:145). I neoklassisk realisme argumenteres det for at makt alltid vil legge grunnlaget for en hver stats utenrikspolitikk. Dette betyr ikke dermed at det vil være en direkte link mellom makten/interessene en stat har og den utenrikspolitikken som blir praktisert.

Utenrikspolitikken blir formet av politiske ledere internt i staten. Deres oppfatning av makt og interesser er dermed med på å påvirke hvordan utenrikspolitikken former seg (Gideon, 1998:146-147). Politikere har ikke alltid frie tøyler til å forvalte nasjonale ressurser på den måten de ønsker og kan påvirkes av press fra andre interne eller eksterne aktører (Gideon, 1998:147). Denne tilnærmingen belyser hvordan staters evne til å forfølge interesser påvirkes av press fra NGO-er, nasjonale selvbilder og andre institusjoner. Slike aktører kan med andre ord sette begrensninger i dannelsen av statlig identitet og dermed påvirke hvilke interesser staten velger å forfølge. Neo-klassiske realister mener at en stats maktposisjon i det internasjonale samfunnet er den mest konsekvente faktoren når det kommer til å forme et lands utenrikspolitikk, og dermed bør tyngden i en analyse av utenrikspolitikk ha fokus på dette (Gideon, 1998:150).

Neoklassisk realisme hevder i motsetning til klassisk realisme at stater ikke søker sikkerhet, men at de svarer på usikkerheter i et internasjonalt anarki ved å forsøke å forme omgivelsene. Stater vil dermed forsøke å skaffe seg mer innflytelse i det internasjonale samfunnet over tid og former sine ambisjoner utfra om man lykkes i dette eller ikke (Gideon, 1998:152). En stat vil med andre ord alltid prøve å påvirke sine omgivelser i den grad den evner å gjøre det. Det gjenspeiler igjen hvordan endringer i statlig identitet og mulighet for påvirkning kan være

med på å danne nye interesser. Skulle en stat være i stand til å øke sin innflytelse på omgivelsene, vil dette påvirke andre staters oppfatning av denne staten og dermed endre statens identitet på sikt.

For å forstå hvordan utenrikspolitikken formes, er det også viktig å analysere hvordan myndighetene oppfatter påvirkningen fra eksterne aktører. Politikere kan i følge neoklassisk realisme ha begrenset beslutningsevne som et resultat av både nasjonal og internasjonal politikk (Gideon, 1998). Det er for eksempel ikke utenkelig at to ulike stater med samme ressursgrunnlag ville utviklet to vidt forskjellige utenrikspolitiske handlingsmønstre. Klassisk og strukturell realisme legger stor vekt på de materielle ressursene i en stat, men neoklassisk realisme poengterer at disse ressursene ikke alltid vil være tilgjengelig for de som utøver makt i samfunnet. Det er derfor viktig å ta hensyn til maktforholdet mellom staten og det øvrige samfunnet (Gideon, 1998:147).

Den neoklassiske realismen introduserer et viktig bilde av internasjonal politikk som i denne oppgaven vil være med på å forklare sentrale sider ved staters identitet. Det argumenteres blant annet for at stater følger sine interesser i den grad det blir gjort mulig av de institusjonelle omgivelsene. Det er også tenkelig at nasjonal politisk handlekraft kan begrenses, og dermed hindre staten i å følge slike interesser. Selv om stater ønsker å følge sine egeninteresser er det verdt å merke seg at disse interessene er et resultat av den identiteten staten har utviklet gjennom samhandling med andre aktører i et internasjonalt system. Bildet realismen tegner er et bilde hvor makt og egeninteresser alltid vil være sentrale. Hvordan disse interessene oppstår og forfølges, vil jeg forklare i lys av staters identitet i et internasjonalt samfunn.

En statlig interesse er definert på bakgrunn av identitet og verdier staten innehar. Man kan på bakgrunn av dette argumentere for at stater aldri kommer til å følge interesser som ikke er forenelig med statens identitet. Man kan kanskje gå så langt som å si at interessen aldri ville eksistert for den aktuelle staten hadde det ikke vært for at det var en del av statens identitet. På grunn av dette kan man argumentere for at stater vil forfølge egeninteresser i den grad de har mulighet til å gjøre dette. Det er med utgangspunkt i identitet til en viss grad riktig å si at internasjonal og nasjonal påvirkning kan hindre stater i å følge sine interesser. Dette er fordi påvirkning fra omgivelsene er en viktig del av identitetsdannelsen og dermed er med på å forme nasjonale selvbilder og verdier som danner grunnlaget for interesser. I et pluralistisk samfunn vil en pågående debatt om verdier og interesser være med på å forme statlig identitet.

Identiteter kan dermed endres over tid og nasjonale organisasjoner, endring i makteliten eller lignende, kan dermed være med å endre statens verdigrunnlag. På denne måten påvirkes statens oppfattelse av egne interesser og dens relasjon til omgivelsene.

2.4 Idealismen

Idealismen gir et annet bilde på hva som ligger til grunn for statens handlinger og hvordan staten opptrer i samhandling med andre aktører i samfunnet. Selv om idealismen og realismen ofte blir sett på som to teoretiske motsetninger, vil jeg her se på hvordan de begge bidrar til å belyse ulike sider av staters identitet. Selv om internasjonal politikk i stor grad dreier seg om makt og interesser kan man også se at idealer og verdier har en sentral plass i utformingen politikk og staters identitet.

Idealismen har sin opprinnelse i filosofien og den greske antikken. Platon hevdet at den virkelige verden var en verden av ideer, mens den verden vi ser rundt oss bare eksisterer som et speilbilde av slike ideer. I ettertid har idealismen blitt videreført og omformet av kjente tyske filosofer som blant annet Immanuel Kant og Hegel. Kant skrev blant annet "*Critique of pure reason*" som la grunnlaget for mye av idealismens videre utvikling.

Idealismen tar utgangspunkt i at objektenes virkelighet er avhengig av deres erkjennbarhet. Dette er en sentral del i forståelsen av identitet som en sosial konstruksjon. Normer og regler i et samfunn eksisterer på bakgrunn av hvilken verdi man gir dem og på bakgrunn av disse danner man verdier og interesser som resultat av identitet. Interesser og verdier er i den forstand ikke noe man kan velge på bakgrunn av et eksisterende utvalg. Institusjoner i samfunnet innehar makt, og er i stand til å påvirke normer og regler fordi mennesker erkjenner deres makt til å gjøre dette. Fra et moralsk perspektiv er idealismen bygget på ideen om at handlinger bør ta utgangspunkt i en høyere verdi og dermed ikke bør være motivert av egoistiske tanker. Man skal med andre ord strebe etter å realisere et høyere ideal (Svendsen, 2011). Et eksempel på dette er hvordan menneskerettigheter og likestilling har vokst frem som sosiale normer i samfunnet og hvordan blant annet bistand til fattige land er en viktig del av mange staters utenrikspolitikk. Realister argumenterer for at sosiale normer bare brukes av stater som et skalkeskjul for det som egentlig er egeninteresser. Liberale/idealister, på den andre siden, mener det er formelle institusjoner i samfunnet, som ved hjelp av sin makt, påvirker slike forhold og utvikler normer som statene forholder seg til (Goldstein og Pevehouse, 2011:89-90).

I perioden etter første verdenskrig har idealismen bemerket seg også i felt som politisk teori gjennom blant annet Woodrow Wilson. Wilson ble av mange oppfattet som en visjonær da han på slutten av første verdenskrig ønsket å etablere fred gjennom universelle internasjonale organisasjoner (Wight m.fl., 1991:9). Wilson mente at internasjonalt samarbeid ville skape større forståelse og på denne måten promotere fred (Baldwin, 1993:12).

Idealismen som teori føyer seg inn i rekken av liberale teorier. Det er dermed naturlig å trekke inn elementer av liberalismen når man snakker om idealismen. Selv om liberalismen som politisk teori ikke ble etablert før på 1800-tallet, har liberale teorier eksistert i flere hundre år (Heywood, 2002:43). Liberalismen kjennetegnes ved at det tilegnes stor tillit til menneskers dømmekraft. Det er i følge liberalismen mennesket som står bak samfunnsmessige endringer og disse endringene kan føre til menneskelige fremskritt (Hovi og Malnes, 2007:323). Dette speiler igjen tilbake til oppfatning av erkjennbarhet og menneskers evne til å påvirke hvordan normer og regler i samfunnet utvikles. Utgangspunktet er at stater i seg selv ikke har noe objektivt utgangspunkt for interesser og verdier, men at disse formes som et resultat av menneskelig mobilisering og dannelsen av selvbilder.

Ondskapsfulle handlinger er i følge liberalismen ikke et tegn på at mennesker er ondskapsfulle, men et produkt av ondskapsfulle institusjoner som motiverer mennesker til å utføre egoistiske handlinger for å øke egennytte, som eksempelvis krig (Kegley, 1995:4). Dette innebærer at man vektlegger individets evne til å påvirke politikken, men også institusjoners evne til å påvirke hvordan individene oppfatter seg selv og omgivelsene rundt seg. På denne måten kan omgivelsene være med på å påvirke de valgene som tas. Statlige institusjoner må derfor være konstruert som et resultat av enighet mellom individer som frivillig deltar. Idealisters syn på individer som en sentral aktør, innebærer at makten til politiske institusjoner og organer bør være legitimert gjennom organisering nedenfra og opp (Heywood, 2002:44).

Idealismen har også gjennomgått fornyelser, og en av de som bidro til dette var Alexander Wendt (1999). Wendt førte frem den nye idealismen/den idealistiske internasjonalismen. Wendt var i utgangspunktet en moderat konstruktivist, men har bidratt både innenfor idealismen og neo-realismen (Hovi og Malnes, 2007:164). I denne teorien søker man etter fredelige konfliktløsninger for å skape et stabilt internasjonalt fellesskap (Hovi og Malnes, 2007:163). Nyliberal teori deler neo-realismens tanker om at staten er en rasjonell aktør i det

internasjonale samfunnet, men aviser på samme tid det anarkiske systemet som leder til nødvendig bruk av makt og vold (Hovi og Malnes, 2007:329). Her fremmes i stedet ideen om at egne interesser kan kombineres med samarbeid og at man gjennom bruk av internasjonalt samarbeid kan fremme felles spilleregler som bidrar til bedre resultater. Gjennom denne typen samarbeid kan man videre oppnå en felles gevinst og komme frem til felles interesser. Et eksempel på dette er GATT og utviklingen av et samarbeid for fri handel (Hovi og Malnes, 2007:329-330). Denne teorien gir et bilde av politikken hvor en felles oppfattelse av verdier kan lede til samarbeid uten unødvendig bruk av makt. En slik oppfatning av felles verdier er i dag grunnlaget for mange samarbeid på tvers av landegrenser og er viktige for hvordan stater oppfatter hverandre.

Idealismen gir verdier og normer vesentlig plass i internasjonal politikk. Idealismen hevder at idealer, verdier og prinsipper påvirker utformingen av politikken (Hovi og Malnes, 2007:163). Tiltak som nødhjelp, menneskerettigheter og bistand er dermed sentrale elementer i et idealistisk syn på utenrikspolitikken. Dette er fordi idealister mener medmenneskelig omsorg over landegrenser har en utenrikspolitisk verdi og fordi humanitær innsats bidrar til å opprettholde stabilitet og rettferdighet i et globalt samfunn (Sørbø m.fl., 1995:32).

Idealismen presenterer mange elementer som er sentrale i denne oppgavens forståelse av identitet. Verdier og normer er avgjørende for interessene en stat hevder, og den politikken som føres. Premisser som individets evne til å påvirke, og internasjonalt samarbeid, er også viktige for forståelsen av identitet. Individet er sentrale i den kontinuerlige dannelsen av nasjonale selvbilder. Ved å ytre sine meninger er de med på og forme/påvirke stater i deres oppfattelse av seg selv. Som Onuf argumenterer for, er individers handlinger og språk sentral for hvordan normer i samfunnet etablerer seg. Slike handlinger vil over tid danne grunnlaget for hva man oppfatter som rett og galt. Oppfatning av hva som er rett og galt er dermed ikke objektivt eksisterende, men eksisterer på grunnlag av den menneskelige adferden som har konstruert disse verdiene (Zehfuss, 2002). Internasjonale samarbeid er også sentrale i stater oppfattelse av seg selv i relasjon til andre. Gjennom internasjonalt samarbeid og påvirkning fra andre aktører som internasjonale organisasjoner eller NGO-er utvikles normer og oppfatninger av hvordan samfunnet bør være. Idealismens vektlegging av normer og verdier som utgangspunkt for internasjonal politikk, står i kontrast til realismens fokus på makt og statlige aktører. Den gir dermed en ny dimensjon til analysen av identitet som er viktig for å forstå hele bildet.

2.5 Identitet – interesser og verdier

I konstruktivismen anerkjenner man at ulike interesser gir flere valg, men ikke at alle stater har de samme interessene og dermed de samme valgene. På bakgrunn av dette mener konstruktivismen derfor at interesser ikke kan være gitt (Hopf, 1998:176). På samme måte som konstruktivismen forklarer interesser som et produkt av sosiale relasjoner, forklarer den også fraværet av interesser. Sosiale relasjoner som produserer identitet kan ikke produsere interesser som ikke er konsekvent med en stats praksis eller struktur (Hopf, 1998:176-177). Det vil si at siden staters interesser er et produkt av statens identitet, vil noen stater ha interesser andre ikke har. Fraværet av slike interesser kan forklares som et resultat av statens identitet, verdier og normer. Selv om konstruktivister argumenterer for at identitet i all hovedsak er et produkt av staters identitet, argumenterer de også for at stater kan ha flere iboende identiteter. Som parallelle personligheter påvirker identiteter innenfor næringslivet, sosialstaten, innenriks- og utenrikspolitikken hverandre og utgjør til sammen en helhetlig identitet (Green, 2002:36).

Identitet har i følge den konstruktivistiske skolen en sentral rolle i det internasjonale system. Aktører i det internasjonale samfunnet har identiteter som er skapt gjennom samhandling med andre aktører. På denne måten både skapes og forandres aktørenes identiteter seg sammen med det internasjonale systemet (Zehfuss, 2002:38). Identitet er det som danner grunnlaget for motivasjon og adferd hos en aktør, og danner dermed også grunnlaget for statlige interesser. Egeninteresser er en sentral del av internasjonal politikk og samhandling mellom stater. Interesser er dermed definert gjennom situasjoner som oppstår mellom statene, noe som gir utenrikspolitikken en sentral rolle. Det finnes flere tilnærminger til nasjonale interesser, subjektive så vel som objektive. I realismen oppfattes interesser gjerne objektivt og man kan dermed definere nasjonale interesser ut fra objektive kriterier. Andre hevder at nasjonale interesser er subjektive og endres parallelt med samfunnet.

Wendt (1992) argumenterer blant annet for at samfunnet påvirkes av ulike verdier som videre gir opphav til en stats interesser, dette innebærer et subjektivt syn på interessebegrepet. I den neoklassiske realismen mener man at nasjonal identitet definerer nasjonale selvbilder og at disse vil påvirke hvordan politikken utvikler seg, og dermed hvordan man definerer/legitimerer nasjonale interesser (Hadfield, 2010:5). Selv om nasjonale interesser er påvirket av blant annet selvbilder, vil staten i følge den neoklassiske realismen alltid søke å skaffe seg størst mulig innflytelse på den internasjonale arenaen (Gideon, 1998). Den

neoklassiske realismen deler den klassiske realismens vurdering av sikkerhet og nasjonale interesser som den viktigste drivkraften i utenrikspolitikken. En idealistisk tilnærming til interessebegrepet vil heller være å bruke statens innflytelse for å promotere idealer som fred, rettferdighet og samarbeid. Dette er faktorer som på lang sikt kan tjene staters fellesinteresser. Poenget er at de ulike teoriene gir forskjellige bilder av hvorfor aktører opptrer som de gjør. De er dermed godt egnet for å belyse flere sider ved statlig identitet.

Det som er felles for de ulike synene på nasjonale interesser, er at staten er berørt. Det vil si at de interessene en statlig aktør ønsker å forfølge ofte befinner seg innenfor et felt hvor staten er berørt, og dermed ønsker å påvirke. Det er naturlig at ulike stater påvirkes på forskjellige måter av samfunnet rundt seg, og dermed vektlegger viktigheten av forskjellige områder ulikt. Statens interesser kan med andre ord være mange, noen viktigere enn andre. I denne oppgaven vil det derfor bli tatt utgangspunkt i de saksfeltene den offentlige myndigheten selv har definert som viktige statlige interesser og dermed ønsker å påvirke gjennom sin utenrikspolitikk. Det er med dette tatt utgangspunkt i at den statlige aktøren har en sentral rolle i utforming av politiske beslutninger og at disse vil omfatte statens oppfatning av sentrale interesser. Dette vil naturligvis påvirkes av aktører innad i staten, som for eksempel statlige organisasjoner og NGO-er.

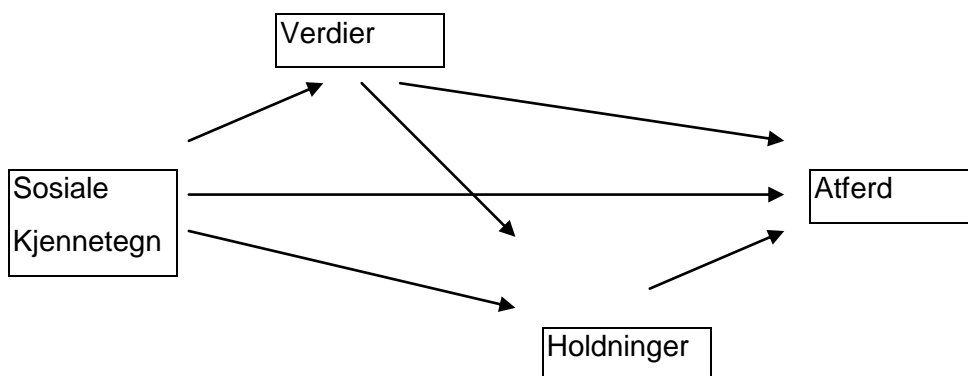
Interesser er en viktig del av en stats identitet og ulike retninger innenfor politisk teori har forskjellige tanker om hva det er stater egentlig ønsker å oppnå med sine interesser. Ett element den liberale og realistiske skolen virker å være enig om, er at stater ønsker en kombinasjon av makt, sikkerhet og velferd (Finnemore, 1996). For å forklare statlige interesser og adferd må man forstå den sosiale strukturen som omgir statene. Interesser eksisterer ikke adskilt fra den sosiale verden, men utvikles gjennom staters identitet og hvordan stater sosialiseres gjennom internasjonale og transnasjonale relasjoner (Finnemore, 1996:2). Staters identitet er i stor grad et resultat av sosiale normer og forventninger som eksisterer på en internasjonal arena. Slike normer og forventninger kan selvsagt forandre seg over tid og dermed kan også interesser forandre seg. Dette betyr ikke at nasjonal politikk er uten betydning for dannelsen av interesser, men dette må ses på i sammenheng med internasjonal påvirkning. Internasjonale organisasjoner har også påvirkning på hvordan statlige kulturelle normer utvikler seg og påvirker dermed identitet, interesser og visa versa. Viktige interesser, som for eksempel sikkerhet, defineres som et resultat av hvordan man konstruerer egen identitet i samhandling med andre aktører. På denne måten argumenterer

Wendt for at aktørene selv definerer det internasjonale anarkiet som realistene hevder er premisset for internasjonal politikk (Zehfuss, 2002).

For å forstå statlige interesser og statlig adferd, er det også viktig å forstå statens verdier. Hvordan staten oppfatter sin rolle og hvordan den definerer sine interesser er basert på hvilke verdier staten har utviklet som et resultat av sosiale relasjoner (Finnemore, 1996:2).

Verdier kan beskrives som en oppfatning av hva som er målet for egen tilværelse, samfunnsutvikling og oppfatningen av hvordan man skal nå disse målene. (Johannessen og Schmidt, 2002:12). Dette er en deskriptiv definisjon på verdibegrepet, og er den vanligste definisjon innenfor samfunnsvitenskapen. Verdier springer ofte ut av sosiale kjennetegn ved det samfunnet individene lever i. Disse verdiene vil videre bidra til å skape holdninger i folket ved å utgjøre en målestokk for hva som er riktig eller galt. På bakgrunn av slike idealer og realitetene rundt, vil det danne seg holdninger som videre utspiller seg i atferden illustrert ved figuren nedenfor (Johannessen og Schmidt, 2002:13):

Figur 2: Forholdet mellom verdier, holdninger og statlig adferd

Som et resultat av sosiale kjennetegn utvikles det verdier i et samfunn som er et viktig grunnlag for nasjonale selvbilder. En stats interesser utvikles i samsvar med nasjonale selvbilder som tar utgangspunkt i verdier i samfunnet. Verdiene er dermed en viktig forutsetning for hvilke interesser staten kommer til å utvikle. Stater vil derfor ikke utvikle interesser uten at det finnes et verdigrunnlag for disse innad i staten. Det kan riktig nok oppstå spenninger innad i staten mellom ulike interesser eller verdier og disse kan på sikt være med å videreutvikle statens identitet. En slik konstruktivistisk holdning til hvordan verdier i samfunnet påvirker atferden, deles til en viss grad av den neoklassiske realismen. Den

neoklassiske realismen anerkjenner at verdier i samfunnet påvirker beslutningstakere og dermed hvordan utenrikspolitikken utformes.

2.6 Identitet i utenrikspolitikken

Hvordan en stat oppfattes av andre er i stor grad påvirket av hvordan staten fremstår gjennom utenrikspolitikken. Utenrikspolitikk kan defineres som:

“de av statens handlinger som enten er motivert av, eller påvirker, omverden” (Hovi og Malnes, 2007:174).

I en global verden vil mange hevde at skillelinjen mellom utenriks- og innenrikspolitikk blir stadig mer uklar. Befolkningen påvirkes av mange uttrykk fra det globale samfunnet, som videre uttrykker seg i den daglige politikk. Dette er videre med på å farge de avgjørelsene som tas i utenrikspolitikken. Det er regjeringen som definerer og håndhever interesser gjennom utenrikspolitikken. Dette betyr riktig nok ikke at andre stater, organisasjoner og institusjoner ikke påvirker denne politikken. Utenrikspolitiske oppgaver kan overføres til andre organisasjoner som for eksempel NGO-er som Norsk Folkehjelp eller Røde Kors (Hovi og Malnes, 2007:194-195).

NGO-er har, på samme måte som staten, en oppfattelse av seg selv basert på verdier og normer i samfunnet. Selv om organisasjoner og selskap ikke er statlige, er disse med på å forme andre staters oppfattelse av den staten de kommer fra. NGO-er representerer verdiene og interessene til en bestemt gruppe i samfunnet og er med på å påvirke staten i hvordan den danner sitt grunnlag for identitet, verdier og interesser. NGO-er som Amnesty og Greenpeace er organisasjoner med stor økonomisk slagkraft, og de har evnen til å påvirke nasjonalt så vel som internasjonalt. NGO-er kommer med nye ideer, protesterer, mobiliserer støtte og driver med juridisk, politisk og teknisk analyse (Mathews, 1997:53). De er med andre ord like viktige som stater når det kommer til å påvirke det internasjonale samfunnet.

NGO-er holder liv i debatten rundt ulike tema i samfunnet og er med dette med på å vedlikeholde og videreutvikle selvbildet. De utøver press på myndigheter og næringsliv i tillegg til at de er med på å mobilisere meninger i massene som gjør seg gjeldene i dannelsen av identitet, verdier og interesser. Noen NGO-er jobber innenfor et lite område og fronter små enkeltsaker. Andre dekker større områder og saker som overlapper hverandre, som for

eksempel menneskerettigheter, likestilling, fattigdom, utvikling osv. NGO-er ledes ofte frem av samfunnseliten og har i mange tilfeller store donorer i ryggen. Dette gjør dem i stand til å skape oppmerksomhet rundt sine interesseområder og påvirke myndigheter i utformingen av politikken. Innenfor det private næringsliv er det mange NGO-er som står for vesentlig verdiskapning og arbeidsplasser. Dette gjør at mange stater ofte har en felles interesse med slike NGO-er nettopp fordi verdiskapning og sysselsetting også ganger staten (Reynolds, 1979).

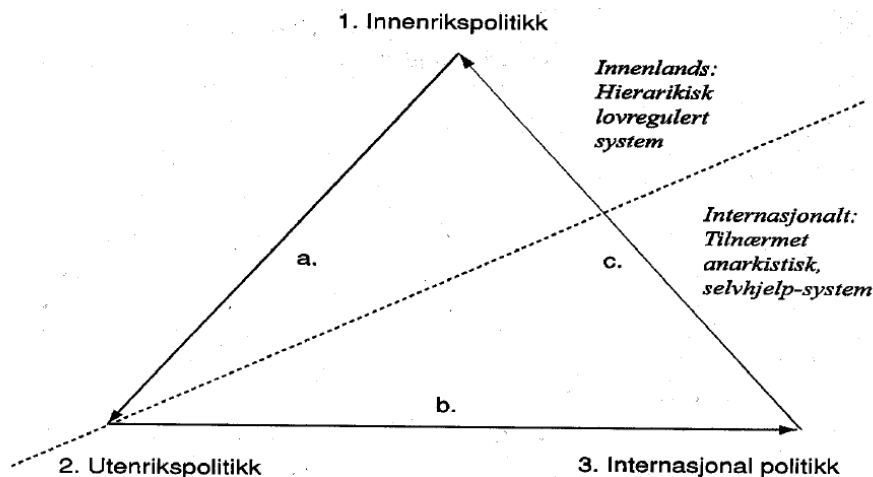
Statlige og ikke-statlige organisasjoner har en sentral rolle i utenrikspolitikken. Som blant annet den neo-klassiske realismen argumenterer for, vil staten alltid ønske å påvirke samfunnet rundt seg i den grad dette er mulig. Gjennom statlige organisasjoner og det lokale næringslivet kan myndighetene forsøke å påvirke samfunnet rundt seg ved å fronte visse verdier eller legge til rette for egne interesser. Organisert samarbeid gjennom statlige organisasjoner og næringsliv er i dag en sentral del av utenrikspolitikken. Statlig identitet kan ofte være viktig med tanke på å gi næringslivet tilgang til nye områder i utlandet. Stater med overensstemmende identiteter vil ofte finne det enklere å samarbeide med hverandre fordi de har en felles forståelse og verdigrunnlag (Zehfuss, 2002). Staters identitet kan også opparbeide dem en "goodwill" som gjør det gunstig for dem å samarbeide med det lokale næringslivet for å forfølge interesser i utlandet (Holm og Thune, 2007b).

Utenrikspolitikken påvirkes av internasjonale finansmarkeder, interesser som olje og gass og press fra eksterne aktører når det kommer til forvaltning av miljø og natur, krig, konflikter og generell forvaltning av resurser. Denne påvirkningen fra eksterne aktører er med på å forme utenrikspolitikken i den forstand at den former identitet og hvordan staten fremstår i relasjon til andre stater. Denne type påvirkning kan være med på å forme normer og verdier i samfunnet og dermed endre verdier, interesser og etter hvert staters identitet.

Utenrikspolitikken blir til gjennom faktorer som handlingsrom og trekk/verdier som karakteriserer Staten (Hovi og Malnes, 2007:173-174).

Figuren nedenfor illustrerer hvordan utenrikspolitikken dannes i spenningen mellom innenriks- og internasjonalpolitikk (Hovi og Malnes, 2007:198).

Figur 3: Utenrikspolitik som bro mellom innenrikspolitik og internasjonal politikk

Hvor:

- a) Formulering av utenrikspolitiske målsetninger og strategier basert på statens oppfatning av nasjonale interesser og de internasjonale omgivelsene.
- b) Valg av virkemidler og iverksetting av statens utenrikspolitik i lys av målsetninger overfor omverden.
- c) Det internasjonale samfunnet påvirker den enkelte stats vurderinger av omverden og egne interesser, og hvordan man deretter justerer målsetningene.

Gjennom kontinuerlige sosiale prosesser dannes det en identitet med bakgrunn i hvordan en stat oppfatter seg i forhold til andre stater og organisasjoner. En slik identitet legger også grunnlaget for utviklingen av verdier og interesser. I Norge vil for eksempel politiske tradisjoner forme folkets oppfatning av hvilke verdier som er viktige. Videre vil disse verdiene være med på å danne grunnlaget for politikken videre utvikling. Gjenkjennelighet er et sentralt begrep i denne sammenheng, fordi norsk utenrikspolitik har som mål å gjenspeile det norske samfunnet. Det er svært viktig at befolkningen kjenner seg igjen i den politikken som blir ført og verdiene denne politikken gjenspeiler (Leira og Borchgrevink, 2007). Selv om identitet kontinuerlig forandrer seg etter som man forholder seg til omgivelsene, er den likevel relativt stabil. Selvbildet og interesser har over tid en tendens til å reflektere hvordan andre aktører i omgivelsene opptrer (Zehfuss, 2002:42). Identitet og interesser er

ikke bare konstruert gjennom samhandling med andre aktører, de er også vedlikeholdt/rekonstruert på denne måten. Når identiteter har eksistert over lengre tid, danner stater seg forventninger til andre stater basert på identitet, noe som kan gjøre det vanskelig å endre disse. En stat kan for eksempel ha interesse av å opprettholde en stabil identitet over tid på grunn av forventninger fra interne eller eksterne aktører (Zehfuss, 2002:43).

Adferd er i følge Wendt nøkkelen til identitetsendringer. Gjennom adferd kan aktører sende signaler til andre aktører som tolkes og svares på gjennom ny adferd. Det er med andre ord en måte for statlige aktører og kommunisere sammen. Dersom en aktør endrer identitet av egen vilje er det trolig fordi gevinsten av å endre identitet er større enn tapet av å kvitte seg med den gamle identiteten. Noen ganger kan en aktør forsøke å påvirke den andre aktøren til å endre sin identitet ved å omdefinere sin egen oppfatning av den andre aktøren. Ved å behandle den andre aktøren som om den allerede har en ny identitet kan man dermed påvirke denne aktøren til og faktisk endre identitet (Zehfuss, 2002:46-47).

Når en aktør skaper sin identitet gjennom samhandling med andre, kan det også oppstå en kollektiv identitet. Kollektiv identitet er avhengig av hvordan man definerer interessebegrepet. Om aktør A ikke identifiserer seg med aktør B, vil aktør A heller ikke ta hensyn til aktør B når den former sine egeninteresser. Aktør B vil i stede bli sett på som et objekt aktør A må manipulere for å tjene seg selv. En kollektiv identitet, på den andre siden, refererer til positiv identifisering med den andre aktørens velvære. Wendt argumenterer for at aktører som har kollektiv identitet basert på solidaritet og lojalitet ofte vil være villig til å bære kostnader på vegne av den andre, noe som gjør kollektive handlinger mye enklere (Zehfuss, 2002:56-57). Når flere aktører identifiserer seg med hverandre på denne måten vil de oppleve hverandres sikkerhet som del av sin egen. Dette er i følge Wendt definisjon på det han kaller *kollektiv identitet* eller solidaritet.

Identitet er altså en kompleks sammensetning av inntrykk, påvirkninger, verdier, normer og interesser som kontinuerlig utvikler seg i samsvar med omgivelsene. En forståelse for hvordan en slik identitet er sammensatt er likevel viktig om man ønsker å forstå hvorfor statlige aktører opptrer som de gjør. Ulike politiske teorier har i lang tid argumentert for hva de mener er nødvendige verdier for en stat å ha og hvordan stater bør opptre. Både realismen og idealismen trekker frem elementer som er viktig for en hver stats identitet og som brukes for å analysere hvorfor stater opptrer som de gjør.

Kapittel 3 – Norske selvbilder

3.1 Introduksjon

I dette og det neste kapitlet vil jeg illustrere debatten rundt, og spenningen mellom, det norske selvbildet og fremveksten av norsk olje- og gassindustri. På bakgrunn av dette vil jeg i slutten av oppgaven bruke det teoretiske verktøyet fra forrige kapittel til å belyse ulike sider av denne spenningen.

I Norge eksisterer det en sosialt konstruert oppfatning om hvem vi er og hvordan vi står i forhold til de rundt oss. En nasjonal identitet gir uttrykk for hvilke verdier det norske samfunnet står for og det er ofte knyttet forventninger til slike verdier. Hensikten med dette kapitlet er å gi en oversikt over hvilke norske selvbilder som tradisjonelt eksisterer i det norske samfunnet og bakgrunnen for disse. Jeg kommer til å legge frem et utvalg av norske selvbilder og opphavet til disse, før jeg i siste del av kapitlet går nærmere inn på elementer som har utfordret disse og skapt tema for debatt. Jeg kommer til å introdusere flere norske selvbilder som ikke nødvendigvis er avgjørende for utfallet av oppgavens analyse, men som jeg mener er essensielle for å forstå helheten av det norske selvbildet.

3.2 En sosial konstruksjon

Som det ble nevnt i forrige kapittel er selvbilder sosialt konstruert over tid. Som de ulike bidragsyterne innenfor konstruktivismen hevder, er identitet, verdier og normer sentrale for internasjonal politikk, og hvordan ulike aktører uttrykker seg. Dette kapitlet tar sikte på å kartlegge hvordan norske selvbilder har utviklet seg, og hvordan de bidrar til å opprettholde eller påvirke normer og verdier i det norske samfunnet. Som Kratochwil hevder, vil man i lys av disse selvbildene kunne argumentere for hvordan en felles oppfatning av normer og verdier gjør seg gjeldene i politikken som praktiseres (Zehfuss, 2002:15-18). Hvilke verdier som dominerer et samfunns politiske praksis bør derfor ses på som et resultat av den konteksten hvor normer, regler og verdier er utviklet.

Konstruktivismen argumenterer for at den sosiale verden er skapt gjennom menneskers tanker og ideer. Riktignok eksisterer det fysiske elementer i samfunnet, men disse blir gitt en verdi av mennesker. Fysiske elementer er dermed sekundært til intellektuelle elementer som gir disse mening (Jackson og Sørensen, 2007:165). Konstruktivismen hevder ikke med dette at ideer er viktigere enn elementer som makt og interesser. De mener heller at makt og interesser eksisterer på bakgrunn av ideer i samfunnet og hvilken betydning mennesker gir dem (Jackson og Sørensen, 2007). Som et resultat kan man argumentere for at en norsk identitet gir utfall for hva som kommer til uttrykk gjennom norsk politisk praksis. Gjennom sosialisering dannes det et bilde av “hvem vi er” som gjerne kommer til uttrykk gjennom blant annet utenrikspolitikken. Slike selvbilder styrkes eller endres som et resultat av politikken, men kan i tillegg være med på å påvirke den.

3.3 Norske selvbilder

Norge har, som mange andre land, et bilde av seg selv som en moralsk nasjon og setter sine egne verdier i høysete når det gjelder å bedømme hva som er riktig eller galt (Leira og Borchgrevink, 2007). Gjennom sosiale prosesser skapes det et grunnlag for verdier og normer som tilsier hva som er riktig og galt. Det som skiller Norge fra mange andre, er at grunnlaget for selvbildet innebærer et altruistisk ansvar om å spre sitt budskap, en tilnærming Norge deler med flere av sine nordiske naboer. Utgangspunktet for denne “nordiske modellen” blir ofte sett på av omverden som et unntak fra tradisjonell politisk eller økonomisk praksis. Denne modellen er særlig knyttet til internasjonalisme, solidaritet og velferd og er kanskje enda mer rendyrket i Norge enn den er i de andre nordiske landene. Det er til en viss grad snakk om en norsk eksepsjonalisme med en samlende effekt som over lengre tid har fått allmenn oppslutning (Leira og Borchgrevink, 2007:10).

Norske selvbilder er definert av hvordan vi oppfatter oss selv og legger grunnlaget for hvordan vi ønsker at andre skal oppfatter oss. Det er naturlig at hvordan andre oppfatter oss er et resultat av hvordan vi opptrer på den globale arenaen. Utenrikspolitikken er med andre ord en viktig del av hvordan Norge fremstår overfor andre stater. I en stadig mer globalisert verden er utenrikspolitikken viktig fordi den bidrar til å forme andres oppfatning av Norge. Dermed påvirker den utviklingen av en norsk identitet. Som resultat av et globalt samfunn opplever man press mot den etablerte kollektive identiteten, og nasjonal identitetsmakt er derfor viktig. Norsk politikk må være representativt for selvbildet og det norske folk må kjenne seg igjen i politikken staten fører. Et nasjonalt selvbilde som et av verdens mektige

oljeland, mens store deler av verden lever i fattigdom, var aldri et attraktivt valg for Norge med bakgrunn i de nasjonale verdiene (Tvedt, 2009:224). Siden Norge er et lite land uten noen stor politisk slagkraft, har norske myndigheter hatt et sterkt engasjement for folkerett og internasjonalt samarbeid. En slik politikk fremmer en sentral del av interessene til en småstat og på denne måten har Norge lyktes i å føre en politikk hvor interesser og idealer sammenfaller (Hovi og Malnes, 2007:175). Siden 90-tallet har den mye omtalte *norske modellen* blitt introdusert og denne har på mange måter blitt Norges merkevare på en internasjonal arena (Tvedt, 2009:41). Norge har siden den gang hyppig bidratt i fredsforhandlinger og omtaler ofte seg selv som en humanitær stormakt. For hva vil det egentlig si å være norsk, hva er det som kjennetegner den norske identiteten?

I et relativt homogent samfunn som Norge, spiller språk og religion en mindre rolle i å definere det "norske". Det å være norsk er i større grad knyttet til å gjenkjenne seg i norske verdier. Verdier som likhet, individualisme og nøysomhet er sentrale elementer i samfunnet og preger det norske selvbildet (Eriksen og Neumann, 2011). I NUPIs rapport: *Norske selvbilder og norsk utenrikspolitikk* forklares det at norske utenrikspolitiske utsagn og norsk praksis preges av slike selvbilder: Norge er en fredsnasjon, Norge deler sitt økonomiske overskudd med andre, Norge er en strek bidragsyter til det internasjonale felleskapet, Norge bygger opp under multilateralitet og regelbunden internasjonal politikk, Norge er et utenforland. Det siste og kanskje viktigste selvbildet er at Norges idealer og interesser sammenfaller slik at Norge tjener allmenntjenesten ved å forfølge sine egeninteresser (Leira og Borchgrevink, 2007).

NUPI skriver også i sin rapport at det foreligger en oppslutning om disse selvbildene. Da det var hundreårsmarkering i Norge i 2005, ble et representativt utvalg på 4000 mennesker bedt om å svare på spørsmål relatert til disse norske selvbildene. 92 % av utvalget sa seg enig eller delvis enig i at Norge er en rik nasjon som deler sine ressurser med andre gjennom humanitær aktivitet og fredsarbeid. 36 % sa seg enig i at Norge er en nasjon som ikke gjør nok for utvikling og fred. Ut fra dette lille utvalget kan vi se at flertallet mener at Norge er en fredsnasjon og et mindretall mener også vi bør gjøre enda mer (Leira og Borchgrevink, 2007:11).

Norge blir ofte referert til som et foregangsland når det gjelder promotering av menneskerettigheter, likestilling og miljø i organisasjoner som for eksempel FN (Leira og

Borchgrevink, 2007). Norges tette bånd med FN går langt tilbake og er et resultat av Norges interesse for en mer fredelig og organisert verden (Leira og Borchgrevink, 2007:21). I følge FNs beregninger er Norge den syvende største bidragsyteren til FN systemet. Norge står for 0,679 % av FNs regulære budsjett og budsjetter for fredsbevarende operasjoner (Leira og Borchgrevink, 2007:20). Norge har med dette lange tradisjoner som søker av fredelige løsninger gjennom å støtte internasjonalt felleskap og samarbeid på tvers av landegrenser.

3.3.1 Den norske fredsnasjon

I Soria Moria-erklæringen sier Jens Stoltenberg:

“Norge skal være en pådriver for global fattigdomsbekjempelse og internasjonalt miljøarbeid, og være en tydelig fredsnasjon” (Leira og Borchgrevink, 2007:11).

Det som beskrives i denne uttalelsen er hvordan Norge *er* og *skal være*. Det er med andre ord lagt fokus på identitet og selvbilder fremfor å si noe konkret om hvilken politikk staten skal føre (Leira og Borchgrevink, 2007:11). Som liten stat har det vært viktig for Norge å fremstå som en fredsnasjon, noe som ofte blir nevnt i taler av statsministeren. Kjell Magne Bondevik utalte blant annet i 2003 at:

“Som en kristen kulturnasjon har arbeidet for fred vært en av de grunnvoller Norge har bygget på gjennom århundrer. DET er i dag kanskje vårt fremste kjennemerke internasjonalt” (Bondevik, 2003).

Selvbildet av Norge som fredsnasjon er et av de eldste selvbildene Norge har. Fra tiden da Norge jobbet for internasjonal organisering og frihandel, frem til dagens sosialdemokrati med et solidarisk fundament går selvbildet av fredsnasjonen Norge igjen (Leira og Borchgrevink, 2007:11). Østerud (2006) mener norske engasjement, som har trolig har skapt mange av våre selvbilder, er å finne gjennom hele Norges historie: Nobels fredspris, Nansen, Folkeforbundet i mellomkrigstiden, FN engasjementet, nært forhold til NATO og USA og misjonsarbeidet i Afrika og Asia. Siden den kalde krigen kan engasjementet i FN og en aktiv bistandspolitikk vitne om videreføring av fredstradisjonen.

Etter den kalde krigen fortsatte denne utviklingen og dette selvbildet spredte seg til stadig flere områder av politikken. Det er også viktig å understreke at rollen som fredsnasjon gir

Norge muligheten til å påvirke internasjonal politikk i et forum vi ellers ikke ville hatt tilgang til (Leira og Borchgrevink, 2007:11-13). På bakgrunn av dette kan det selvfølgelig diskuteres hvorvidt denne søylen i norsk utenrikspolitikk er et bilde på ren idealisme eller en realistisk tilnærming for å skaffe seg makt. Selv om mange vil hevde at det norske fredsarbeidet kommer fra en altruistisk/idealistisk tankegang, har det siden 1930-tallet vært mer vanlig å se dette også fra et realpolitisk ståsted – fred i verden gir fred for Norge (Leira og Borchgrevink, 2007:13). Utenriksdepartementet (UD) hevder selv at engasjementet er oppriktig og begrunner dette med blant annet at Norge ikke har noen kolonifortid eller økonomiske interesser i sin innsats for fred. Det er nok riktig at Norge ofte ikke har konkrete interesser i krigssoner, men det er likevel ingen grunn til å legge skjul på de bieffektene norsk fredsarbeidet har, som for eksempel å fremme norske synspunkter og interesser.

For den nasjonale oppfattelsen av Norge som fredsnasjon, virker denne interessepolitiske vinklingen å være nærmest uproblematisk. På den globale arenaen derimot, har Norge jobbet aktivt for å understreke at dette ikke er en politikk Norge fører for å knytte bånd med stormaktene i EU og USA (Leira og Borchgrevink, 2007:13). Den norske fredsaktivismen opprettholdes delvis som et produkt av det allerede eksisterende selvbildet, men den bidrar også til å reprodusere selvbildet av Norge som fredsnasjon. Det er ingen grunn til å tro at norsk fredsarbeid er noe verdensbefolkningen legger veldig mye merke til, men det har likevel gjort Norge til en interessant samarbeidspartner.

3.3.2 Den norske bistandskjempen

Et selvbilde som er noe yngre er Norge som bistandskjempe. Dette selvbildet har dukket opp i senere år som et resultat av selvbildet knyttet til den norske fredsnasjonen. Dette har vært en naturlig utvikling da begge disse selvbildene kommer fra et altruistisk og solidarisk utgangspunkt. Vi hører på TV og radio om norsk bistand og hvor mye penger nordmenn gir til fattige land som trenger hjelp. Nasjonale tradisjoner som blant annet NRKs TV-aksjon og i senere tid programmer som rødnosedagen, hvor kjente fjes stiller i et TV-program og oppfordrer befolkningen til å donere penger til en god sak, er noe de fleste nordmenn kjenner til. Med tanke på Norges rolle som fredsnasjon er det kanskje ikke overraskende at slike bistandsprosjekter dukker opp. Fredsaktivisme har vokst i omfang og nå inkluderer man ofte bistand som et forebyggende utviklingstiltak for fred. Bistand oppfattes av mange som et uttrykk for at man ønsker å hjelpe de som ikke har det like bra som oss. Mange ser dermed på

bistand som en moralsk godhet og dette var med på å forme norsk selvoppfatning, særlig på 1960 - 1980-tallet (Leira og Borchgrevink, 2007).

I NUPIs rapport kommer det også frem at 92 % av et representativt utvalg sa seg enig i at Norge er en rik nasjon som deler sine ressurser med andre gjennom fredsarbeid og humanitær aktivitet (Leira og Borchgrevink, 2007:16). I 2010 mottok 36 land en eller annen form for norsk bistand og den totale norske bistanden var på 27,7 milliarder kroner (Norad, u.å.-b). De siste 10 årene har Norge vært blant de landene som gir mest av brutto nasjonalinntekt (BNI) til utviklingshjelp og dette har skapt en kultur hvor man er veldig opptatt av hvor mye man gir. Denne kulturen har vært med på å styrke selvbildet både på nasjonalt og individuelt plan (Leira og Borchgrevink, 2007:17). Mange har kritisert bistandspolitikken og mener elementene av egeninteresse er påfallende. Tvedt (1995) er en av disse og han beskriver norske organisasjoner som utstillingsvindu for Norge i andre land. Norske organisasjoner som driver med bistand i utlandet vil naturlig nok påvirker, hvordan andre oppfatter Norge. Dette, sammen med store bidrag til FN, er med på å skape troverdighet og styrke dette selvbildet utad. En annen kritiker er Øyvind Østerud, som stiller spørsmål om effekten av norsk bistand. Han mener dagens bistandssystem i mange tilfeller bidrar til å forverre situasjonen for utviklingsland i stedet for å gjøre den bedre. Grunnen til dette mener han er blant annet lite fokus på effekten av den bistand som blir gitt i tillegg til mangel på gunstige mottaksforhold (Østerud, 2006).

3.3.3 Miljønasjonen Norge

I Soria Moria-erklæringen ble det sagt:

"Norge skal bli et foregangsland i miljøpolitikken. For at framtidens generasjoner skal ha tilgang til et godt miljø og ren natur, må hensynet til miljø være gjennomgripende i alt vi foretar oss." (Regjeringen, 2005:51)

I dag er miljødebatten mer aktuell enn noen gang før. Det er en allmenn forståelse om at det vil være nødvendig å redusere utslipp om man skal opprettholde en bærekraftig utvikling. Som småstat er det innlysende at Norges utslipp ikke vil ha den store effekten på verdens totale klimagasser. Norge har derfor påtatt seg en rolle hvor man ønsker å gå foran som et godt eksempel for andre land og dermed vise at det er mulig å redusere utslipp. Politikerne utaler ofte i media at norsk klimapolitikk skal bygge på føre-var-prinsippet. Det vil si at den

tvilen som eksisterer i miljødebatten skal komme klimaet til gode og man skal foreta en langsiktig ressursforvaltning (Kunnskapsforlaget, 2009). Samfunnet blir stadig grønnere og det dukker hele tiden opp løsninger for hvordan mannen på gata kan være med på å redusere det daglige forbruket. Siden Norge er en stor energinasjon er fokus på klima og miljø spesielt viktig. Norge legger stor vekt på at man har verdens mest miljøvennlige offshoreindustri og at vi bidrar til et mer miljøvennlig Europa fordi produksjon av gass reduserer behovet for olje, kull og kjernekraft. Det jobbes hele tiden med å utvikle mer klimavennlig teknologi innenfor olje- og gassindustrien, som kan brukes i store utviklingsland som Kina og India (Lange 2009:263).

De siste 40 årene har utslippet av klimagasser økt med 70 % og den største økningen er det energisektoren som har stått for (Holm og Thune, 2007a:33). FNs klimapanel rapporterer at den globale middeltemperaturen har økt med over 0,7 grader over de siste hundre årene. Som konsekvens av dette opplever man at isen i Arktis smelter og at havnivået stiger. På tross av denne utviklingen virker det ikke som om trusselen mot norske petroleumsressurser er særlig stor. Uavhengig av utviklingen i Kyoto-avtalen er det liten grunn til å tro at etterspørselen etter norsk olje og gass vil endres nevneverdig (Holm og Thune, 2007a:36-37). Det er derfor viktig for Norge å bidra i den globale teknologi- og kompetanseutviklingen dersom man ønsker å opprettholde sin posisjon som olje- og gassnasjon parallelt med et omdømme som klima- og miljønasjon. Dette er et område i utenrikspolitikken hvor Norge er usedvanlig avhengige av å opptre på en ryddig måte, og hvor egne interesser er avhengig av en etisk standard utover det som kanskje vil sies å være normalt (Holm og Thune, 2007a).

Selvbildet av Norge som miljønasjon har også vært viktig i henhold til nordområdepolitikken. Det arktiske miljøet rommer store og sårbare verdier, og det er dermed viktig for Norge å fremstå som en ansvarlig forvalter for disse områdene (Leira og Borchgrevink, 2007:29). Norsk miljøforvaltning har også blitt brukt som argument for territorielle interesser i Barentshavet og Svalbardområdet.

3.4 Debatten rundt norske selvbilder

I stortingsmelding nr. 15 sier Jonas Gahr Støre følgende:

“Meldingens sentrale motivasjon er at globalisering og geopolitisk endring siden 1990 stiller norske interesser og forvaltningen av norsk utenrikspolitikk overfor nye og krevende utfordringer. Den er også et uttrykk for at Regjeringen tillegger åpenhet, analyse og debatt om utenrikspolitiske spørsmål stor verdi. Jo større global kompleksitet og endring, desto større behov for forankring og legitimering av utenrikspolitikken i det offentlige rom. Ikke minst i tilfeller der dilemmaer og konflikter mellom ulike interesser, og mellom interesser og verdier, utfordrer Norges linje i viktige utenrikspolitiske spørsmål.” (St.meld. nr. 15 (2008-2009):7)

Det Gahr Støre her sier er at elementer som økt globalisering, multipolarisering og klimaendringer gjør utenrikspolitikken stadig mer krevende. Jo mer kompleks utenrikspolitiske spørsmål blir, jo viktigere er det at politikken som gjennomføres er legitim. Det vil i mange tilfeller være nødvendig å gjøre vurderinger mellom interesser og verdier. Det er gjerne knyttet en del forventninger til vurderingene den norske stat gjør, på bakgrunn av selvbildene som eksisterer i det norske samfunnet. Forventninger i samfunnet basert på norske verdier og norsk identitet stiller krav til at den politikken Norge fører og de interessene som forfølges er representativ for Norge.

Det nære forholdet til FN og selvbildet av Norge som fredsnasjon, har siden 90-tallet blitt satt på prøve. Norge har deltatt i militære operasjoner i Libya, Afghanistan, Irak og på Balkan. Selv om Norges engasjement i Irak ble omtalt som en fredsoperasjon, var det sterk motstand mot dette i Norge og engasjementet ble etter hvert avsluttet (Leira og Borchgrevink, 2007:14-15). Denne sterke reaksjonen på norsk engasjement i konflikter styrker oppfatningen om at selvbildet av Norge som fredsnasjon eksisterer. Det faktum at det norske folk mobiliserte seg, er et bilde på at de mente vi ikke kunne identifisere oss med slike handlinger. For at Norge skal opprettholde sin rolle som FN og NATOs gode venn har det vært nødvendig å støtte dem i deres militære praksis. Dette har på mange måter utfordret det eksisterende bildet av Norge som en fredsnasjon. I noen av tilfellene har Norge kunnet legitimere den militære aktiviteten på bakgrunn av nettopp bildet som en fredsnasjon. Dette kan være ved at man for eksempel argumenterer for at norsk tilstedeværelse skal arbeide for fred i regionen. NUPIs rapport hevder at dette har endret litt på selvbildet på fredsnasjon, men at det fremdeles eksisterer så

lenge nordmenn fortsetter å oppfatte landet som en fredsnasjon (Leira og Borchgrevink, 2007:16).

Kritikken som ofte rettes i bistandsdebatter er at folk flest er alt for opptatt av hvor mye bistand som blir gitt og ikke hvilke resultater denne bistanden fører til (Leira og Borchgrevink, 2007:17). Norad melder at Norge i 2010 var det OECD-landet som ga høyest andel av BNI. Det var 27,7 milliarder kroner, noe som tilsvarer 1,1 % av BNI (Norad, 2012). Det er alltid debatter rundt hvor mye nordmenn gir i gjennomsnitt eller hvor mange milliarder kroner den norske stat gir hvert år, og fokus faller dermed bort fra hva det er vi oppnår når vi gir disse pengene. Det er uansett vanskelig å kritisere noen på bakgrunn av dette. Mange vil hevde at bistand i seg selv er et bilde på givervilje og at man vanskelig kan kritisere noen for at de frivillig gir penger til de som trenger det, uavhengig av utfallet. Det faktum at det er manglende fokus på hvordan norsk bistand forvaltes eller hvilke resultater vi oppnår er dermed ikke et gyldig argument for å stille tvil ved om dette selvbildet eksisterer. Det er imidlertid slik at en god del av norsk bistand er knyttet til leveransen av norske varer. Skillelinjen mellom idealer og egeninteresse er med andre ord noe overlappende på dette området. Det er likevel liten tvil om at tanken bak bistand kommer fra et idealistisk utgangspunkt, og tanken om at man deler med dem som ikke er like privilegerte som oss er i seg selv god.

Forholdet mellom norske selvbilder og norsk politisk praksis har skapt debatt innenfor mange ulike områder av politikken. Denne oppgaven vil fokusere på fremveksten av norsk olje- og gassindustri og hvordan dette har skapt tema for debatt. Denne næringens sentrale rolle i norsk politikk og økonomi gjør debatten spesielt viktig, noe som gjenspeiler seg i samfunnets pågående debatter.

Det kan være verdt å merke seg at vestlig bistand er og har vært knyttet til visse krav. Det har de siste tiårene vært mye fokus på rettigheter, økonomisk utvikling og det som kalles *godt styresett*. Dette innebærer krav om demokratiske strukturer og ansvarlig forvaltning. Denne utviklingen har imidlertid også vært kritisert av mange fordi man hevder dette er en taktikk for å fremme et liberalt marked som på lang sikt vil gagne vesten med tanke på handel (Leraand og Johannessen, 2009). Som oljenasjon har Norge for eksempel mye å tjene på prosjekter som *olje for utvikling* (OfU). På den ene siden kan man argumentere for at arbeid i Angola er viktig fordi man jobber for å bedre styresett og bidra med den kunnskapen Norge

besitter på området. Det gir også muligheten til å utvide vårt område for innflytelse, makt og egeninteresser. Igjen kan man se hvordan interesser og idealer sammenfaller gjennom utenrikspolitiske tiltak. Det er naturlig for Norge å hevde sine interesser på områder hvor dette blir gjort mulig, og man kan ikke beskyldes Norge for å gjøre noe galt fordi man får noe igjen for å hjelpe andre. Så lenge Norge har en gjensidig forståelse med den andre parten og begge tjener på samarbeidet, virker det unaturlig å skulle kritisere norske myndigheter for det.

Norge har fått kritikk fordi man gjennom Verdensbankens næringsutviklingsmodell støtter privatisering i utviklingsland. Dette har flere norske industrier tjent store penger på og norske selskaper jobber i mange land hvor menneskerettighetsbrudd er gjennomgående (Curtis, 2010). Dette kan være problematisk for et land som ønsker å være et foregangsland når det gjelder promotering av slike rettigheter. Igjen kan man trekke frem Angola som et eksempel. Norske myndigheter argumenterer som sagt for at norsk oljeindustri bidrar til en positiv utvikling i Angola, men det er vanskelig å komme utenom alle pengene som åpenbart går til en korrumpert regjering, som alle vet undertrykker store deler av lokalbefolkningen. Mange finner det bekymringsverdig at norske oljeselskaper betaler store pengesummer til en korrumpert regjering og at disse pengene forvaltes på en måte Norge ikke kan stå inne for (Rolfsen, 2008). På den andre siden argumenteres det for at Statoil, med den norske stat i ryggen, har muligheten til å påvirke Angola i riktig retning. Man kan til og med gå så langt som å si at Norge har et ansvar til og opprettholde arbeidet (Sveen, 2001).

Norsk oljeindustri har vokst veldig de siste 20 – 30 årene og petroleumsnæringen er nå vår største næring. I 2009 stod petroleumsnæringen for 22 % av Norges verdiskapning og Norge er nå en av verdens største eksportører av olje og gass (Olje- og Energidepartementet, u.å.-b). Det har siden den gang vært en kontinuerlig debatt om hvorvidt Norge som miljønasjon kan fortsette med denne utviklingen. Denne debatten er selvsagt også preget av Norges posisjon som fiskerinasjon, og mange frykter at den vil rammes av utviklingen innenfor olje og gass. For å vedlikeholde sitt omdømme har det derfor vært viktig for Norge å legge vekt på at vi har en miljøvennlig oljeindustri som kan bidra til og skape stabilitet i verdens energimarked (Tamnes, 2009:263).

Statoils oljesandprosjekter har de siste årene fått mye oppmerksomhet og spenningen knytter seg til Norges rolle som miljønasjon. Statoil er blant annet saksøkt for miljøkriminalitet. Den generelle oppfatningen av oljesand som svært skadelig for miljøet har skapt mange reaksjoner

(Mon, 2011). Det finnes i dag flere grupper som har mobilisert seg for å få Statoil ut av oljesandprosjektet, og debatten splitter flere av Norges politiske partier (Mon og Randen, 2012). Statoil på sin side argumenterer for at den teknologiske utviklingen vil føre til reduksjoner i utslipp knyttet til oljesand og at Statoil er svært miljøbevisste i sin produksjon (Lewis, 2012a). Med dagens utvikling hevdes det at verden vil være avhengig av oljesand i fremtiden og at Norge dermed har mulighet til å gå foran som en ansvarlig forvalter av disse ressursene.

Selvbildene som har blitt introdusert i dette kapitlet utgjør mange av hovedelementene knyttet til en norsk oppfattelse av egen identitet og kommer klart til uttrykk i norsk utenrikspolitikk. Utenrikspolitikk er en del av nasjonsbyggingen og det er dermed nødvendig at man har slike selvbilder å ta utgangspunkt i. Selvbilder gir en retningslinje for hva man bør gjøre og legger grunnlaget for hvem man er, samt hvordan andre oppfatter oss. Det er viktig å ha slike bilder om man ønsker å føre en helhetlig politikk. En slik helhetlig politikk vil føre til en stadig bekreftelse og reproduksjon av nasjonal identitet og selvbilder (Leira og Borchgrevink, 2007:8). Dette betyr ikke at utenrikspolitikken er uten spenninger eller konflikter. I en globalisert verden møter man stadig utfordringer hvor man må ta avveininger mellom interesser og idealer og mellom realpolitikk og idealer. Fremveksten av norsk olje- og gassindustri har fått mye oppmerksomhet fordi mange hevder dette utfordrer det tradisjonelle selvbildet av det norske samfunnet. Norsk identitet legger grunnlaget for verdier og interesser i politikken, men en stadig økt påvirkning fra det globale samfunnet utfordrer nasjonale selvbilders betydning for identitetsutviklingen (Utenriksdepartementet, u.å.-b).

Kapittel 4 – Selvbilder i spenning: Olje og gass som kontekst

4.1 Introduksjon

Forrige kapittel omhandlet norske selvbilder og hvordan politiske tradisjoner har mobilisert forventninger i samfunnet. Nå vil jeg gå nærmere inn på hvordan dagens norske politikk fungerer i praksis. I dette kapitlet vil jeg innledningsvis se nærmere på hvordan forholdet mellom verdier og interesser er beskrevet i utenrikspolitikken fra myndighetenes side.

Innenfor rammene av statlig identitet er utenrikspolitikken det området hvor staten definerer seg selv i relasjon til andre aktører i det globale samfunnet (Hadfield, 2010:5). Uavhengig av hvordan man definerer utenrikspolitikk som begrep, er det hensiktsmessig å se på utenrikspolitikk som identitetspolitikk. Gjennom utenrikspolitikken skapes det et bilde overfor andre stater av hvordan Norge er. Gjennom utenrikspolitiske handlinger kan oppfatninger av statlige aktører endres eller styrkes (Leira og Borchgrevink, 2007:8). På denne måten er utenrikspolitikken en sentral del av identitetsutviklingen og utformingen av nasjonale selvbilder.

Dette kapitlet undersøker nærmere hvordan den norske utenrikspolitikken er utformet og hvordan den definerer elementer som interesser og verdier basert på Norges posisjon i det internasjonale samfunnet. I siste del av kapitlet vil jeg gå nærmere inn på fremveksten av norsk olje- og gassindustri for å se hvordan denne industrien har utfordret norske selvbilder. På denne måten ønsker jeg å illustrere noe av spenningen som har oppstått mellom tradisjonelle norske selvbilder og norsk petroleumsindustri. Videre vil jeg se nærmere på Statoils rolle i denne utviklingen. Jeg vil da komme nærmere inn på empirien knyttet til de to aktuelle eksemplene, Angola og Canada.

4.2 Norske myndigheters definisjon av utenrikspolitikken

Norsk utenrikspolitikk har som mål å ivareta norske interesser. Utenrikspolitikken skal systematisk søke å fremme det norske samfunnets velferd, sikkerhet og politiske verdier (St.meld. nr. 15 (2008-2009):10). Dette er elementer som den norske regjeringen legger til grunn i politiske prioriteringer. Som et resultat av en globalisert verden stilles det stadig større

krav til politiske vurderinger. Dette er fordi forhold i hele verden vil kunne påvirke det norske samfunnet direkte eller indirekte. Som et resultat av dette er det ikke mulig for den norske stat å ivareta norske interesser uten og samtidig trygge det globale samfunnet (St.meld. nr. 15 (2008-2009)). Geografi, historie, næringsgrunnlag og kultur legger et viktig grunnlag for hva som definerer den norske identiteten og hvilken rolle man har i det globale samfunnet. Norge blant de industrilandene som har hatt høyest økonomisk vekst de siste 15 årene (St.meld. nr. 15 (2008-2009):87). Dette har gitt større muligheter når det kommer til politisk innflytelse og på bakgrunn av erfaringen innenfor olje- og gassindustrien opplever man nå en stor etterspørsel etter norsk kompetanse. Utenrikspolitikken preges av vurderinger når det kommer til ressursbruk og innsats. På den ene siden skal man gjøre det som er til det best for det norske samfunnet, mens man på andre siden har mulighet og evne til å gjøre en forskjell for andre. Solidaritet vil være en hovedbegrunnelse for norsk engasjement og interesseargumentene er supplerende heter det i følge St.meld. nr. 15 (St.meld. nr. 15 (2008-2009):88).

Norsk utenrikspolitikk er altså et resultat av vurderinger mellom norske verdier og interesser. På den ene siden er det viktig å fremme norske interesser og vite hvilke behov det norske samfunnet har. På denne måten vil man kunne utøve en helhetlig politikk og ikke bare handle på kortsiktig impulser. På den andre siden er norsk utenrikspolitikk bygd opp på visse verdier og i en globalisert verden er det viktig at man tar hensyn til det globale samfunnet. Norge er som alle andre avhengig av det globale felleskapet og en utvidet norsk utenrikspolitikk må derfor ta hensyn til hvilke konsekvenser politikken får.

Utenrikspolitikken er på mange måter det som binder det nasjonale sammen med de internasjonale omgivelsene. Den er grunnlaget for nordmenns felleskap med omverdenen, på samme måte som den understreker det som er unik med Norge og hva som skiller oss ut. Utenrikspolitikk er altså identitetspolitikk, gjennom utenrikspolitiske uttalelser og handlinger skapes det et bilde av staten innad i befolkningen og i det globale samfunnet rundt dem. Slike utenrikspolitiske selvbilder er dermed essensielle fordi det skaper legitimitet i befolkningen å vite at utenrikspolitikken gjenspeiler samfunnets normer og ideer. Ut fra slike selvbilder kan man tolke nye hendelser på bakgrunn av et allerede eksisterende mønster. På tross av eksisterende spenninger i en stats politikk er slike selvbilder en forutsetning for å føre en helhetlig politikk (Leira og Borchgrevink, 2007:7-8).

4.3 Norske interesser

Det er både legitimt og nødvendig for en stat å ha interesser. Grunnleggende interesser som bidrar til sikkerhet for befolkningen, gode rammevilkår for verdiskapning og vekst gjennom internasjonale forhandlinger er essensielle i en hvilken som helst utenrikspolitikk (St.meld. nr. 15 2008-2009). Norges interesser er i følge UD:

“...bestemt av blant annet av vår geografiske plassering i et strategisk område, vår åpne økonomi, vår posisjon som kyststat og forvalter av store marine ressurser og omfattende eksport av olje og gass” (Utenriksdepartementet, u.å.-c)

De viktigste utenrikspolitiske interessene for Norge i dag er; sikkerhet, engasjement, økonomi, energi, klima/miljø og internasjonal organisering (St.meld. nr. 15 (2008-2009)). Mange av disse grunnpilarene i norsk utenrikspolitikk har eksistert lenge og er svært grunnleggende. Engasjement politikken har derimot ikke alltid vært en like åpenbar interesse. Dette er et element ved utenrikspolitikken som i utgangspunktet skal være verdimessig motivert og basert på en felles medmenneskelig interesse. Her kan man se elementer ved en nasjonal identitet basert på sosialdemokratiske verdier, nestekjærlighet og småstatspolitikk. En globalisering av samfunnet har imidlertid ført til en utvidelse av hvordan vi oppfatter norske interesser. Fredsarbeid, internasjonal organisering oppfattes nå mer og mer som realpolitiske interesser (St.meld. nr. 15 (2008-2009):11). Klima og miljø har heller ikke vært like aktuelt som det er i dagens samfunn, men Norge har i dag store interesser knyttet til en robust styring på miljøområder på bakgrunn av sine rolle som kystnasjon i nordområdene.

Det kan i mange tilfeller oppstå konflikter mellom ulike interesser. Noe som oppleves som en viktig interesse på kort sikt kan hindre muligheten for å forfølge andre interesser ved et senere tidspunkt. Globalisering har utvidet norsk utenrikspolitikk, endret norsk identitet og dermed utvidet norske interesser. Geografisk nærhet har som et resultat av dette mistet noe av sin betydning. Utviklinger på andre siden av kloden vil kunne ha samme økonomiske, sosiale og politiske konsekvenser for Norge som om det skulle funnet sted i et av våre naboland. Globaliseringen har også før til at norske interesser og verdier kommer stadig nærmere hverandre. Norges rolle i fredsprosesser er et godt eksempel på dette. På den ene siden er Norges rolle i utgangspunktet altruistisk motivert, men på den andre siden gir det økt tilgang til viktige områder man ellers ikke ville hatt tilgang til. Dette er særdeles viktig for et lite land som Norge hvor evnen til å påvirke omverden historisk sett har vært relativt begrenset. Norge

jobber aktivt med å utvikle globale styringsorgan gjennom FN og Verdensbanken. Norske myndigheter håper med dette at Norges omdømme vil styrkes i land som i senere tid vil få en større rolle i den internasjonale politikken (St.meld. nr. 15 (2008-2009)).

Et annet område hvor norske interesser møtes er innenfor klima og energi. Som tidligere nevnt har Norge store interesser knyttet til strenge reguleringer i klimapolitikken. Norge har til tross for dette utviklet seg til å bli en betydelig energinasjon (St.meld. nr. 15 (2008-2009):11). Som stormakt innenfor olje og gass i en globalisert verden har norske energiinteresser fått en stor rolle i utenrikspolitikken. Norsk kompetanse innenfor olje- og gass har gitt Norge nye muligheter og nye interesser. Norge har nå sterke interesser knyttet til energisikkerhet, et åpent energi marked og bruker blant annet sine kompetanse på feltet til å bidra på områder som bistand og utviklingsarbeid.

4.4 Norske verdier

Selv om utenrikspolitikk i stor grad handler om taktikker og politikk for å fremme egne interesser kommer den ikke uten klare verdier. En småstat som Norge har ikke råd til å la sine interesser innenfor energi, skipsfart eller fiskeri undergrave norsk troverdighet og norske verdier. Norsk omdømme er avhengig av at de interessene norske myndigheter og norsk næringsliv forfølger er i tråd med verdiene i samfunnet. Det er dermed viktig for norsk utenrikspolitikk å ha en hovedlinje som sørger for en bærekraftig global utvikling og opprettholder Norges integritet i et globalt samfunn (St.meld. nr. 15 (2008-2009)).

Norges satsing innenfor olje- og gassindustrien skaper mange utfordringer for norske myndigheter. Mye av petroleumsressursene i verden er i dag lokalisert i utviklingsland. Steder som preges av interne konflikter og hvor respekten for demokrati, menneskerettigheter og miljø er liten. For mange er det vanskelig å skjønne hvordan Norge skal tjene milliarder av kroner på olje i disse landene. Norske selskaper arbeider i dag i land som preges av korrupsjon og brudd på regler og normer som er helt sentrale for nordmenn flest (Tamnes, 2009:292-293). På bakgrunn av dette er det spesielt viktig at man opererer på bakgrunn av visse verdier, slik at man kan legitimere det arbeidet man gjør og de egeninteressene man forfølger. Norge er avhengig av at det skapes et positivt omdømme på den internasjonale scenen for å kunne fortsette med denne typen arbeid.

I Norge utales det ofte at man ønsker å være et foregangsland når det kommer til redusering av klimagassutslipp og man har med dette satt ambisiøse klimamål. Dette er spesielt viktig med tanke på Norges rolle som petroleumsnasjon. Norge vet at andre land følger med det arbeidet som gjøres internasjonalt og man må derfor drive en ansvarlig forvaltning (St.meld. nr. 15 (2008-2009)). Norge har som småstat alltid hatt interesse av å bygge opp under et globalt samfunn som preges av dialog, allianser og multilaterale avtaler. Dette var en sentral del av Norges rolle blant annet under den kalde krigen. Da man senere på 80- og 90-tallet opplevde stor økonomisk vekst, spiret tankene om at det skulle deles av godene med resten av verden. Som sosialdemokratisk stat har Norge sett viktigheten i individets rettigheter, trygghet og statlige reguleringer. Det er ingen tvil om at Norges rolle som fredsnasjon og forkjemper for ideer som menneskerettigheter, demokrati, rettferdig styresett og miljø har gitt tilgang til mange fora man ellers ville vært ekskludert fra. Dette betyr ikke nødvendigvis at det hele er et taktisk grep fra norsk side.

Lange politiske tradisjoner sammen med den gjengående retorikken i norsk politikk konsentrerer seg rundt disse verdiene og har skapt et selvbilde blant det norske folk om at det er slik Norge er. At det er slike verdier man representerer og at det er på bakgrunn av disse verdiene det fattes politikk og praktiseres internasjonalt arbeid. Spør man nordmenn flest om hva som definerer den norske utenrikspolitikken, vil nok de aller flest svarene være verdibasert (St.meld. nr. 15 (2008-2009):86). Dette kan forklares med bakgrunn i at nordmenn flest opplever en kontinuitet og en gjennomgående tanke i det den norske stat foretar seg, basert på de verdiene man opplever er representativ for en norsk identitet.

Verdier er viktig i utenrikspolitikken fordi de gir et grunnlag for å vurdere politiske beslutninger. Selv om verdier i norsk utenrikspolitikk har lange tradisjoner kan disse endre seg over tid. Endringer i verdier vil gi grunnlag for nye interesser dermed endre innholdet i norsk utenrikspolitikk. Utenrikspolitikken påvirkes også av det internasjonale samfunnet. Etterspørsel etter olje og gass har påvirket norsk politikk og norske myndigheter møter nå nye utfordringer når tradisjonelle norske verdier møter olje og gass industrien innenfor rammene av norsk utenrikspolitikk.

4.5 Norsk olje og gass

Det vil her fokuseres på å kartlegge Norges prioritering av olje og gass som interessefelt i utenrikspolitikken og som en del av en norsk identitet. Politikken på dette området handler om å oppnå størst mulig verdiskapning gjennom produksjon og eksport av petroleum til verdensmarkedet. Norge er verdens nest største gass eksportør og femte største oljeeksportør. Norge leverer olje- og gass til et globalt marked og det er dermed knyttet et stor del konkurranse til denne næringen. Utfordringene som oppstår med tanke på dette er at Norge konkurrerer med land har vesentlig mindre klimaforpliktelser (NHOs Energipanel, 2012). Eterspørselen i det internasjonale markedet fører naturligvis til at Norge ønsker å forfølge sine interesser innenfor industrien i den grad man evner å gjøre dette, men også med hensyn til de miljømessige retningslinjene som eksisterer.

I 1971 da stortinget la retningslinjene for norsk oljepolitikk ble det bestemt at:

“samfunnsmessige interesser på legges til grunn for norsk oljepolitikk. Vår nye naturressurs må utvinnes under fullstendig nasjonal ledelse og kontroll.” (Kristoffersen, 2008:8).

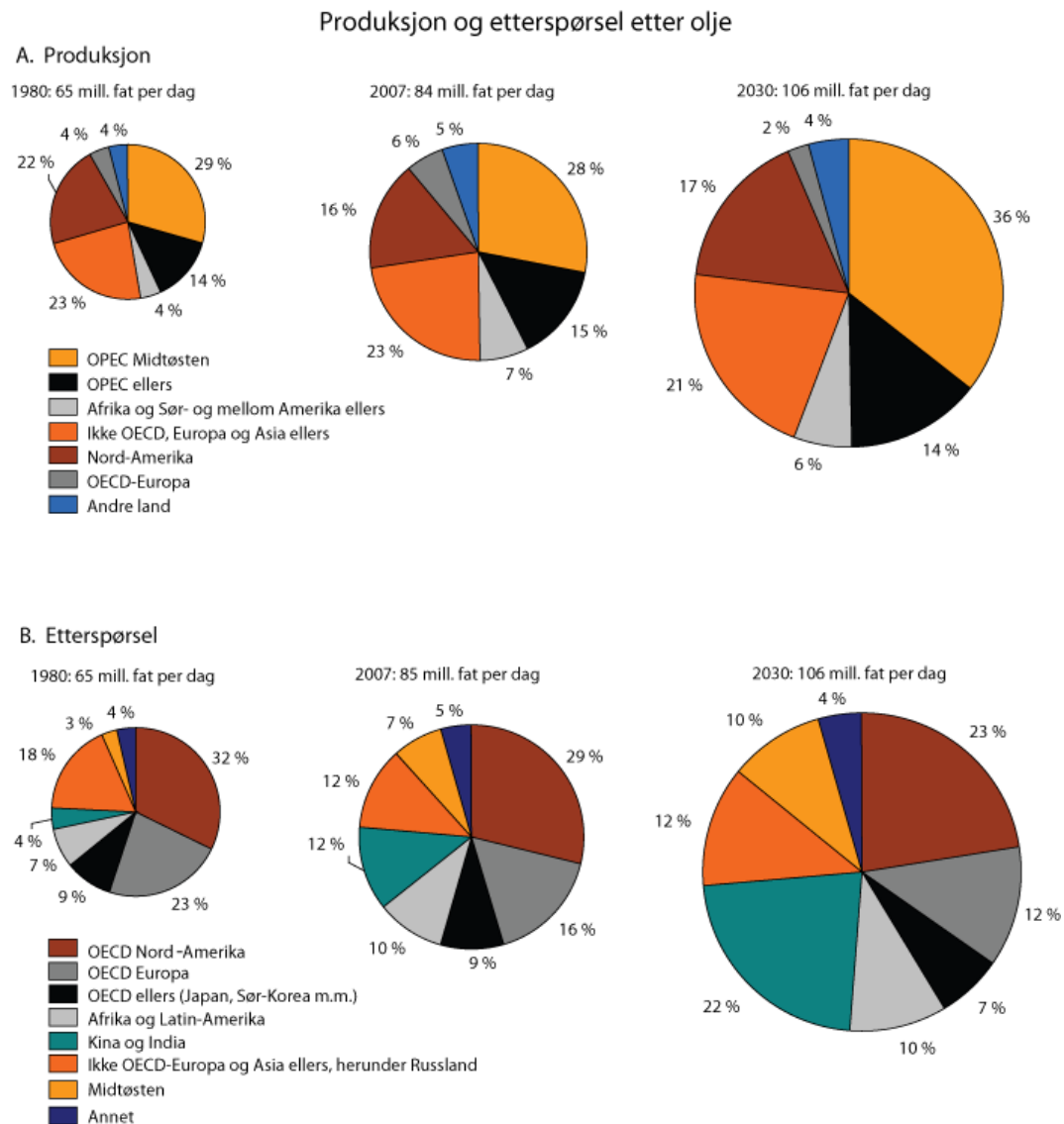
Et aktivt eierskap skulle sikre nasjonale interesser i konkurransen med multinasjonale oljeselskap. Norsk industri hadde lite erfaring med oljevirkosomhet og lærte mye av de utenlandske selskapene som kom til Norge på grunn av de høye oljeprisene. Selskapene som kom til Norge ble pålagt en rekke rammebetingelser som tvang dem å benytte seg av det lokale næringslivet samt at Statoil ble gitt en unik posisjon for å påvirke leverandørvalg med 50 prosent andel i alle blokkene som ble delt ut.

Utover 80-tallet ble oppfatningen av utenlandske oljeselskap som en trussel redusert og det utviklet seg en forståelse av gjensidig avhengighet. Da oljeprisen falt på slutten av 80-tallet var det ikke lenger om å gjøre å beskytte seg mot multinasjonale selskaper. Det handlet nå om å legge best mulig til rette for disse selskapene slik at man skulle være et attraktivt mål for deres næringsvirkosomhet. På 90-tallet innså man at en internasjonalisering innen norsk oljeindustri var uunngåelig og man forlot dermed den proteksjonistiske holdningen til industrien, samtidig som man satset hardt på å gjøre norske oljeselskap konkurransedyktige og sikre norske interesser. Norske oljeselskap begynte med dette å satse i utlandet og skulle være en døråpner for norsk industri internasjonalt (Kristoffersen, 2008:9-10). Nasjonale oljeselskaper som Statoil ble med andre ord brukt som et politisk virkemiddel i perioden hvor

norsk politikk bevegde seg fra en noe isolert posisjon over til en internasjonalisering. Påvirkning fra blant annet etterspørsel i markedet og oljepriser var med på å forme norsk politikk og dermed utviklingen av norsk identitet.

Norske myndigheter definerer selv petroleumssektoren som Norges viktigste næring. Den står for ca. en fjerdedel av norsk BNP og en tredjedel av statens inntekter (St.meld. nr. 15 (2008-2009):60). Figuren nedenfor viser en historisk oversikt over etterspørselen av olje i verdensmarkedet (Finansdepartementet, 2009). Denne utviklingen har ført til nye samarbeid for Norge blant annet i flere utviklingsland.

Figur 4: Oversikt over global produksjon og etterspørsel etter olje

Mange av verdens oljeressurser befinner seg i utviklingsland som Angola. For at disse ressursene skal kunne utvinnes på en effektiv måte er kompetanse innenfor industrien etterspurt, noe som har ført til at blant annet norsk industri gjør betydelige investeringer og jobber nå med store prosjekter i slike land.

Klimaspørsmålet har en sentral plass i norsk og internasjonal politikk og dette skaper utfordringer for et land som Norge, hvor det hentes vesentlige verdier fra olje- og gassindustrien. Siden 1990 har jordas energiforbruk økt med 40 prosent og 80 prosent av jordas energiforbruk er i dag basert på olje, gass og kull. I tillegg til dette viser alle prognoser at etterspørselen etter fossile brensel vil være økende frem mot 2030, mye på grunn av vekst i utviklingsland. Dette skaper på den ene siden muligheter for Norge som olje- og gass eksportør, men krever også sitt fra et land som ønsker å gå foran som klimabevist nasjon (St.meld. nr. 15 (2008-2009)).

Olje- og gassindustrien har gitt Norge en større synlighet i det globale samfunnet enn landets størrelse tilsier (Tamnes, 2009:291). Det er i Norges interesse å legge til rette for langsiktige og forutsigbare avtaler for aktører i energimarkedet. Parallelt med dette argumenteres det for at eksport av norsk gass kan bidra til reduksjon av kullforbruk i Europa og dermed være i alles interesse (St.meld. nr. 15 (2008-2009):125). I en globalisert verden er også Norges økonomi følsom overfor svingninger i det internasjonale samfunnet. Det er på bakgrunn av blant annet dette i Norges interesse som småstat å arbeide for trygge rammevilkår utenfra. Dette jobber Norge aktivt for gjennom engasjement rettet mot fred og stabilitet i verden. Det vil naturlig nok være i Norges interesse at regelbaserte multilaterale ordninger blir prioritert fremfor maktbruk (Tamnes, 2009:291).

Olje for utvikling er et godt eksempel på hvordan Norge har kombinert norske verdier med å tjene norske oljeinteresser. OfU er et program som ble etablert i 2005. Programmets målsetning er:

“økonomisk, sosial og miljømessig forsvarlig forvaltning av petroleumsressurser som ivaretar hensynet til kommende generasjoner” (Norad, 2011).

I en tid hvor olje- og gassindustri spiller en viktig rolle er dette programmet utviklet som et samarbeid mellom Norge og en rekke medlemsland. Mange land sitter i dag på store

ressurser, men har problemer med å konvertere disse ressursene til velferd. Norge på sin side har lang erfaring når det kommer til olje og gass. Dette samarbeidet ble derfor opprettet slik at Norge skulle kunne dele sin erfaring og kunnskap med andre og på denne måten hjelpe dem med å bedre forvalte sine ressurser. I dag samarbeider OfU med 20 land, hvor 8 av disse er hovedsamarbeidspartnere. Norad har det faglige ansvaret for OfU og koordinerende ansvar for forvaltningen av programmet. OfU er et samarbeid mellom Utenriksdepartementet, Olje – og energidepartementet, Finansdepartementet og Miljøverndepartementet. Utover dette har ambassadene i de ulike landene ansvaret for å følge opp utviklingen i henhold til dette programmet (Norad, 2011).

Norge ønsker altså gjennom OfU å bidra til at land skal kunne forvalte sine oljeresurser på en best mulig måte. Det er imidlertid liten tvil om at dette engasjementet åpner dører for norsk oljeindustri og tjener norske interesser. En slik politikk hvor Norges interesser tjener andre lands interesser er en viktig strategi for et lite land som Norge som ønsker å fremme sine egeninteresser i et globalt marked (Tamnes, 2009:262).

4.6 Statoil

Den norske stats oljeselskap, bedre kjent som Statoil ble opprettet i 1972 etter enstemmig stortingsvedtak. Bakgrunnen for dette var at utenlandske oljeselskap dominerte letingen etter olje på norsk sokkel. Den norske stat mente at det var viktig å opprette et statlig norsk oljeselskap for å sikre råderett over ressursene som var funnet i Nordsjøen (Statoil, 2009e). Statoil sikret seg en stor andel i nye funn og fikk dermed en viktig posisjon i norsk olje- og gass industri. På bakgrunn av dette sikret den norske stat seg aksjemajoriteten i Statoil og opprettet i 1972 oljedirektoratet. I 1974 gjorde stortinget det klart at regjeringen årlig skulle legge frem en melding om Statoils planer, prosjekter og saker av prinsipiell eller politisk betydning. I 2001 bestemte den norske stat seg for å delprivatisere Statoil og 18. Juni 2001 ble Statoil ASA børsnotert. Den norske stat eide etter dette 81,7 % av Statoil, men stortinget vedtok at dette kunne reduseres til 2/3. I 2004 skjedde nettopp det og den norske stat eide nå 76,3 % av Statoil, før de solgte 5,4 % av aksjene i 2005 (Olje- og Energidepartementet, u.å.-a).

18. Desember 2006 ble det klart at Statoil og Hydro hadde inngått en integrasjonsavtale for å slå sammen sin olje- og gassvirksomhet. 1. oktober 2007 var sammenslåingen et faktum

statens eierandel i selskapet hadde med dette blitt redusert til 62,5 %. Stortinget hadde imidlertid gitt Stoltenberg 2 regjeringen fullmakt til å gjøre aksjekjøp slik at staten skulle eie minimum 67 % av selskapet, og etter aksjekjøp ble statens andel gradvis øket til 67 % (Olje- og Energidepartementet, u.å.-a). StatoilHydro, som selskapet het etter sammenslåingen, ble ikke selskapet navn i lang tid. Etter en intern navnestrid gjorde olje- og energiminister Terje Riis-Johansen det klart at navnet skulle endres tilbake til Statoil ASA.

Statoil har i dag en markedsverdi på over 400 milliarder kroner, og er med dette Norges desidert mest verdifulle selskap. Statoil har nå opparbeidet seg over 40 års erfaring og besitter med dette en etterspurt kompetanse i et globalt marked. Statoil er nå aktive i 36 land og har 20 000 ansatte over hele verden (Statoil, 2009d). Selv om den norske stat har aksjemajoriteten i Statoil, konkurrerer Statoil på lik linje med andre oljeselskaper på norsk sokkel. Den norske stat ser på eierskapet i Statoil som viktig for å sikre industriell kompetanse og arbeidsplasser. Gjennom statlig eierskap vil man blant annet sikre en sterk nasjonal forankring i Norge. Det er derfor viktig at den norske stat fremstår som en profesjonell eier når Statoil opererer i utlandet (Olje- og Energidepartementet, u.å.-a).

Siden den norske stat har aksjemajoriteten i Statoil har de også mange felles interesser. Når Statoil tjener penger, tjener den norske stat penger. Statoil sysselsetter i tillegg veldig mange mennesker både i Norge og i utlandet. På tross av dette er det ikke nødvendigvis slik at norske politikere er enige med styret i Statoil med tanke på hvilke interesser som bør følges og hvilke valg som bør tas. Olje- og gassindustrien er et svært teknisk fagområde og det krever stor innsikt. Dette er noe av grunnen til at den norske stat gir Statoil såpass frie tøyler som de gjør (Stocklink, 2012).

Statoil sitter på enorm kompetanse, og dette i kombinasjon med stor verdiskapning, gir dem muligheten til å påvirke politikken i den grad de gjør. Det statlige eierskapet er ofte en debatt når Statoils aktiviteter kritiseres i media og lignende. Enkelte frykter at den norske stat vil svekke sin legitimitet ved og ikke sørge for at Statoil opprettholder en etisk standard som tilsvarende norske verdier (Word Wildlife Found, 2010). På bakgrunn av norske verdier og norske selvbilder eksisterer det forventninger i det norske samfunnet til hvordan Statoil opptrer som en representant for Norge (Sæther, 2011).

4.6.1 Statoils miljømessige og samfunnmessige hensyn

“Vi ser etikk som en integrert del av vår virksomhet, og vi er fast bestemt på at Statoil skal være kjent for høy etisk standard.” (Statoil, 2009c).

Dette er de første ordene man møter når man entrer etikk- og verdifanen på Statoils egne hjemmesider. Videre opplyses det at Statoil forventer at deres samarbeidspartnere skal inneha en høy etisk standard som er i samsvar med deres egen. Dette virker som et naturlig utgangspunkt for et norsk oljeselskap som representerer norske interesser i et globalt petroleumsmarked. Videre presenteres det fire verdier som i følge Statoil veileder hvordan de driver sin virksomhet; Modig, Åpen, Tett på og Omtenksum.

Statoil opplyser selv at de har som mål å drive virksomhet på en måte som sikrer bærekraftig utvikling, hvor man bidrar til at miljøskader reduseres (Statoil, 2009b). Statoil er medlem av United Nations Environmental Program – World Conservation Monitoring Center, som gir tilgang til pålitelig informasjon om biologisk mangfold gjennom ulike databaser. Statoil har også som en del av sine prinsipper å bruke naturressurser effektivt og levere energi som støtter opp under en bærekraftig utvikling.

Når det kommer til samfunnsansvar opplyser Statoil at de forplikter seg til:

- Foreta valg basert på hvordan de virker inn på våre interesser og på interessene til våre vertssamfunn.
- Sikre åpenhet, antikorrupsjon og respekt for menneskerettigheter og arbeidslivsstandarder.
- Skape positive ringvirkninger fra vår kjernevirksomhet for å støtte utviklingsambisjonene til våre vertssamfunn.

Dette er verdier som virker å være i samsvar med hvordan norske myndigheter definerer verdigrunnlaget i norsk utenrikspolitikk. Andre stater oppfatning av Statoil som et selskap som opererer i tråd med en norsk identitet vil nok i mange tilfeller være til Statoil fordel. Uansett vil nok slike etiske retningslinjer være naturlige for et oljeselskap med opphav i det norske samfunnet. Press fra interne aktører i det norske samfunnet og statlige retningslinjer fra selskapet største aksjonær skaper store forventninger til Statoils etiske retningslinjer.

En som også poengterer viktigheten av norske verdier i Statoils virke er Colman m.fl. (2011). Hun konkluderer i sin bok “*A Merger of Equals? The Integration of Statoil and Hydro’s Oil & Gas Activities*” med at det å være norsk er en kjerneverdi i Statoils identitet. Hun forklarer at hennes studier viser Statoils globale identitet som et uttrykk for *norskhet*. Typisk norske verdier som åpenhet og omtenkksomhet er i følge henne sentrale for Statoils identitet (Farbrot, 2011). Statoil ble i 2011 rangert som verdens mest sosialt ansvarlig selskap i følge en liste Fortune Magazine publiserte (Helgesen, 2011). Kåringen var basert på en spørreundersøkelse blant 4100 analytikere og ledere i store selskaper.

4.6.2 Statoils utvikling

Statoil har etter oppkjøpet av Hydro kommet ut som et mye sterkere selskap innenfor olje- og gassindustrien. Samarbeidet mellom den norske stat og Statoil har gjort det mulig å skape positive rammevilkår for norsk gass på det europeiske markedet. Utover å sørge for en stabil avsetning til best mulig pris har det imidlertid vært en svært begrenset politisk styring fra statens side. Statoil som opprinnelig skulle være et nasjonalt politisk virkemiddel i kampen mot de store multinasjonale oljeselskapene har nå selv fått en slik rolle. I land som for eksempel Angola har Statoil den motsatte rolle av hva selskapet hadde i oppstarten (Austreid, 2003). Da Statoil først startet opp var det tre reelle konkurrenter på det norske oljemarkedet, Statoil, Hydro og Saga. I dag finnes det ingen reel konkurrent til Statoil og enkelte frykter denne utviklingen har gitt Statoil for mye makt innenfor næringen (Dagens Næringsliv, 2011).

4.7 Norsk olje- og gassindustri i praksis: To eksempler

Eksempelene som er valgt ut i denne oppgaven er valgt fordi de inneholder elementer som kan oppfattes som utfordrende i forholdet mellom Norge som olje- og gassnasjon og tradisjonelle norske selvbilder. Det er i all hovedsak snakk om kritikk som er rettet mot Statoils aktiviteter på et samfunnsmessig og miljømessig plan.

I denne delen av kapitlet vil utgangspunktet for de to eksemplene bli lagt frem, før det i neste kapittel vil bli gjennomført en analyse av disse med utgangspunkt i det teorien som ble presentert tidligere. Ved hjelp av analysen vil jeg forsøke å belyse hvordan de ulike siden ved norsk identitet som er lagt frem i denne oppgaven henger sammen.

4.7.1 Angola

Angola tar stadig innpå Nigeria som per dags dato er Afrikas største oljeprodusent. Oljeindustrien står for over 60 % av BNP men ansetter kun 0,2 % av den arbeidsaktive befolkningen. Selv om Angola er et land i stor utvikling og hovedstaden Luanda er verdens dyreste by og bo i, merker lokalbefolkningen svært lite til denne rikdommen. Omtrent 60 % av landets befolkning lever i fattigdom og må klare seg med under 2 dollar om dagen (Frøystad og Orre, u.å.).

Angola ble selvstendige fra Portugal i 1975, men årene som kom etterpå var preget av borgerkriger mellom 3 av de største opprørsgruppene i landet. Mange år med borgerkrig har ført til at mye av landet i Angola er ubrukelig til landbruk grunnet miner og dårlig vannkvaliteten (Globalis, u.å.-a).

Jose Eduardo dos Santos er leder for det kommunistiske partiet MPLA og president i Angola siden 1979. Store deler av borgerkrigen som fant sted under hans regime ble finansiert av oljepenger, men da en av opposisjonens ledere døde i 2002 ble det undertegnet en fredsavtale, og MPLA forble ved makten (Sætre, 2009:210). I 2010 fikk Angola en ny grunnlov som avskaffet direkte presidentvalg. På tross av dette har Dos Santos posisjon ikke vært truet. Opposisjonen er splittet og Dos Santos kontrollerer nå store deler av landets massemedier, militær og økonomi. Mange av de som flyktet under borgerkrigen har nå flyttet tilbake til ødelagte hjem, uten skoler, sykehus eller rent vann. I tillegg til slike dårlige leveforhold er Angola rangert som et av de mest korrupte landene i verden og blir stadig kritisert av FN for grove brudd på menneskerettigheter (Globalis, u.å.-a).

Angola er et land som er rikt på naturressurser og oljeindustrien står for omtrent 90 % av landets eksportinntekter og angivelig 80 % av skatteinntektene (Sydnes, 2010). Angola har en av de raskest voksende økonomiene i Afrika, men likevel er det ekstreme forskjeller på rik og fattig. Sonangol er landets statlige oljeselskap og betaler angivelig høye skatter til staten. Problematikken rundt dette har vært at innbetalingene holdes hemmelige og det har derfor vært vanskelig å holde oversikt over hvor mye staten egentlig tjener på denne virksomheten (Berge, u.å.).

Samarbeidet mellom Norge og Angola på petroleumsfronten startet allerede i 1987, men ble utvidet etter at Norge i 1997 etablerte ambassade i Luanda. Det var Hydro som først startet

samarbeidet i Angola, men Statoil fulgte etter bare noen år etterpå. Bistandsavhengigheten er i følge Norad svært lav og bare 0,3 % av inntekten i statsbudsjettet kommer fra bistand. I 2010 ble norsk bistand prioritert på følgende 4 områder (Norad, u.å.-a):

- Fremme norsk næringsliv i Angola
- Godt styresett og kamp mot korrupsjon
- Olje og ren energi
- Klima og bærekraftig utvikling

Norad melder også at norsk utviklingshjelp reduseres overfor Angola og at man nå vil fokusere på faglig rådgivning innen naturressursforvaltning (olje, ren energi, miljø og fisk). Mange norske selskaper er i dag aktive i Angola og Statoil er det største av disse (Norad, u.å.-a). I 2011 ble Statoil tildelt operatørskap i 2 av 14 blokker som ble utlyst. I tillegg til dette vil de få en andel i ytterligere tre blokker. Det er verdt å merke seg at det er snakk om store blokker og at hver av disse er over 10 ganger så stor som det som normalen på norsk sokkel. Statoil har med dette investert over 40 milliarder NOK i Angola. I 2008 kunne Statoil kunngjøre at de pumpet opp 200 000 fat olje pr. dag utenfor kysten i Angola. Dette tilsvarer 37 % av Statoils produksjon i utlandet (Utenriksdepartementet, 2011). I 2002 skrev dagbladet en artikkel hvor det kommer frem at Statoil i fremtiden vil tjene mer på olje i Angola enn det den norske stat gir i bistand til hele Afrika. I dag er det slik at Statoil betaler mer i skatt til staten i Angola enn det landet mottar i bistand totalt (Rodum, 2011).

Det er åpenbart at Angola har blitt et viktig land for norsk næringsliv. Selv om den norske stat ikke er særlig involvert med bistand i landet, nyter næringslivet godt av deres behov for ekspertise innenfor olje- og gassindustrien. Simon Taylor i Global Witness er en av de som har gått hardt ut mot Statoil og mener selskapet har vært med på å finansiere borgerkrigen i Angola. Han mener at de såkalte *signaturbonusene* selskapet betaler før de får starter å utvinne oljen er en form for institusjonalisert korrupsjon (Ergo og Beverfjord, 2002). Dette aviser Statoil, som sier at disse pengene har gått til myndighetene og at myndighetene har valgt å bruke disse pengene på å bekjempe opprørsbevegelsen i landet.

Flyktningerådet er en av mange norske organisasjoner som opererer i Angola. De har blant annet drevet kursing av ansatte i Statoil på områder som menneskerettigheter og humanitært

arbeid. Generalsekretæren i Flyktningerådet beskriver situasjon i Angola som vanskelig og forklarer at om selskaper som Statoil begynner å sette for store krav til myndighetene vil de komme i bakerste rekke når det gjelder oljeutvinning (Ergo og Beverfjord, 2002). Det kan være verdt å merke seg at organisasjoner som Flyktningerådet og Amnesty International Norge er finansiert av Statoil. Det har de siste årene blitt mer og mer vanlig for oljeselskap og ansette sine kritikere, for å ufarliggjøre dem. Flyktningerådet innrømmer at de er avhengig av denne typen støtte, men poengterer at dette ikke hindrer dem i å kritisere Statoil og deres arbeid (Ergo og Beverfjord, 2002).

Statoil har i utgangspunktet en nulltoleranse mot korrupsjon og bestikkelser, men innrømmer at dette er et problem i land som Angola. Statoil innrømmer å ha vært involvert i det de kaller "ikke god forretningspraksis", men poengterer at selskapet gjør det de kan for å satse på samfunnsansvar i fremtiden (Ergo, 2002). Er dette Statoils ansvar? Angola-ekspert Inge Tvedten ved Chr. Michelsens institutt mener regjeringen og UD ikke er bevisste nok på hva Statoil driver med og har inntrykket av at myndighetene ikke legger seg opp i hvordan Statoil driver sin virksomhet i land som Angola (Ergo og Beverfjord, 2002). Norsk lov forplikter norske selskaper til å bekjempe korrupsjon og fremme åpenhet. Gahr Støre poengterer dette i en tale, og understreker at norske bedrifter har et ansvar utover det å tjene penger i Angola (Bistandsaktuelt, 2009).

Tidligere generalsekretær i Norsk folkehjelp og journalist i NRK, Halle Jørn Hanssen mener at Angola må vise reell vilje til politisk endring om Norge med sine sosialdemokratiske tradisjoner skal kunne fortsette å samarbeide med dem. Han mener aktører fra det norske sivilsamfunnet må komme på banen og at bistanden til landet må økes og ikke trappes ned slikt det er planlagt i dag (Hanssen, 2010). På tross av kritikk fra sivilsamfunnet er Statoil mer engasjert enn noen gang i Angola. Satsingen på olje og gass stiger, mens bistanden trappes ned.

4.7.2 Canada

I dagens samfunn blir det stadig vanskeligere for oljeselskaper som Statoil å få tilgang til nye ressurser. Samtidig tilsier mange prognoser at oljeprisene vil fortsette å stige og etterspørselen øke (Hovland, 2011). Denne utviklingen har ført til at mange oljeselskap nå ser på ukonvensjonell olje som fremtiden i oljemarkedet. Ukonvensjonell olje er olje som ikke lar

seg utvinne ved hjelp av konvensjonell oljeteknologi, som regel på grunn av sin tyngde eller mangel på “flytende egenskaper”. Oljesand er en slik type tung olje.

Oljesand har ikke alltid blitt sett på som en viktig del av verdens oljeproduksjon. Nå er det derimot mange som hevder oljesand vil være løsningen på synkende oljereserver rundt omkring i verden. Tre fjerdedeler av verdens oljesandforekomster er fordelt på to land, Canada og Venezuela. I Canada ble oljesand først tatt i bruk av urbefolkningen i Canada for å impregnere klær og utstyr. Først på 1960-tallet startet den kommersielle utviklingen av oljesand (Oil Sands Infomine, u.å.). Siden midten av 70-tallet har oljesandindustrien hatt stor vekst. Myndighetene i Alberta har satset tungt på oljesand og planlegger et utviklingsområde på 280 00 hektar. Med økte oljepriser er det mange som ser på oljesand som en potensiell erstatning for vanlig olje. Vanlig oljeleting skjer ved at man borrar brønner der det er flytende eller mellomtung olje. Oljesand derimot er den tunge klebrige oljen som befinner seg på bunnen, og for å skille denne sanden kreves det store mengder vann eller kjemiske løsningsmidler. Denne metoden har vist seg og være svært skadelig for miljøet. For å utvinne et fat olje trengs det omtrent 2 tonn oljesand og store mengder vann. Det er også problematisk å kvitte seg med det oljeholdige vannet når man er ferdig og det pumpes dermed ofte opp og danner store gjørmebad. I tillegg til dette produserer denne typen olje 10 – 15 ganger så mye CO₂ som vanlig olje ved forbrenning (Globalis, u.å.-b).

Nord i Canada ligger det et stort område med oljesand, bedre kjent som “Athabascas Oil Sands”. Dette området har vært kjent over lengre tid, men det har tidligere vært så kostbart og utvinne denne olje at utviklingen i området har latt vente på seg. Det aktuelle området har tidligere vært dekket av isbreer og er svært lite utviklet. Innenfor en radius på 200 km bor det bare 2500 mennesker (Statoil, 2009a). Etter at oljeprisene har skutt i været har interessen for dette feltet også økt (Globalis, u.å.-b). Statoils oljesandprosjekt i Canada har fått mye oppmerksomhet i media og flere miljøvernorganisasjoner har omtalt oljesand som “verdens skitneste olje” (World Wildlife Found, 2012). Noen av utvinningsmetodene krever flytting av enorme mengder jordmasser og dermed fjernes det også store mengder skog i prosessen.

Statoil åpnet sine kontor i Canada i 1996 og nå er aktive i både Newfoundland og Alberta. I 2007 la Statoil inn et bud på omtrent 2 milliarder amerikanske dollar (ca. 12 milliarder NOK) for å kjøpe selskapet NAOSC (North American Oil Sands Corporation) og med dette sikre seg en del av oljesandlisensen som tilsvarer omtrent 2,2 milliarder fat olje. NAOSC ble

grunnlagt i 2011 og var operatør for et område på 1100 kvadratkilometer nordøst i Alberta (Statoil, 2009f). Prosjekt Statoil startet etter oppkjøpet heter Kai Kos Dehseh og skal etter planen produsere 100 000 fat pr. dag i 2015 og øke produksjonen til 200 000 fat pr. dag i løpet av slutten av neste tiår (Moskwa, u.å.). Statoils konsernsjef utalte i denne sammenheng at dette oppkjøpet var strategisk viktig fordi det støtter opp under deres globale vekststrategi og fordi det øker deres langsiktige reservegrunnlag (Statoil, 2009f).

På tross av at miljøreguleringene er lavere i Canada enn det de er i Norge har Statoil møtt mye kritikk i landet. I februar 2011 ble Statoil anklaget for å ha gitt falsk eller villedende informasjon om vannuttaket til deres prosjekt. Statoil ble med dette saksøkt for 19 brudd på vannloven og risikerte en bot på over 60 millioner NOK. Anklagene kom fra Alberta Environment og hevdet at Statoil hadde avledet vann fra ulovlige vannkilder til bruk i sin produksjon i perioden 2008 - 2009. Dette var i så tilfelle klare brudd på miljøloven og det ble dermed startet etterforskning av saken (Mon, 2011).

I august 2011 sa Statoil seg skyldig i rettsaken mot dem og vil med dette betale en bot på omtrent 27 500 NOK, samt over 1 000 000 NOK til finansiering av et læringsprogram som vil gi informasjon og veiledning om vannuttak og etterlevelse av gjeldende lover og regler, melder Statoil selv på sine nettsider (Statoil, 2011). Statoil presiserer også på sine hjemmesider at bruk av vann eller overtredelser av avtalen ikke medførte noe forurensning av miljøet og at Statoil har utviklet bedre rutiner for å sikre best mulig etterlevelse av lovgivningen. Statoil la i 2010 frem en teknologiplan for å redusere utslippene av CO₂ i produksjon av oljesand, men selv etter en slik reduksjon vil utslippene knyttet til oljesand ligge høyt over utslippene knyttet til konvensjonell oljeutvinning.

Selv om klimautslipp er en viktig sak i Canada og landet har knyttet seg til Kyoto-avtalen har landet fått mye kritikk for manglende oppfølging på området. Alberta er det området i Canada med høyest utslipp av klimagasser og står i fremtiden overfor en stor utfordring ettersom produksjonen i området ser til å øke. Alberta innførte i 2007 en lovfestet reduksjon av klimagasser som pålegger alle store anlegg å redusere klimagassutslippene med 12 % (Government of Alberta, u.å.). Dette var en del av Albertas satsing mot en mer miljøvennlig fremtid.

På tross av slik tiltak er det store utfordringer som møter Alberta i fremtiden, og utslippene i området er fremdeles store sammenlignet med for eksempel norsk standard. Naturlig nok har oljesandprosjektene i Alberta hatt en stor verdiskapning i området og energisektoren i Alberta sto i 2010 for 23,4 % BNP (Government of Alberta, u.å.). Med dette satser Alberta på en dobling av oljeutvinning basert på oljesand frem mot år 2020. Dette er en utvikling mange kritikere reagerer på og de frykter dette kan øke verdens CO₂-utspill med opp mot 15 % (Government of Alberta, u.å.). Selv om oljeselskap som Statoil skulle forholde seg til det reglementet som er gjeldene i Canada virker det som om dette ikke er godt nok sett fra norske øyne. Spørsmålet er om Statoil med den norske stat som eier bør forholde seg til en norsk standard for hva som er akseptabelt når det kommer til klima og miljø eller om man bør forfølge egne interesser så lenge lokale myndigheter aksepterer det.

Med bakgrunn i selvbildet nordmenn har av Norge som en miljønasjon, er nordmenn blitt veldig miljøbevisste. Gjennom stortingsmeldinger og den politiske retorikken kommer det klar frem at Norge skal være et foregangsland når det kommer til miljø. Likevel satser Statoil tungt på oljesand med alle de miljømessige implikasjonene som følger med. Ordet *foregangsland* som Norge ofte bruker om seg selv kommer med en klar undertone av samfunnsmessig ansvar. Et land andre kan se til og strebe etter og etterfølge. Reaksjonene som har kommet nasjonalt i etterkant av rettsaken mot Statoil vil jeg hevde er en god pekepinn på folkets oppfatning av Norge som miljønasjon. På den andre siden står det veldig klart i stortingsmelding nr. 15 at norsk utenrikspolitikk på energiområdet handler om å ivareta norske energiinteresser (St.meld. nr. 15 (2008-2009):125). Dette skal i følge stortingsmeldingen gjøres gjennom å oppnå størst mulig verdiskapning gjennom produksjon og eksport av petroleum til verdensmarkedene (St.meld. nr. 15 (2008-2009):125). Det er som beskrevet fra myndighetenes side; i Norges interesse å legge til rette for langsiktige og forutsigbare betingelser i energimarkedet.

Kapittel 5 – Analyse

5.1 Introduksjon

I dette kapitlet ønsker jeg å illustrere hvordan mitt teoretiske verktøy kan anvendes for å belyse ulike sider ved norsk olje- og gassindustri. På denne måten vil jeg belyse hvordan de teoriene jeg har valgt ut kan være nyttige for å gi et bedre bilde av de mange sidene norsk identitet består av.

5.2 Et konkurrerende marked

Norges rolle som petroleumseksportør har det siste tiåret fått stadig mer fokus på grunn av den økende ubalansen mellom tilbud og etterspørsel i markedet. Dette har ført til høye oljepriser, noe som trolig vil fortsette i tiden fremover. Mye av grunnen er at land som India og Kina er i sterk vekst og trenger stadig mer energi. Mange tror at denne utviklingen kan føre til at store petroleumstater får større innflytelse i det internasjonale markedet (Tamnes, 2009:301-302). Denne utviklingen har gitt nytt liv til debatten som om forholdet mellom norske interesser og norske verdier/selvbilder. Deler av debatten har vært fokusert rundt Statoil og kritikken som de siste årene har vært rettet mot dem. Statoils prosjekter i blant annet Angola og Canada har vært kraftig kritisert fordi mange mener disse prosjektene bryter fundamentalt med hvordan den norske stat ønsker å fremstå. Den norske stat eier nesten 70 % av Statoil og dermed vil Statoils handlinger påvirke folks inntrykk av Norge.

Utenrikspolitikken blir mer og mer kompleks og utviklingen fører til at det blir stadig vanskeligere å foreta vurderinger i norsk utenrikspolitikk (Leira og Borchgrevink, 2007:7). Norske selvbilder med tilsynelatende idealistiske røtter utfordres av nye muligheter som blant annet oljeindustrien har gitt oss. Det må derfor foretas utenrikspolitiske vurderinger for hva Norge kan tillate seg å være assosiert med og hva norske selskaper kan delta i. Norske interesser innenfor olje- og gassindustrien er imidlertid ikke noe Norge plutselig har valgt å satse på. Disse har kommet naturlig frem som et resultat av den globale utviklingen og en etterspørsel i markedet. Utviklingen de siste tiårene har tydelig endret Norges posisjon i det internasjonale samfunnet. Som resultat av dette er interessene også endret.

Mens etterspørselen etter olje og gass øker, sliter oljeselskaper over hele verden med å få tilgang til nye råvarer. Uro i områder som Midtøsten og Nord-Afrika har redusert noe av

tilgangen, men høye oljepriser gjør det nødvendig for oljeselskaper å få tilgang på ny ressurser for å stabilisere prisen (Harbo, 2011b). I et slikt marked er det vanskelig for private oljeselskaper å hevde seg. Utviklingen har ført til en økt politisering av petroleumsressursene og i 2008 var 75 % av all råoljeproduksjon eid av statlige oljeselskaper (Bremmer, 2010). Oljehandel skjer i dag i stor grad gjennom nære statlige samarbeid og bruk av statlige oljeselskaper. Utviklingen i petroleumsmarkedet er av stor betydning for Norge, og en økende etterspørsel styrker Norges forhandlingsposisjon overfor kjøpere. Ser man bort fra prisøkningen i markedet vil Norge likevel ha klare fordeler av petroleumsindustrien i form av kunnskap og teknologisamarbeid (Holm og Thune, 2007b:95-103). Norge kan bruke sin posisjon som eksportør av olje og gass til å bygge broer mellom eksportører og importører og dermed bidra til å stabilisere markedet. Det er med andre ord knyttet sterke interesser til norsk petroleumsindustri. Stor økonomisk gevinst og økt innflytelse i et internasjonalt marked er naturligvis av høy interesse for Norge. En neoklassisk realisme tilnærming på områder sier at staten prøver å øke sin innflytelse på omgivelsene i den grad dette er mulig. Innenfor petroleumsindustrien har Norge mulighet til akkurat dette.

Norge vet at skulle det oppstå en forsyningskrise i petroleumsmarkedet vil Norges posisjon styrkes ytterligere og man vil oppleve strategiske fordeler med tanke på valg av samarbeidspartnere. På den andre siden knyttes det også forventninger til norske investeringer i markedet. Norges allierte forventer at man etterstreber en høy utvinning av olje og gass for å dempe eventuelle prisoppganger (Holm og Thune, 2007b:95-103). Høye forventninger og økt etterspørsel gjør det naturlig for Norge å se til land som Angola og Canada hvor det er stor tilgang på råvarer. Selv om klima- og miljøspørsmål er en del av oljeselskaperenes hverdag er det andre utfordringer som er mer utslagsgivende når det gjelder konkurransen i markedet.

Kostnadsøkning, konkurranse om arbeidskraft og store svingninger i oljeprisen er de faktorene som i første rekke bestemmer selskaperenes evne til å hevde seg. Riktignok har den norske stat aksjemajoriteten i Statoil og har derfor sitt å si i hvordan Statoil praktiserer sin virksomhet. På tross av dette er det viktig at man lar Statoil konkurrere under samme betingelser som de andre selskaperne i markedet. Gjør man ikke dette vil Statoil naturlig nok ha et dårligere utgangspunkt for å fremme norske interesser i petroleumsindustrien. Det er tenkelig at dette er med på å forklare en viss kognitiv dissonans mellom verdiene staten vektlegger og praksis i oljeindustrien. Begrensninger i myndighetens evne til å påvirke Statoils politikk, kan muligens forklare noe av spenningen mellom nasjonale selvbilder og

politisk praksis. Det er ikke vanskelig å se hvordan norske interesser innenfor olje- og gass industrien påvirker norsk utenrikspolitikk. UD definerer land hvor Statoil opererer som norske interesseområdet og norske ambassader har dukket opp i land som Angola (1996), Algerie (2007) og Kasakhstan (2009) etter hvert som Statoil har etablert seg i landene (Sætre, 2009:254).

Oljeproduksjon på norsk sokkel er mer enn stor nok til å møte norske behov i tiden fremover, og vi er dermed ikke direkte avhengig av olje og gassproduksjon i utlandet. Norges rolle som aksjonær i Statoil og deres internasjonale aktiviteter er dermed knyttet til økonomisk gevinst og økt innflytelse i det internasjonale samfunnet (Holm og Thune, 2007a:18). Det er også i den norske stats interesse å kunne påvirke Statoils aktiviteter på en måte som gjør at man ikke opplever konflikt med andre interesser. Norsk gevinst bør altså ikke måles rent økonomisk ut fra hvilke inntekter Statoil bringer staten. Dette er bare et lite aspekt av gevinsten når man inkluderer politisk innflytelse i regnestykket (Holm og Thune, 2007a:19).

Den neoklassiske realismen argumenterer for at Norge vil søke innflytelse/makt på de områder hvor det blir gjort mulig og Statoil er et godt eksempel på hvordan det kan gjøres. På bakgrunn av en slik teori kan man argumentere for at det er naturlig for norsk myndigheter å være så aktive som mulige innenfor internasjonal olje- og gassindustri. Høy etterspørsel etter olje- og gass i verden gjør det mulig for Norge å påvirke det internasjonale anarkiet. Etterspørselen etter ekspertise i olje- og gassindustrien har gjort at Norge nå er aktive i mange land. Dermed har man muligheten til å påvirke omgivelsene på en helt ny måte.

5.3 Norge går foran

Oljen har gjort mye for Norge. Vi har tjent store penger, og velferdstilbudene er gode med gratis sykehus, skole og gode veier. Norge har blitt et av verdens rikeste land. Med våre midler har vi hjulpet mange andre på veien, så hvorfor skal samfunnet portrettere oljen som en forbannelse? Norge er i en posisjon hvor man er usedvanlig avhengig av å oppføre seg "ordentlig". Landets nåværende posisjon i det internasjonale samfunnet gjør at Norge har en klar fordel av å fremstå ansvarsfulle utover det som kan sies å være normalt (Holm og Thune, 2007a:33).

Norges identitet som et foregangsland innen for miljø og utvikling er avhengige av en særdeles ansvarlig forvaltning og utvinning innenfor petroleumsindustrien. Med dette i

bakhodet, hvem er vel bedre egnet til å jobbe med prosjekter som store deler av befolkning i utgangspunktet er skeptiske til? Norsk lov forplikter norske selskaper å bekjempe korrupsjon (Bistandsaktuelt, 2009). Dette er et godt utgangspunkt for et land som skal drive næringsvirksomhet i Angola. Det er en utbredt oppfatning at det er billigst å redusere utslippene i de fattige landene (Holm og Thune, 2007a:35). Norge har blant annet bidratt til å utarbeide en ny petroleumslov i Angola som knytter seg til utvikling innenfor miljø og sikkerhet og selv om landet fremdeles sliter med korrupsjon har åpenheten rundt oljeinntektene blitt større (Norad, u.å.-a). Overføring av kompetanse fra norsk petroleumsindustri kan på denne måten være med å styre landet i riktig retning og dermed bidra med noe positivt for felleskapet. Statoil har nå vært aktive i Angola i 20 år. I 2008 brukte Statoil alene rundt 18 millioner kroner på prosjekter knyttet til samfunnsansvar. Pengene ble rettet mot utdanning, kapasitetsbygging, menneskerettigheter og godt styresett (Bistandsaktuelt, 2009).

I et land som Angola hvor korrupsjon og utvikling er store samfunnsproblemer, virker et selskap med norske verdier som en bedre forvalter enn de fleste andre alternativ. Enkelte mener at norske selskaper ikke har "råd" til å assosieres med måten man driver business i Angola, men hva er alternativet? Norsk oljeindustri er antakeligvis grunnen til at Norge har en ambassade i Angola og grunnen til at vi har mulighet til å påvirke samfunnet i det hele og det store. Et scenario hvor Statoil trekker seg ut av landet og andre selskap med langt svakere etiske retningslinjer kommer på banen, hjelper i alle fall ikke noen. Det handler derfor ikke om at norske selskaper ikke har "råd" til å assosieres med denne måten og drive business på. Det handler også om at de ikke har råd til å la vær. Det er en ting å være involvert, prøve å gjøre en forskjell, men ikke strekke helt til. Det er en helt annen ting å stå på sidelinja og ikke gjøre noe. Her ligger kanskje noe av til grunn til misforståelser rundt forholdet mellom norske verdier og norsk petroleumsindustri. Selv neoklassiske realister anerkjenner at myndighetene ikke alltid evner å påvirke politikken i den grad de ønsker og forholdene i Angola gjør nettopp dette vanskelig.

I motsetning til Angola har ikke debatten rundt oljesandprosjektet i Alberta dreid seg om korrupsjon og utvikling. I denne debatten er det miljø og klima som har vært den sentrale problemstillingen. Flere norske organisasjoner vil ha Statoil ut av oljesand og i politiske partier hersker det stor uenighet rundt temaet. Canada har i likhet med Norge blitt velsignet med store mengder olje og det virker kanskje dobbeltmoralsk av nordmenn å kreve at Canada

skal la sine naturressurser ligge, mens vi gjør oss rik på oljen vi pumper opp av Nordsjøen. Oljesand har skapt stor oppsikt fordi det er større CO₂-utslipp knyttet til denne utvinningen enn det er ved konvensjonell oljeutvinning. Burde vi ikke på bakgrunn av dette være stolt av et norsk oljeselskap som prøver å bidra til å gjøre denne prosessen så miljøvennlig som mulig?

Statoil har satt klare mål knyttet til å redusere utslippene av klimagasser i oljesandprosjektet og kan med sin satsing på klima og miljø bidra positivt i utvinningen av oljesand (Statoil, 2012b). Norske myndigheter har uttalt at Norge kan være med å redusere klimautslippene ved å bidra til en langsiktig forsyning av olje og gass som en erstatning for kull (St.meld. nr. 15 (2008-2009)). Skal dette være gjennomførbart bør norske oljeselskaper som Statoil få lov til å konkurrere om de oljeressursene som er tilgjengelig på lik linje med andre oljeselskaper. Statoils satsing på oljesand kan på denne måten være det første steget til å redusere utslippene av farlige klimagasser (Furdal, 2012b).

Selv om prosjekter som oljesand og oljeutvinning i Angola har sine baksider kan en norsk tilstedeværelse være med på å påvirke utviklingen i riktig retning. Et av alternativene til disse prosjektene er å la korrupte regimer i Midtøsten dominere oljemarkedet i større grad enn de allerede gjør, hvor oljepengene blant annet går til å finansiere krig og kjøp av våpen. Statoil rangeres som tidligere nevnt høyt når det kommer til sosialt ansvar. Statoil med sitt sosialdemokratiske utgangspunkt har gode forutsetninger for drive "ren" virksomhet selv i utfordrende omgivelser. Er det tilfellet at norske selskap som Statoil er bedre enn alle andre på dette området, vil alle tjene på at norsk oljeindustri internasjonaleses (Sætre, 2009:224-225). En slik tilnærming til norsk olje- og gassindustri virker å være representativ for norske selvbilder og et land som går foran som et godt eksempel for andre.

5.4 Norsk identitet – interesser med verdier i bunn

Som ved et hvert lands identitet er Norges verdier og interesser sterkt knyttet sammen. Petroleumsindustriens betydning for det norske samfunnets tatt i betraktning, er det ingen tvil om at økt tilgang til olje- og gassfelt i utlandet er av stor realpolitisk interesse for Norge. Norges posisjon i det internasjonale samfunnet og norske verdier *tillater* derimot ikke Norge å hevde disse interessene slikt en realpolitisk stormakt kanskje ville gjort. Interessene kommer frem på bakgrunn av verdier, og selv om mange mener dette er et politisk skalkeskjul legger de grunnlaget for hvilke interesser som oppstår og hvordan de forfølges. Forventninger fra det

internasjonale samfunnet har sammen med lange politiske tradisjoner dannet grunnlaget for verdier som *legitimerer* mye av norske petroleumsindustri.

Olje for utvikling er kanskje et av de beste eksemplene på hvordan Norge forener realpolitikk med idealisme for å tilpasse olje- og gassindustrien norsk identitet (Lange m.fl., 2009:262). Land i Afrika, som blant annet Angola, har olje- og gassressurser med potensiale til å bringe dem ut av fattigdom. Erfaring viser imidlertid at det har vært vanskelig for slike land og bruke ressursene for å bidra til reelle samfunnsendringer (Holm og Thune, 2007b:111-119). OfU gjør det mulig for Norge å forfølge olje- og gassinteresser på en måte som kan forsvares i henhold til norske selvbilder. Forholdene i Angola gjør det riktig nok vanskelig for Statoil å drive virksomhet på en ryddig måte, derav kommer det mye kritikk fra det norske samfunnet. Selv om OfU tjener norske interesser og åpner mange dører for norsk industri er tanken bak prosjektet god, i den forstand at den forsøker å bidra positivt i samarbeidslandene og til det globale fellesskapet. Prosjektet i Angola var forløperen til OfU og utgangspunktet var at man ønsket å introdusere dem for elementer av den norske modellen for oljeforvaltning. Med dette håpet man at Angola skulle unngå den samme utviklingen som man har sett i Nigeria, hvor oljepengene har blitt en forbannelse i stede for en velsignelse (Sæbø, 2009).

Angola har riktig nok lengre erfaring med olje enn det Norge har, men utviklingen i landet har latt vente på seg. Norsk ambassadør i Angola, John Vea forteller at man har møtt på mange utfordringer i Angola, men på tross av dette har norsk industri bidratt til en stor utvikling både økonomisk og når det kommer til åpenhet rundt inntekter. Finansdepartementet i Angola har blant annet begynt å offentliggjøre budsjettene på internett, slik at hvem som helst kan undersøke hvordan pengene disponeres (Sæbø, 2009).

Selv om bistand og interesser i stor grad sammenfaller for Norge på dette området er det viktig at man skiller mellom de ulike aktørene. Norad bidrar gjennom OfU til å etablere et stabilt rammeverk for oljeselskaper som blant annet Statoil, men det er Statoil selv som tjener penger i Angola, ikke Norad. Informasjonsdirektør i Statoil, Ola Morten Aanestad innrømmer at Statoil stiller opp om Norad skulle trenge det, men at de aktivt prøver å unngå en rolleblanding. Dersom de to ikke blir oppfattet som to separate aktører, kan det vekkes mistanke om innsidekunnskaper, noe som kan gjøre Statoil inhabile. Norad sier selv at de skiller mellom deres egne og Statoil interesser, men at det heller ikke er deres oppgave å motarbeide oljeselskapene. Selv om det er viktig for norske myndigheter å skille mellom

norske kommersielle interesser og bistanden knyttet til OfU, er det ikke sikkert denne distinksjonen oppfattes av mottakerlandene innrømmer Petter Nore, leder for OfU (Harbo, 2009).

I tillegg til OfU omhandler norsk omdømme i stor grad Norges miljøvennlige petroleumsindustri. Norske myndigheter legger stor vekt på at Norge med sin pågående teknologiske satsing og miljøvennlige industri kan være en stabilt og miljøvennlig alternativ til kull og kjernekraftverk (Lange m.fl., 2009:263). Land som Kina, India og Russland satser i dag hardt atomkraft for å stimulere etterspørselen av energi. På bakgrunn av dette argumenterer flere for at norsk satsing på oljesand er et bedre alternativ for å møte en slik etterspørsel. Det internasjonale energibyrået IEA, sier verden trenger all den oljen vi kan finne om man skal møte behovene fra utviklingslandene og mener derfor at Statoils satsing på oljesand er helt forsvarlig (Harbo, 2011a).

Statoil selv sier at deres teknologiplan knyttet til oljesandutvinning vil kutte CO2 utslippene med 40 prosent innen 2025. Med dette hevder de at utvinningen av oljesand lar seg kombinere med 2-gradersmålet som er vedtatt av EU (Furdal, 2012a). Oljesand er en særdeles viktig industri i Canada. Alberta har i dag Nord-Amerikas laveste skattenivå som et resultat av oljesand og hver sjettede innbygger er sysselsatt av olje- og gassindustrien. Selv om det i Norge er miljøaspektet ved denne industrien som blir vektlagt er det flere elementer man bør ta hensyn til (Mikkelsen, 2012a). Canada har et lavt nivå av korrupsjon, gode rammevilkår og en god infrastruktur som legger til rette for en ryddig måte å drive virksomhet på. Produksjon i Canada har over doblet seg fra 1980 og oljesand fremstår nå som et godt alternativ til olje fra for eksempel Saudi-Arabia eller Mexico. Oljen produsert i Canada kommer fra en “vennlig” leverandør som prioriterer demokrati, menneskerettigheter og miljø. Dette er en rekke elementer som kanskje ikke deles i like stor grad av andre oljeleverandører rundt om kring i verden. Dette er sider ved oljesanddebatten som av en eller annen grunn ser ut til å ha falt bort i den norske debatten.

På tross av mengden norske kritikere er det mye som tyder på at debatten rundt oljesand i Canada er mye mer nyansert. Norge og Statoil har et relativt godt omdømme når det kommer til miljø, noe som gjør dem til attraktive samarbeidspartnere selv i kritikkverdige prosjekter som oljesand kan vise seg å være (Mikkelsen, 2012b). På tross av det negative fokuset rundt Statoil og oljesand viser en undersøkelse fra 2011 at Statoil fremdeles var det selskapet med

best omdømme i hjemfylket (Furdal, 2011). Kanskje vitner dette om at kritikken på hjemmebane er mindre enn det media prøver å gi et bilde av? Statoil argumenterer selv for at de kan bidra til å løse energiutfordringene på en bærekraftig måte og at satsingen på oljesand vil bidra til dette.

Andre mener oljesand vil bidra til å forlenge oljealderen og at Norge på bakgrunn av dette må forstå fra å engasjere seg. Så spør det om dette er i samsvar med Norges identitet som oljenasjon. Oljealderen er tross alt det som har gjort Norge til den velferdsnasjon det er i dag, finansiert alt bistandsarbeidet, og gitt den norske stat en ny og utvidet rolle i det internasjonale samfunnet. Man kan argumentere for at bærekraftig forvaltning av olje og gass er et steg i riktig retning fra kull og kjernekraftverk, selv om dette ikke ser ut til å være tilstrekkelig for samfunnets klimaforkjempere. En ting som er sikker er i alle fall at prosjekter som oljesand ikke forsvinner selv om Norge skulle bestemme seg for å trekke ut Statoil og deres bidrag til utviklingen.

5.5 Realpolitikk – Er idealismen keiserens nye klær?

Den norske stat har i lang tid brukt satsingen på miljøvennlig utvinning av olje og gass som et argument i klimadebatten. Men hvor troverdig er dette argumentet når man lar Statoil satse på utvinning av oljesand? Staten har havnet i en litt underlig posisjon som aksjemajoritet i et selskap som markedsfører olje fra oljesand. Særlig med tanke på den negative pressen rundt Statoils miljøbrud i Alberta og EUs negative holdning til prosjektet (Lewis, 2012b). Det er forståelig at staten har valgt å holde en lav profil som aksjonær i Statoil. Om staten blander seg for mye inn i hva Statoil driver med vil dette naturligvis svekke selskapets troverdighet og muligens påvirke børsverdien. Det er likevel vanskelig å tro at staten ikke kan stille krav til Statoils virksomhet om dette virkelig er ønskelig. Det naturlige spørsmålet å stille seg da er vel, er dette ønskelig?

Rent realpolitisk virker det som en drømmeopposisjon å kunne tjenes store penger på Statoils oljesandprosjekter, mens man selv opparbeider seg “goodwill” gjennom å fronte en miljøvennlig politikk. Selv om Statoil har fått en del negativ kritikk i det norske samfunnet virker det som selskapet er populært i utlandet. Kanskje er det der grensen går. I det øyeblikket Statoil begynner og opparbeidet seg et dårlig rykte i utlandet og dermed påvirker norske interesser/omdømme i en negativ retning er det nok grunn til å tro at staten vil komme sterkere på banen. Her hjemme i Norge argumenterer staten for at man ikke ønsker å

undergrave Statoils som kommersiell aktør ved å legge styring på deres virksomhet, mens staten selv kjemper klima og miljø. Retorikken virker kanskje forvirrende for noen, men betryggende for andre. Det virker som om nordmenn flest ikke holder staten ansvarlig for Statoils aktiviteter og heller skiller mellom det Statoil driver med og de norske verdiene staten representerer.

Norske myndigheter er fullstendig klar over at Norges identitet og verdimeslige tilnærming er en viktig del av grunnlaget for hvilke politiske interesser man har mulighet til å forfølge:

“De delene av utenrikspolitikken som normalt har vært assosiert med idealpolitikk blir nødvendige virkemidler og kompetanse for å fremme norske samfunnsinteresser.” (St.meld. nr. 15 (2008-2009):20).

Det kan virke som om det har opparbeidet seg det Onuf definerer som en *regel* i samfunnet når det kommer til norsk olje- og gasspolitikk. Man anerkjenner at det er nødvendigheten av å forfølge interessene på området så lenge det kompenseres i tilstrekkelig grad ved hjelp av altruistiske virkemidler. I dette tilfellet brukes altså idealpolitikken både som et virkemiddel for å hevde interessene og for å rettferdiggjøre dem i etterkant. Uten et idealpolitisk utgangspunkt ville man altså ikke hatt muligheten til å hevde disse interessene. Hadde man ikke forsvart interessene på bakgrunn av verdier ville man bare fremstått som grisk, en betegnelse norsk identitet ikke har råd til å vedkjenne seg. Dette er med andre ord et godt eksempel på hvordan norske verdier danner utgangspunktet for interesser.

Når det gjelder OfU er linken mellom ideal- og realpolitikk tilsynelatende tydelig. Selv om utgangspunktet for OfU virker å være tuftet på ideapolitisk tankegang har flere kritisert dette prosjektet. En av dem er som tidligere nevnt Halle Jørn Hanssen, som mener det er kritikkverdig av Norge å trappe ned bistanden til Angola. Hanssen (2007) mener Norge må engasjere seg i Angola utover det næringslivet gjøre og antyder med dette at bistand kan være en avgjørende faktor for landets utvikling. Hvorvidt norsk bistand til Angola er nyttig eller ikke skal jeg ikke komme diskutere for mye i denne oppgaven, men det som er interessant i denne sammenheng er hvordan vi skal forsvare norske interesser i Angola etter at all bistand er kuttet. Regjeringen sier selv at norsk bistand skal være:

“verdimeslig motivert med utgangspunkt i uegennytte” (St.meld. nr. 15 (2008-2009):11).

Dette kan vise seg å ikke være tilfelle om norske myndigheter velger å kutte bistand til Angola på lang sikt, mens Statoil forblir i landet og tjener inn penger til den norske stat. Når det gjelder de såkalte *signaturbonusene*, sier Statoil selv at disse:

“var del nasjonalstatens grunnrente på samme måte som særskatten i Norge” (Sætre, 2009:226)

Problemet rundt disse utbetalingene er ikke at de skjedde, men hva myndighetene brukte pengene til. Så hvorfor skal Statoil stilles til ansvar for dette? Dette blir på mange måter et moralsk spørsmål rundt hvor mye man viste og hva som dermed var riktig å gjøre. Statoil forsvarer i iallfall dette med at de har:

“gått i bresjen for å skape åpenhet” rundt denne typen utbetaling (Sætre, 2009:226).

Ved hjelp av OfU har Norge gjort det mulig å hevde olje- og gassinteresser på en *legitim* måte. Norsk industri er på mange måter blitt institusjonalisert gjennom OfU og gjør det dermed mulig å tjene norske interesser på bakgrunn av verdier og bistand som politisk virkemidler (Fellesrådet for Afrika, 2011). Siden virkningen av bistand til land som Angola har vært vanskelig å måle, tenderer debatten i Norge til å omhandle hvor mye bistand som gis. Målet var lenge å nå 1 prosent av BNP og dette nådde vi i Norge allerede på 80-tallet. På grunn av oljeinntektene er man nå nede på 0,9 prosent. Når oljeinntektene øker kommer det umiddelbart krav om ekstra bevilgninger. Dette etterlater lite rom for debatt rundt hvor vidt bistanden egentlig fungerer. FNs tusenårsmål tar sikte på å øke bistanden ytterligere og dette vil nok også prege bistandsvurderingen i Norge hvor bistand i senere tid har blitt sterkt institusjonalisert (Østerud, 2006). Mangelen på vilje til å ta debatten rundt effekten av bistand kan kanskje vitne om at Norge er mer interessert i hvordan vi fremstår enn om vi faktisk utgjør en reell forskjell. Nasjonale selvbilder preges av debatten rundt hvor givervillig den norske stat er, og langt mindre om resultatene som oppnås. Det kan virke som om bistand er blitt Norges billett inn i det internasjonale selskap hvor muligheten til å tjene penger på olje og gass er stor.

Det argumenteres for at Norge hjelper utviklingsland ved å bidra med faglig ekspertise og teknologi innenfor olje- og gassindustrien, men det finnes flere sider av denne saken. Norge og en rekke andre land har stilt krav om liberalisering av energitjenester i WTO. Disse

kravene omhandler alle tjenester knyttet til produksjon av energi og er særlig rettet mot utviklingsland (Kristoffersen, 2008:2). Dette betyr i praksis at utviklingslandene ikke kan stille krav om at kontraktene skal gå til nasjonale oljeselskap og dermed bygge lokal kunnskap innenfor industrien, slik som Norge selv gjorde. I tillegg til dette uttalte regjeringen i Soria Moria-erklæringen at Norge skal legge til grunn at WTO-avtaleverket;

“ikke skal frata fattige land styringsrett og virkemidler som har vært viktige for å utvikle vårt eget samfunn” (Kristoffersen, 2008:2).

Det virker med dette som om det er stor avstand mellom den energipolitikk Norge fører i WTO og den nasjonale energipolitikken som i dag er sterkt knyttet til bistandsprosjekter som OfU. I 2005 foretok den påtroppende regjeringen en gjennomgang av de norske kravene knyttet til samarbeid med utviklingsland. Som et resultat av dette ble det besluttet å trekke kravene mot utviklingsland på utdanningstjenester, vandistribusjon- og strømforsyningstjenester. I tillegg ble alle kravene rettet mot de minst utviklede landene trukket, hvor et av disse landene var Angola (Kristoffersen, 2008:6). Disse grepene har medført en kraftig deregulering innenfor energisektoren og kan gjøre det vanskelig for utviklingsland å beskytte/utvikle egen industri. Norge har i utgangspunktet alltid vært konkurransedyktige i internasjonal sammenheng, men velger altså på tross av dette å forfølge en ytterligere liberalisering innenfor energisektoren gjennom WTO. Det er liten tvil om at norske olje- og gassinteresser har mye å tjene på et mer liberalt marked, hvor selskaper som Statoil får muligheten til å konkurrere om ressursene på lik linje med nasjonale oljeselskap. Spørsmålet da er hvorvidt bistandsrettet oljesatsing som OfU først og fremst bare er en måte å gjøre egeninteressene mer akseptabel for det norske samfunnet og det norske selvbildet.

5.6 Hvor norsk er norsk olje- og gassindustri?

Statoil ble dannet som et redskap for myndighetene. Selskapet skulle være et verktøy som myndighetene kunne kontrollere og bruke for å sikre norske interesser knyttet til olje og gass. Etter hvert som samfunnet og markedet har utviklet seg har Statoil fått større handlingsrom og maktbalansen er blitt mer nyansert. Enkelte hevder utviklingen har gått for langt og at Statoil nå har fått for frie tøyler til å drive en politikk som ikke er representativ for hvordan Norge ønsker å fremstå. Det er viktig å ta høyde for at Statoil opererer i en bransje som preges av hard konkurranse og at det er deres oppgave er å forfølge norsk særinteresse. Statoils

virksomhet er ikke en refleksjon av Norges identitet, men de utgjør en del av den. Statoils virksomhet er knyttet til en konkret del av det som utgjør en helhetlig norsk identitet. Næringslivet kan med andre ord ha en oppfattelse av hvilke interesser som er sentrale, mens andre sosiale grupper har en annen oppfatning av dette. Sammen vil slike bevegelser innad i samfunnet være med på å forme en helhetlig dannelse av statlig identitet.

Etablerte selvbilder i det norske samfunnet skaper forventning til hvordan staten og andre norske aktører opptrer på vegne av det norske samfunnet. Kirkerådet og etisk fond har blant annet kommet med sterke reaksjoner knyttet til Statoils oljesandprosjekt (Olsen, 2012). Dette viser at også selskaper som Statoil er ansvarlige for hvordan norske selvbilder formes. Selv om staten ikke kontrollerer hva alle selskaper eller Ngo-er foretar seg i utlandet vil andre stater bli påvirket av slike aktiviteter og dette vil dermed være med på å forme deres oppfatning av Norge. Dette vil dermed være med på å påvirke Norges posisjon i henhold til andre stater og på denne måten bidra til å forme norsk identitet.

Det faktum at Statoil er Norges største selskap og i tillegg delvis eid av staten skaper et stort fokus rundt det Statoil driver med i norsk presse. Dette påvirker nok både Statoil direkte og befolkningens generelle oppfatning av selskapet. I utlandet derimot er Statoil naturligvis mer anonym. Selv om Statoil generelt har et godt rykte i utlandet, er det færre som vet hvem de er og meningene rundt deres virksomhet er dermed færre. Inntrykkene som Statoil mottar hjemme i Norge er dermed svært viktige for selskapets oppfattelse av hvilke normer og regler som er akseptable. Når Statoil tilpasser seg innflytelsen fra norske selvbilder, vil de i tillegg til å tilfredsstille norske holdninger, styrke deres globale identitet som et norsk selskap (Colman m.fl., 2011:244). Selv om Statoil opprettholder en global identitet som norsk selskap gjennom å tilpasse seg inntrykk fra det norske samfunnet er det også viktig for selskapet å tilpasse seg det lokale samfunnet i områdene hvor de jobber. Dette kan være lokalt press når det kommer til miljø, sosiale problemstillinger eller andre lokale reglementer (Colman m.fl., 2011:245). Statoil er med andre ord avhengige av å etablere en lokal identitet som tar høyde for lokale problemstillinger, men denne identiteten må også være i samsvar med den globale identiteten. Mye av nøkkelen til dette ligger i selskapets kjerneverdier. Selskapets lokale identitet må gjenspeile selskapets overordnede verdier/etiske retningslinjer på lik linje med den globale identiteten. Dette kan føre til at Statoil i noen tilfeller går glipp av muligheter fordi disse ikke kunne forvares ut fra selskapets verdier (Colman m.fl., 2011:245).

Selv om Statoil gjør det de kan for at deres etiske retningslinjer skal være i tråd med norske verdier, er medias søkelys i stor grad rettet mot de negative sidene ved olje- og gassindustrien. Det kan virke som om Statoil i seg selv ikke er skyld i dette, men at det har vært vanskelig å “selge” ideen om norske olje og gass interesser i utlandet til det norske folk. Det kan virke uoverkommelig å forene tradisjonelle norske selvbilder med norske interesser knyttet til olje og gass. Statoil har på mange måter vist seg å være det verktøyet den norske stat trengte for å hevde sine interesser både her hjemme og i utlandet. Selskapets rolle gikk fra å beskytte våre ressurser her hjemme til å hevde norske interesser i utlandet.

I lys av norske selvbilder har vi sett fremveksten av prosjekter som blant annet OfU, hvor man legger utvikling, samarbeid og bistand til grunne for interesser i olje- og gassindustrien. Prosjekter som dette er et godt bilde på hvordan norske verdier legger grunnlaget for hvordan interesser hevdes. Den norske tilnærmingen til “oljeeventyret” er preget av en retorikk som på den ene siden anerkjenner problematikken knyttet til industrien, mens det på den andre siden hevdes det at en norsk måte å angripe disse problemene på tjener det globale felleskapet.

At interesser og verdier sammenfaller i norsk utenrikspolitikk har vært spesielt viktig når det kommer til olje- og gassindustrien. Det har videreført Norges omdømme som en ansvarlig samarbeidspartner og forvalter av ressurser, samtidig som olje og gass har blitt en viktig del av den nasjonale identiteten. På den ene siden vet norske myndigheter at verdigrunnlaget er viktig for hvordan omverden oppfatter oss, men på den andre siden vet de også at verdiene i mange tilfeller er viktige for å få tilgang til de interessene man ønsker. Dette gjelder særlig i olje- og gassindustrien hvor store deler av ressursene befinner seg i utviklingsland og hvor klimadebatten har fått stor oppmerksomhet de siste årene.

Ved å fokusere på elementer som bistand, miljøvern, utvikling og samarbeid virker det som om norsk olje- og gassindustri til en viss grad har lyktes i å videreføre de allerede eksisterende selvbildene av Norge som frednasjon, bistandskjempe og miljønasjon. Dette har vært viktig, men også nødvendig for Norges utvikling i denne industrien. Etterspørsel og forventninger i markedet har på den ene siden lagt grunnlaget for norske interesser på området, men norske verdier har på lang vei bestemt hvordan Norge har tilnærmet seg rollen som olje- og gassnasjon.

Kapittel 6 - Konklusjon

Norsk identitet er en kompleks sammensetning av verdier og interesser. Som oppgaven har illustrert er verdier og interesser sterkt bundet sammen. Verdier begrenser, og legger grunnlaget, for hvordan stater utvikler og forfølger sine interesser. I Norges tilfelle har tradisjonelle selvbilder vært bakgrunnen for reaksjoner mot norske olje- og gassinteresser. På tross av dette vil jeg ikke gå så langt som å si at norske selvbilder har hindret norske olje- og gassinteresser. Jeg vil heller si at norske selvbilder har vært avgjørende for hvordan den norske stat og Statoil har tilnærmet seg disse interessene. Fokus på ny miljøvennlig teknologi og prosjekter som OfU er begge tegn på at den norske stat velger en retning preget av norske verdier. Selv om debatten som oppstår kan gjøre at verdier og interesser virker motstridene, er det nettopp disse debattene som er med på å forme verdier, regler og normer i samfunnet. Statoils etiske retningslinjer vitner om et forsøk på å imøtekomme de forventningene det norske samfunnet har til norsk olje- og gassindustri.

I en stadig mer globalisert verden med stor etterspørsel etter olje og gass, ser norsk politikk muligheten til å øke sin innflytelse. Jeg ser derfor på identitet som et viktig tema også i tiden fremover. Gjenkjennelighet kommer fortsatt til å være en viktig del av norsk utenrikspolitikk. Om Norge ønsker å fortsette denne utviklingen innen olje- og gassindustrien, er det viktig at man fortsetter å finne løsninger hvor interesser og verdier sammenfaller. Når det er sagt, er det heller ikke utenkelig at norske selvbilder vil endre seg med tiden. Selv om mange av dem er gamle og svært etablerte har de fremdeles vist en viss tilpasningsevne.

Denne oppgaven har tatt utgangspunkt i norske selvbilder og norsk olje- og gassindustri for å belyse ulike sider ved norsk identitet. Det kan være vanskelig å trekke noen konkret konklusjon ut av en identitetsanalyse, men det gir likevel muligheten til å reflektere over de ulike sidene som blir belyst. Selv om media, myndigheter og andre organisasjoner ofte har et syn på hvorfor aktører opptrer som de gjør, er det ikke alltid dette gir et fullstendig bilde av hva som foregår. Norsk presse portretterer ofte et spesifikt bilde av norsk virksomhet. Selv om det er liten tvil om at dette er med på å mobilisere meninger i det norske samfunnet, er det også viktig at man evner å se forbi dette bildet. En analyse av identitet gjør nettopp dette. Det gir oss muligheten til å se nærmere på alle de faktorene som påvirker statlig identitet. Ved å ta

i bruk ulike politiske teorier har jeg i oppgaven illustrert at det finnes flere sider ved norsk identitet som er viktige når man for eksempel skal vurdere norsk utenrikspolitikk.

Selv om konstruktivisme er en teori som er godt egnet når man skal se nærmere på identitet, mener jeg at ved å trekke inn idealismen og den neoklassiske realismen, får man illustrert spenningen mellom ulike interesser og verdier på en tydeligere måte. Statlig identitet er et komplekst tema og det kan være vanskelig å skaffe oversikt over alle de avgjørende variablene. Teoriene man velger å anvende legger gjerne begrensninger for analysens utfall. Jeg mener derfor at det er viktig å understreke at det analytiske verktøyet i denne oppgaven kan utvikles videre. Ved å anvende flere teorier, vil man muligens oppnå enda større forståelse ved å belyse flere sider ved norsk identitet.

Litteraturliste

- Alexandrov, Maxym (u.å.): *The Concept of State Identity in International Relations: Theoretical Analysis*. Hiroshima: Hiroshima University, Article.
- Baldwin, David A. (1993): *Neorealism and neoliberalism: the contemporary debate*. New York: Columbia University Press.
- Colman, Helene Loe m.fl. (2011): *A Merger of equals?: the integration of Statoil and Hydro's oil and gas activities*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Curtis, Mark (2010): *Doublethink: the two faces of Norway's foreign and development policy*. Oslo: ForUM for utvikling og miljø.
- Eriksen, Thomas Hylland og Iver B. Neumann (2011): *Norsk identitet og Europa*. Bind 2. Oslo: Europautredningen.
- Finnemore, Martha (1996): *National interests in international society*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- George, Alexander L. og Andrew Bennett (2005): *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Gideon, Rose (1998): "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy." *World Politics* 51 (1):144-172.
- Goldstein, Joshua S. og Jon C. Pevehouse (2011): *International relations : brief fifth edition*. New York: Pearson Longman.
- Green, Daniel M. (2002): *Constructivism and Comparative Politics*. New York: M.E. Sharpe, Inc.
- Griffiths, Martin (1992): *Realism, idealism, and international politics: a reinterpretation*. London: Routledge.
- Hadfield, Amelia (2010): *British foreign policy, national identity, and neoclassical realism*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

- Heywood, Andrew (2002): *Politics*. Basingstoke: Palgrave.
- Holm, Aina og Henrik Thune (2007a): *Energipolitiske interesser og utfordringer*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Holm, Aina og Henrik Thune (2007b): *Globale utfordringer for norsk engasjementspolitikk*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Holme, Idar Magne og Bernt Krohn Solvang (1996): *Metodevalg og metodebruk*. Oslo: TANO.
- Hopf, Ted (1998): "The Promise of Constructivism in International Relations Theory." *International Security* 23 (1):171-200.
- Hovi, Jon og Raino Malnes (2007): *Anarki, makt og normer: innføring i internasjonal politikk*. Oslo: Abstrakt forl.
- Jackson, Robert H. og Georg Sørensen (2007): *Introduction to international relations: theories and approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Johannessen, Kai Ingolf og Ulla Schmidt (2002): *Verdier - flerfaglige perspektiver*. Bind nr 21. Oslo: Stiftelsen.
- Kegley, Charles W. (1995): *Controversies in international relations theory: realism and the neoliberal challenge*. New York: St. Martin's Press.
- Kjølberg, Anders og Tore Nyhamar (2011): *Småstater i internasjonale operasjoner*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
- Kristoffersen, Berit (2008): "Gjør som vi sier, ikke som vi gjorde" Oslo: ForUM for Utvikling og Miljø.
- Lange, Even m.fl. (2009): *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk: nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. Oslo: Unipub.
- Leira, Halvard og Axel Borchgrevink (2007): *Norske selvbilder og norsk utenrikspolitikk*. Oslo: Norsk utenrikspolitisk institutt.
- Mathews, Jessica T. (1997): "Power Shift." *Foreign Affairs* 76 (1):50-66.

- Nau, Henry R. (2007): *Perspectives on international relations: power, institutions, and ideas*. Washington, D.C.: CQ Press.
- Reynolds, P. A. (1979): "Non-State Actors and International Outcomes." *British Journal of International Studies* 5 (2):91-111.
- St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter - Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*. Utenriksdepartementet. Oslo.
- St.prp. nr. 1 (2006–2007) Utenriksdepartementet. Oslo.
- Sætre, Simen (2009): *Petromania: en reise gjennom verdens rikeste oljeland for å finne ut hva pengene gjør med oss*. Oslo: Stenersen.
- Sørbø, Gunnar M. m.fl. (1995): *Norges utenrikspolitikk*. Bergen: Cappelen akademisk forl.
- Tammes, Rolf (2009): "Et større Norge." I: *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk: nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. Oslo: Unipub.
- Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.
- Tvedt, Terje (1995): *Den norske samaritan: ritualer, selvbilder og utviklingshjelp*. Oslo: Gyldendal.
- Tvedt, Terje (2009): *Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt: den norske modellen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Wendt, Alexander (1992): "Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics." I: *International organization*. Bind 46 :1992 :2. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Wight, Martin m.fl. (1991): *International theory: the three traditions*. Leicester: Leicester University Press.
- Yin, Robert K. (2009): *Case study research: design and methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Zehfuss, Maja (2002): *Constructivism in international relations : the politics of reality*.
Cambridge: Cambridge University Press.

Østerud, Øyvind (2006): "Lite land som humanitær stormakt?" *Nytt Norsk Tidsskrift* 4/2006

Internettkilder

Austreid, Arne (2003): *Oljemakt på hjemmebane - perspektiver fra leverandørbransjen*.
<http://www.sv.uio.no/mutr/publikasjoner/rapp2003/rapport56/#fnB5>. [Lesedato: 17. mars 2012.]

Berge, Magnus (u.å.): *Landprofil 2006-07: Angola*.
<http://www.afrika.no/Detailed/14479.html>. [Lesedato: 26. april 2012.]

Bistandsaktuelt (2009): *Angola - mer enn bare business*. Bistandsaktuelt.
<http://www.bistandsaktuelt.no/nyheter-og-reportasjer/arkiv-nyheter-og-reportasjer/angola-mer-enn-bare-business>. [Lesedato: 16. mars 2012.]

Bondevik, Kjell Magne (2003): *Tale ved nyttårsskiftet*.
http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/smk/Taler-og-artikler-arkivert-individuelt/2003/tale_ved_nyttarsskiftet.html?id=266510. [Lesedato: 10. desember 2011.]

Bremmer, Ian (2010): *The Long Shadow of the Visible Hand*.
<http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704852004575258541875590852.html#articleTabs%3Darticle>. [Lesedato: 27. April 2012.]

Byberg, Øystein (2011): *Statoil knuser røkla i Norden*. Hegnar
Online.<http://www.hegnar.no/okonomi/article616286.ece>. [Lesedato: 23. mars 2012.]

Dagbladet (2005): *Gahr Støre: - Norge skal være til å kjenne igjen*.
Dagbladet.<http://www.dn.no/forsiden/article617530.ece>. [Lesedato: 7. desember 2011.]

Dagens Næringsliv (2011): *Leder DN: Statoil-makten*. Dagens Næringsliv.
<http://www.dn.no/forsiden/kommentarer/article2119175.ece>. [Lesedato: 19. mars 2012.]

Ergo, Thomas (2002): *Statoil innrømmer smøring*.

Dagbladet.<http://www.dagbladet.no/nyheter/2002/08/26/346976.html>. [Lesedato: 29. mars 2012.]

Ergo, Thomas og Alexandra Beverfjord (2002): *Til siste dråpe*.

Dagbladet.<http://www.dagbladet.no/magasinet/2002/09/07/348067.html>. [Lesedato: 6. april 2012.]

Farbrot, Audun (2011): *Statoil Made in Norway*.

<http://www.forskning.no/artikler/2011/juni/292775>. [Lesedato: 26. mars 2012.]

Fellesrådet for Afrika (2011): *Olje for utvikling: Tvilsomme bistandsmotiver?*

<http://www.afrika.no/Detailed/20781.html>. [Lesedato: 5. mai 2012.]

Finansdepartementet (2009): *Produksjon og etterspørsel etter olje*.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-9-2008-2009-/2/7.html?id=541707>. [Lesedato: 9. mars 2012.]

Frøystad, Mona og Aslak Orre (u.å.): *Landprofil 2010-2011: Angola*.

<http://www.afrika.no/Detailed/20438.html>. [Lesedato: 15. mars 2012.]

Furdal, Turid (2011): *Statoil har best omdømme*. Aftenbladet

<http://www.aftenbladet.no/energi/Statoil-har-best-omdmme-2823608.html#.T6ex4ut7rz8>. [Lesedato: 6. mai 2012.]

Furdal, Turid (2012a): *Statoil grønnvasker oljesand*. Aftenbladet.

http://www.aftenbladet.no/energi/klima/--Statoil-gronnvasker-oljesand-2932794.html#.T6_ftet7rz5. [Lesedato: 2. mai 2012.]

Furdal, Turid (2012b): *Statoil: - Oljesand forenlig med klimamål*. Aftenbladet.

<http://www.aftenbladet.no/energi/klima/Statoil-Klimamal-og-oljesand-gar-i-hop-2932831.html#.T6-28et7rqV>. [Lesedato: 29. mars 2012.]

Globalis (u.å.-a): *Angola*. <http://www.globalis.no/Land/Angola>. [Lesedato: 19. mars 2012.]

Globalis (u.å.-b): *Oljesand: Canada*. <http://www.globalis.no/Satellittbilder/Oljesand-Canada>.

[Lesedato: 26. april 2012.]

Government of Alberta (u.å.): *Facts and Statistics*.

<http://www.energy.alberta.ca/OilSands/791.asp>. [Lesedato: 30. mars 2012.]

Hanssen, Halle Jørn (2007): *Norges viktigste land i Afrika*. Morgenbladet.

http://morgenbladet.no/debatt/2007/norges_vik_tig_ste_land_i_afrika. [Lesedato: 4. mai 2012.]

Hanssen, Halle Jørn (2010): *Angola - Norges viktigste land i Afrika*.

<http://www.bistandsaktuelt.no/kommentar/arkiv-kommentarer/angola-norges-viktigste-land-i-afrika>. [Lesedato: 19. mars 2012.]

Harbo, Hilde (2009): *Vår oljeglatte dobbeltrolle*. e24.<http://e24.no/naeringsliv/vaar-oljeglatte-dobbeltrolle/3230163>. [Lesedato: 4. mai 2012.]

Harbo, Hilde (2011a): *Priser Statoils oljesand*. Aftenposten.

http://www.aftenposten.no/okonomi/innland/Priser-Statoils-oljesand-6693536.html#.T6_crOt7rz5. [Lesedato: 23. april 2012.]

Harbo, Hilde (2011b): *Fryktelig dårlig tilgang på olje og gass*. Aftenposten.

<http://www.aftenposten.no/okonomi/utland/article4234263.ece#.T6-vset7rz5>. [Lesedato: 24. april 2012.]

Helgesen, Ole K. (2011): *Statoil topper prestisjefull liste: Best på sosialt ansvar*. Teknisk

Ukeblad. <http://www.tu.no/olje-gass/2011/03/08/statoil-topper-prestisjefull-liste-best-pa-sosialt-ansvar>. [Lesedato: 11. mai 2012.]

Hovland, Kjetil Malkenes (2011): *Dyr olje til 2013*. Teknisk Ukeblad. <http://www.tu.no/olje-gass/2011/05/13/dyr-olje-til-2013>. [Lesedato: 16. april 2012.]

Kunnskapsforlaget (2009): *føre var-prinsippet*. Store norske leksikon.

http://www.snl.no/føre_var-prinsippet. [Lesedato: 15. januar 2012.]

Leraand, Dag og Bjørn Johannessen (2009): *Utviklingssamarbeid*. Store Norske Leksikon.

<http://snl.no/utviklingssamarbeid>. [Lesedato: 12. januar 2012.]

Lewis, Hilde Øvrebekk (2012a): *Statoil vil ha mer oljesand*. Aftenposten

[.http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Statoil-vil-ha-mer-oljesand-6766710.html#.T66BFet7rz9](http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Statoil-vil-ha-mer-oljesand-6766710.html#.T66BFet7rz9). [Lesedato: 15. mars 2012.]

- Lewis, Hilde Øvrebekk (2012b): *Fredsprisvinnere støtter EUs oljesand-nei*. Aftenbladet. http://www.aftenbladet.no/energi/olje/Fredsprisvinnere-stotter-EUs-oljesand-nei-2930628.html#.T6_jmet7rz5. [Lesedato: 6. mai 2012.]
- Mikkelsen, Solveig (2012a): *Oljesand sett med kanadiske øyne*. Universitetsavisa. <http://www.universitetsavisa.no/student/article13308.ece>. [Lesedato: 3. mai 2012.]
- Mikkelsen, Solveig (2012b): *Musestille om oljesand ved NTNU*. Universitetsavisa. <http://www.universitetsavisa.no/politikk/article13134.ece>. [Lesedato: 5. mai 2012.]
- Mon, Su Thet (2011): *Canada saksøker Statoil*. <http://nrk.no/okonomi/canada-saksoker-statoil-1.7502493>. [Lesedato: 11. desember 2011.]
- Mon, Su Thet og Astrid Randen (2012): *Vil tvinge Statoil ut av oljesand*. NRK. <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.8079518>. [Lesedato: 18. april 2012.]
- Moskwa, Wojciech (u.å.): *Statoil to buy North American Oil Sands for \$2 bln*. Financial Post. <http://www.financialpost.com/story.html?id=fc2c62db-792e-44e9-9819-3480d41ddcbf&k=99838&p=1>. [Lesedato: 29. mars 2012.]
- Møllersen, Joakim (2007): *Angola - Afrikas nye stjerne*. e24.<http://e24.no/makro-og-politikk/angola-afrikas-nye-stjerne/2082476>. [Lesedato: 17. november 2011.]
- NHOs Energipanel (2012): *Norge som energinasjon*. http://www.nho.no/getfile.php/bilder/RootNY/filer_og_vedlegg1/Norge%20som%20energinasjon.pdf. [Lesedato: 3. mai 2012.]
- Norad (2011): *Olje for Utvikling*. <http://www.norad.no/no/tema/energi/olje-for-utvikling>. [Lesedato: 2. februar 2012.]
- Norad (2012): *Tallenes tale - Norges bistand som andel av bruttonasjonalinntekt*. <http://www.norad.no/no/om-bistand/tallenes-tale/tallenes-tale-norges-bistand-som-andel-av-bruttonasjonalinntekt>. [Lesedato: 15. januar 2012.]
- Norad (u.å.-a): *Angola*. <http://www.norad.no/no/om-bistand/landsider/afrika/angola>. [Lesedato: 29. mars 2012.]

Norad (u.å.-b): *Norge i verden*. <http://www.norad.no/no/om-bistand/landsider>. [Lesedato: 6. april 2012.]

Offshore (2011): *85 ganger høyere CO2-utslipp*. Offshore.no.
http://www.offshore.no/sak/32613_85_ganger_hoeyere_co2-utslipp. [Lesedato: 19. mars 2012.]

Oil Sands Infomine (u.å.): *Oil Sands Mining in Canada*.
<http://oilsands.infomine.com/commodities/soir/oilsands/welcome.asp?i=oilsands1#history>. [Lesedato: 14. april 2012.]

Olje- og Energidepartementet (u.å.-a): *Statoil ASA*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/oed/tema/statlig_engasjement_i_petroleumsvirksomh/statoil-asa.html?id=444383. [Lesedato: 2. april 2012.]

Olje- og Energidepartementet (u.å.-b): *Olje og gass*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/oed/tema/olje_og_gass.html?id=1003. [Lesedato: 20. februar 2012.]

Olje- og Energidepartementet (u.å.-c): *Norges olje- og gassressurser*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/oed/tema/olje_og_gass/norges-olje-og-gassressurser-.html?id=443528. [Lesedato: 3. november 2011.]

Olsen, Einar (2012): *Kirkerådet vil ha Statoil ut av tjærseand*. Hegnar Online.
<http://www.hegnar.no/bors/energi/article689204.ece>. [Lesedato: 03.05.]

Regjeringen (2005): *Soria Moria-erklæringen*. Soria Moria:
http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2005/regjeringsplattform_SoriaMoria.pdf. [Lesedato: 21.01.2012.]

Rodum, Elisabeth (2011): *Å trekke seg ut av landet tjener ingen*. Aftenposten.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/---trekke-seg-ut-av-landet-tjener-ingen-6706088.html#.T6-Yuet7rz5>. [Lesedato: 26. mars 2012.]

Rolfen, Thomas (2008): *Statoil finansierte borgerkrig*.
<http://www.misjonsselskap.no/sider/tekst.asp?side=1284>. [Lesedato: 10. april 2012.]

- Statoil (2009a): *Utforsk vårt oljesandprosjekt i Canada*.
<http://www.statoil.com/no/EnvironmentSociety/RelevantTopics/OilSandInCanada/Pages/default.aspx>. [Lesedato: 27. april 2012.]
- Statoil (2009b): *Miljø*. <http://www.statoil.com/no/About/Siteinfo/Pages/Aboutthissite.aspx>.
[Lesedato: 20. mars 2012.]
- Statoil (2009c): *Etikk og verdier*.
<http://www.statoil.com/no/About/EthicsValues/Pages/default.aspx>. [Lesedato: 30. mars 2012.]
- Statoil (2009d): *Kort om Statoil*. <http://www.statoil.com/no/about/inbrief/pages/default.aspx>.
[Lesedato: 5. april 2012.]
- Statoil (2009e): *Olje-Norge 40 år*.
<http://www.statoil.com/no/About/History/Oilnorway40years/Pages/default.aspx>.
[Lesedato: 3. april 2012.]
- Statoil (2009f): *Statoil overtar North American Oil Sands Corporation*.
<http://www.statoil.com/no/NewsAndMedia/News/2007/Pages/StatoilToAcquireNorthAmericanOilSandsCorporation.aspx>. [Lesedato: 16. april 2012.]
- Statoil (2011): *Endelig avklaring i vannsaken for Statoil Canada Ltd*.
http://www.statoil.com/no/NewsAndMedia/News/2011/Pages/31Oct_Canada_WaterIssue.aspx. [Lesedato: 3. mai 2012.]
- Statoil (2012a): *Oljeproduksjon øker i Canada*.
<http://www.statoil.com/no/NewsAndMedia/News/2003/Pages/CanadaOilOutputRising.aspx>. [Lesedato: 19. november 2011.]
- Statoil (2012b): *Oljesandrapporten for 2011 viser framgang*.
http://www.statoil.com/no/NewsAndMedia/News/2012/Pages/25Apr_OilSands.aspx.
[Lesedato: 28. april 2012.]
- Stocklink (2012): *Borten Moe gir Statoil frihet*. <http://stocklink.no/Article.aspx?id=90365>.
[Lesedato: 3. april 2012.]

- Strøksnes, Morten A. (2010): *Statoil-brevene*. Bergens Tidene. <http://www.bt.no/meninger/kommentar/stroksnes/Statoil-brevene-1772154.html#.T7ojAEV7oXu>. [Lesedato: 3. desember 2011.]
- Sveen, Geir (2001): *Vil ikke ha Statoil ut av Angola*. Aftenbladet. <http://www.aftenbladet.no/nyheter/okonomi/Vil-ikke-ha-Statoil-ut-av-Angola-2680488.html>. [Lesedato: 21. april 2012.]
- Svendsen, Lars Fredrik Händler (2011): *Idealisme*. Store norske leksikon. <http://snl.no/idealisme>. [Lesedato: 15. desember 2011.]
- Sydnes, Anne Kristin (2010): *Oljeeventyret i Angola*. <http://www.kirkensnodhjelp.no/Aktuelt/Kronikker/oljeeventyret-i-angola/>. [Lesedato: 24. mars 2012.]
- Sæbø, Maren (2009): *Et oljeeventyr*. <http://www.xmag.no/id/1339>. [Lesedato: 20. april 2012.]
- Sæther, Anne Karin (2011): *Statoil må ut av oljesand!* http://www.bellona.no/nyheter/nyheter_2011/rettssak_oljesand. [Lesedato: 10. april 2012.]
- Utenriksdepartementet (2011): *Bilaterale forbindelser*. <http://www.landsider.no/land/angola/fakta/bilaterale/>. [Lesedato: 9. april 2012.]
- Utenriksdepartementet (u.å.-a): *Refleks - utenrikspolitisk ordskifte*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks.html?id=474693>. [Lesedato: 23. mars 2012.]
- Utenriksdepartementet (u.å.-b): *Identitet, interesser og verdier i utenrikspolitikken*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/identitet.html?id=478913>. [Lesedato: 12. mars 2012.]
- Utenriksdepartementet (u.å.-c): *Om Utenriksdepartementet*. Utenriksdepartementet. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep.html?id=838>. [Lesedato: 5. februar 2012.]
- Word Wildlife Found (2010): *Statoil har stort handlingsrom*. <http://www.wwf.no/?29901>. [Lesedato: 6. april 2012.]

Word Wildlife Found (2012): *Besteforeldre mot Statoils tjæresand.*

http://www.wwf.no/bibliotek/nyheter_fakta/?35925. [Lesedato: 15. april 2012.]